

Mongolian Economy

2021 оны 09, 10 сар (176, 177)

www.mongolianeconomy.mn

Ярилцлага

А.Михнев: Монгол Улсыг
хөгжингүй, чинээлэг улс
болоосой гэж бид хүсдэг

Судалгаа

Уул уурхай ба оюун ухаан

1991 - 2021
Монгол Улс-
Дэлхийн Банк Групп
Хөгжлийн төлөөх түншлэл

ХӨГЖИЛД ХӨТӨЛСӨН 30 ЖИЛ

ҮНЭ 12,900Т

8 658000 679416

COLORFUL MIND

CPAplus
MONGOLIA

Mongolian
Economy

Forbes
Mongolia

BUSINESS.MN

СЭТГҮҮЛ УНШИХ ийм Гое

Download on the
App Store

GET IT ON
Google Play

EXPLORE IT ON
AppGallery

 WorldPlus

ТАНД ОЙРХОН
ТҮМЭНД ИТГЭГДСЭН
ЖИЛ

ХАМТДАА БҮТЭЭСЭН ҮНЭ ЦЭН

Global finance сэтгүүл ХААН Банкийг "ЖДБ-ийг дэмжигч
"Монгол Улсын шилдэг банк"-аар тодрууллаа

МОНГОЛ, АНГЛИ ХЭЛЭЭР САР ТУТАМ

**Mongolian
Economy**

ҮҮСГЭН БАЙГУУЛАГЧ, ЭРХЛЭГЧ:
Д.Бэхбаяр (9999 4248)

РЕДАКТОР:
Н.Энхбаяр (9916 1303)

АНГЛИ РЕДАКТОР:
Роберт Йохан Шрайверс
Жаклин Истриж

СЭТГҮҮЛЧИД:
Г.Даваадорж
Г.Орхон
Т.Амаржаргал
Б.Шүрэнчимэг

ОРЧУУЛАГЧ:
М.Ариунзаяа

ДИЗАЙНЕР:
Ш.Оюундарь

МАРКЕТИНГИЙН МЕНЕЖЕР:
7011 5476, 7011 5477

ХАЯГ: Улаанбаатар,
Чингэлтэй дүүрэг, I хороо,
Экспресс тауэр. 11 давхар #6

ВЭБ: www.mongolianeconomy.mn
И-МЭЙЛ:

info@mongolianeconomy.mn

FACEBOOK: Mongolian Economy

TWITTER: EconomyMongolia

УТАС: 7011 5476, 7011 5477

15160 Улаанбаатар,
Төв шуудан, ш/х-2762

СЭТГҮҮЛ ЗАХИАЛГА:

Монгол шуудан (Утас: 7007 8916)
Түгээмэл шуудан (Утас: 7011 5015)

**Mongolian
Economy**

Хөрөнгө оруулалт ба хөгжил
Нээлттэй зах зээлийн
зүрхний цохилт
Уул уурхай
Цар тахлын цавчилт

2021 оны 07, 08 сар (174, 175) www.mongolianeconomy.mn

ШИНЭ НИСЭХ
БУУДАЛ-ШИНЭ
ХӨГЖЛИЙН ЭХЛЭЛ

"Олон улсын нисэх онгоцны шинэ
буудал барих төсөл"-ийн захирагч

Н.ЭНХБАТ:
Намайг ажлаас
халах тушаалын
төсөл олон удаа
гарч байсан

СЭТГҮҮЛ
ЗАХИАЛГА:
МОНГОЛ ШУУДАН
ТҮГЭЭМЭЛ ШУУДАН

Утас: 7011-5477, 7011-5476

www.mongolianeconomy.mn

Мэндчилгээ 7

Монгол
Улсын
Ерөнхий
сайд Л.Оюун-
Эрдэнэ

Мартин Райзер, Дэлхийн
Банкинд
Хятад,
Монгол,
БНСУ-ыг
хариуцсан
захирал

Түүх 8

Хөгжилд хөтөлсөн 30 жил

Суурин төлөөлөгч 12

А.Михнев:
Монгол Улсыг
хөгжингүй,
чинээлэг улс
болоосой гэж
бид хүсдэг

Инфографик 18

Тодруулга 20

Б.Жавхлан: Дэлхийн банктай
нягт хамтран ажиллах явцад
сүрч мэдэж буй мэдлэг,
туршлага нь үнэ цэнтэй

Тодруулга 23

Т.Доржханд: Олон улсын
байгууллагын санхүүжилтэд
геополитикийн ямар ч
асуудал байхгүй

Тодруулга 25

Б.Лхагвасүрэн: Банкны
салбарын үйл ажиллагааг
тэлэхэд Дэлхийн Банкны хувь
нэмэр их байсан

Дэлхийн Банк Монголд 26

Иргэдээ дэмжсэн улсын

хөгжил

Тахлын үеийн тусламж 29

Хамтын хүч-цар тахлыг
давах түлхүүр

Байр суурь 32

Д.Ганболд: Монгол
дэлхийн бүх улстай хамтран
ажиллахад бэлэн гэдгээ
Давосын индэр дээрээс
зарласан

Байр суурь 34

Н.Энхбаяр: Зээл авах,
төсөл хэрэгжүүлэхээс гадна
боловсон хүчний чадавхийг
дээшлүүлэхэд анхаарах
шаардлагатай

Байр суурь 36

С.Цэнгэл: М-Си-Эс
Групп Дэлхийн банкны
санхүүжилтээр
зөвлөх үйлчилгээний анхны
төслөө хэрэгжүүлсэн

Үзэл бодол 38

П.Оюунтунгалаг, Ховд
аймгийн Жаргалант сумын
ИТХ-ын Нарийн бичгийн
Дарга

Ц.Ган-Өлзий,

“Snow Fields” компанийн
Гүйцэтгэх захирал

Л.Идэрмөнх, Баянхонгор
аймгийн Баянцагаан сумын
“Ихэрхашаат” хоршооны
дарга

С.Лодойсамба, Судлаач,
профессор

С.Гомбобаатар, МУИС-
ийн Биологийн тэнхимийн
эрхлэгч, шувуу судлаач,
профессор

Ж.Өлзийбодьжав, “Баялаг-
Өлзий” ХХК-ийн Ерөнхий
захирал

Г.Золжаргал, “Мон-Интра”
ХХК-ийн нягтлан бодогч

Ч.Мягмарсүрэн, Дорнод Их
Сургуулийн оюутан

Гадаадын хөрөнгө оруулалт 41

Хөрөнгө оруулалтын
алсын хараа, стратеги

Эрчим хүчний төсөл-2 44

Нарны цахилгаан станцын
барилга угсралтын ажил 59
хувьтай байна

Боловсролын чанарын шинэчлэл төсөл 45

Үнэлгээний шинэ арга зүйг
бага ангийн сургалтын
хөтөлбөрт нэвтрүүллээ

Ухаалаг засаг төсөл 46

Дэлхийн банктай хамтран
төрийн дижитал шилжилтийг
хэрэгжүүлнэ

Тогтвортой амьжиргаа-3 төсөл 47

Орон нутгийн хөгжлийн сан
бол иргэдийн мэдлийн төсөв

Экспортыг дэмжих төсөл 48

Экспортын топ 10
бүтээгдэхүүний нэг нь
эцсийн бүтээгдэхүүн байгааг
өөрчлөхөөр ажиллаж байна

МАА-н 33-ийн эргэлтийг нэмэгдүүлэх төсөл 49

Малын гаралтай
бүтээгдэхүүний экспортод
дэмжлэг үзүүлэх чиглэлээр
ажиллаж байна

Онцлох төслүүд 50

Хөдөөгийн цахилгаан
хангамжид сэргээгдэх эрчим
хүчийг ашиглах төсөл

Малын индексжүүлсэн
даатгалын төсөл

Эрчим хүчний төсөл-1, 2

Монгол нүүрс төсөл

Хөдөөгийн боловсролыг
дэмжих төсөл

Мэдээлэл, харилцаа
холбооны дэд бүтцийг
хөгжүүлэх төсөл

МОНСТАТ төсөл

Эдийн засгийн удирдлагыг
дэмжих хөтөлбөр-1

Тогтвортой амьжиргаа-1, 2

Нидерланд-Монголын
Итгэлийн сан байгаль орчны
шинэчлэл төсөл

Судалгаа 56

Уул уурхай ба оюун ухаан

Зураг түүх өгүүлнэ 60

Мэндчилгээ

Манай улсын хөгжил дэвшлийн төлөө хамтран зүтгэж, 30 дахь жилтэйгээ золгож буй Дэлхийн Банк Группийн хамт олонд түүхт ойн мэндийг дэвшүүлж, Монгол Улсын Ерөнхий сайдын хувьд баяр хүргэе.

Монгол Улс 1991 оны хоёрдугаар сарын 14-ний өдөр Дэлхийн Банк Группийн гишүүнээр элссэнээс хойш ядуурлыг бууруулах, боловсрол, эрүүл мэнд, дэд бүтцийн салбарыг дэмжих, уур амьсгалын өөрчлөлтийг эсрэг тэмцэх зэрэг үндсэн чиглэлд идэвхитэй хамтран ажилласаар ирсэн билээ.

Түүхэн 30 жилийн хугацаанд Дэлхийн Банк Группээс үзүүлсэн дэмжлэг нь манай улсын эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангахад үнэтэй хувь нэмэр оруулсан юм. Цар тахлын аюул эрсдэл нүүрлэсэн үед Дэлхийн Банк Группээс олгосон санхүүжилт нь монголчууд бидний эрүүл мэнд, амь насыг хамгаалах, хүн амын эмзэг бүлгийг дэмжих, аж ахуйн нэгж, ажлын байрны тогтвортой байдлыг хангахад чухал үр дүн үзүүлсээр байна.

Дэлхий даяар цар тахлыг давантуулахаар хоёрдахь жилийг үдэж байгаа энэ цаг үед Дэлхийн Банк Групп Монгол Улсын Их Хурлаас баталсан урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичиг болох “Алсын хараа-2050” хөтөлбөрийн зорилтуудтай

уялдуулж, 2021-2025 онд Монгол Улстай хамтран ажиллах Түншлэлийн шинэ хүрээг боловсруулж байгаад баяртай байна.

Манай улстай хамтран ажиллах Дэлхийн Банк Группийн Түншлэлийн шинэ хүрээ нь Засгийн газраас дэвшүүлсэн цар тахлыг эрсдэл багатайгаар даван туулж, эдийн засгаа сэргээх, ядуурлыг бууруулж, дундаж давхаргыг дэмжих зэрэг нэн чухал зорилтуудыг хэрэгжүүлэхэд түлхэц болно гэдэгт Монгол Улсын Ерөнхий сайдын хувьд миний бие итгэл төгс байна.

Монгол Улс ирэх жилүүдэд халамжаас хөдөлмөрт, олборлолтоос боловсруулалтад, импортоос экспортод шилжих зэрэг нийгэм, эдийн засгийн суурь шинэчлэлийг хэрэгжүүлэхэд Дэлхийн Банк Групптэй хамтран ажиллахдаа таатай байх болно.

Монгол Улс Дэлхийн Банк Группийн 30 жилийн түншлэлийн түүхэн он жилүүдэд манай улсын хөгжил дэвшлийн төлөөх их үйлсэд хамтран зүтгэсэн Та бүхэнд талархал илэрхийлж, амжилт хүсье.

Хүн төрөлхтний нийтлэг хүсэл мөрөөдлийн төлөөх хөгжлийн зам дардан байх болтугай!

**МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙ САЙД
ЛУВСАННАМСРАЙН ОЮУН-ЭРДЭНЭ**

Хүний амьдралд 30 насны босгыг тухайн хүний үүрэг хариуцлага нэмэгдсэн амьдралын шинэ үе шатны эхлэл хэмээн үздэг. Үүний адилаар, Монгол Улс, Дэлхийн Банк Группийн түншлэлийн 30 жилийн ойн босгон дээр хамтын ажиллагааг эргэн харж, эргэцүүлэх нь зүйн хэрэг юм. Чөлөөт зах зээлийн тогтолцоо руу дөнгөж шилжээд байсан тэртээх он жилүүдтэй харьцуулахад Монгол Улс хол замыг туулж, ихээхэн өөрчлөгджээ. Нэг хүнд ногдох дотоодын нийт бүтээгдэхүүн гэхэд 1991-ээс 2021 оны хооронд даруй дөрөв дахин нэмэгдэж, үр дүнд нь Монгол Улс бага орлоготой орноос дунд орлоготой орны ангилалд дэвшсэн.

Харин ирэх 30 жилийн хугацаанд Монгол Улс хүний хөгжлийн үзүүлэлтээр өндөр түвшинд хүрсэн, амьдралын чанар сайжирсан, эдийн засгаа төрөлжүүлж чадсан, баг бөх засаглал бүхий өндөр орлоготой улс болохоор зорьж байгаа бөгөөд энэхүү эрхэм зорилгод хүрэхэд нь Дэлхийн Банк дэмжиж ажиллахад бэлэн байгаа билээ.

Монгол Улсад өнөөдөр тулгамдаж байгаа асуудлууд ирээдүйд хэрэгжих бодлогын тэргүүлэх чиглэлүүдийг тодорхойлж байна. Өнгөрөгч он жилүүдийн эдийн засгийн өсөлт савлагаатай байгаад зогсохгүй бүгдэд “хүртээмжтэй” байж чадаагүй. Ядуурал их хэвээр байна. Бүтээмжтэй, ялангуяа залууст тохирох ажлын байруудыг олноор бий болгоход эдийн засгийн төрөлжилт хамгийн чухал үүрэг гүйцэтгэнэ. Тулгарч буй асуудлуудыг цар тахал улам хүндрүүлж байгаа бол өдрөөс өдөрт улам бодитой болж буй уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөө тэдгээрийг хурцатгах эрсдэлтэй байна.

Гэсэн хэдий ч, бидний 30 жилийн түншлэл эдийн засгийн өнөөгийн сорилтоос цааш ирээдүйг харах боломжийг олгож байна. Миний үзэж байгаагаар Монгол Улсын ирээдүйн замналыг бодлогын дараах гурван шинж тодорхойлох болов уу.

Нэгдүгээрт, Монгол Улс урт хугацааны бодлого хэрэгжүүлэхийн зэрэгцээ төсвийн хөрөнгө оруулалтыг эрэмбэлэн, маш нухацтай төлөвлөлт хийх нь зүйтэй. Дэд бүтцэд зарцуулж буй хөрөнгөөр Монгол Улс Азийн бусад улсаас дутахааргүй байгаа боловч дэд

бүтцийн төслүүдийн талаас илүү хувь нь гүйцэд хэрэгжээгүй, мөн хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг татсан төсөл дэндүү цөөн байна. Мал аж ахуй, аялал жуулчлал, сэргээгдэх эрчим хүч зэрэг чухал ач холбогдолтой үнэ цэнийн хэлхээнүүдэд чиглэсэн шилмэл хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлснээр эдийн засгийн үр ашгийг нэмэгдүүлэх, эдийн засгийн төрөлжилтийг дэмжих, арилжааны санхүүжилтэд хөшүүрэг болох зэрэг бодит үр дагаврыг авчирна. Монгол Улс дэд бүтцийн сул талаа нөхөхийн тулд илүү ихийг зарцуулах бус илүү сайн төлөвлөх нь чухал.

Хоёрдугаарт, итгэл үнэмшлийг бий болгох тууштай байдал туйлын чухал юм. Хөрөнгө оруулагчдын итгэлийг олоход маш их хугацаа шаардагддаг бол бодлогын гэнэтийн өөрчлөлтүүд нь уг итгэл үнэмшлийг хялбархан үгүй хийж болно. Уул уурхайд суурилсан эдийн засагтай Монгол Улс түүхийн эдийн үнийн хэлбэлзлээс хамаарах “зогсох-явах” мөчлөгийн золиос болох эрсдэлтэй. Энэхүү эрсдэлээс иргэдээ хамгаалах тулхтай удирдлага хамгийн чухал. Макро эдийн засгийг тогтворжуулахаар 2017-2019 онуудад Монгол Улсын хэрэгжүүлсэн тууштай бодлого ямар эерэг үр дүн авчирч болдгийг бодитоор харуулсан. Тэрхүү тууштай бодлого хэрэгжээгүй бол эдийн засагт цар тахлын үзүүлэх сөрөг нөлөөг саармагжуулах дорвитой багц арга хэмжээг хэрэгжүүлэх боломжгүй байлаа. Одоо харин нөөцийг дахин бүрдүүлэх шаардлагатай.

Гуравдугаарт, Монгол Улсын дэвшүүлсэн зорилтуудыг биелүүлэхэд тэвчээр зайлшгүй шаардлагатай. Анзаарагдамгүй жилийн хоёр хувийн өсөлттэй 100 гаруй жил тууштай хөгжсөөр ирсэн Дани улс дэлхийн хамгийн чинээлэг улсын нэг болсон бол хавьгүй өндөр өсөлтийг богино хугацаанд харуулсан хөгжиж буй олон улс харин дунд орлоготой орнуудын эгнээнээс гарч чадахгүй гацжээ. Монгол Улс өндөр орлоготой орон болохын тулд ирэх 30 жилийн турш жил бүр эдийн засгаа 4.5 хувиар тэлэхэд хангалттай.

Түншлэлийн 30 жилийн ойг тэмдэглэж буй энэ цаг мөчид хөгжлийн шинэ үе шат руу хөл тавьж, өндөр орлоготой орон болох зам руу орж буй Монгол Улсын найдвартай түнш нь байна гэдгээ Дэлхийн Банк Групп илэрхийлж байна. ■

МАРТИН РАЙЗЕР

*Дэлхийн Банкинд
Хятад, Монгол,
БНСУ-ыг
хариуцсан захирал*

Түүх

Хөгжилд хөтөлсөн 30 жил

Монгол Улс өндөр орлоготой орнуудын эгнээд дэвшихэд Дэлхийн Банк Группээс дэмжлэг үзүүлэхээ илэрхийлсэн.

Социалист систем задран унаж, ЗХУ тэргүүтэй ах дүү орнуудын тусламж дэмжлэг зогссон хүндхэн цагт монголчуудыг түшиж тулсан түнш бол Дэлхийн Банк Групп юм. 1991 оны хоёрдугаар сарын 14 буюу Цагаан сарын битүүний өдөр Монгол Улс тус байгууллагын гишүүнээр элсэж, мөн ондоо 30 гаруй сая ам.долларын анхны санхүүжилтийг Дэлхийн Банкнаас олгосон нь цагаа олсон дэмжлэг байв. Энэхүү санхүүжилт хөдөө аж ахуй, эрчим хүч, уул уурхай, зам тээвэр гэх мэт чухал салбаруудыг

тэтгэх “амь тариа” болсон юм. Үүгээр зогсохгүй тэдний боловсруулсан макро эдийн засгийн цогц дүн шинжилгээ нь тэнгэрт хадсан инфляцыг хазаарлан барьж, бууруулах гол хөтөч болж байлаа.

Бараа бүтээгдэхүүний хомсдолд орж, дэлгүүрийн лангуу хоосорсон шилжилтийн хүнд үеэс өнөөг хүртэл Дэлхийн Банк Монгол Улсын хөгжил цэцэглэлтэд нэн шаардлагатай олон төслийг санхүүжүүлсэн. Тодруулбал, 110 орчим төслийг 1.4 тэрбум ам.доллараар санхүүжүүлсний дийлэнх нь бага хүүтэй зээл, тэг болон бага хүүтэй кредит, буцалтгүй тусламж юм.

Монголчууд бид ядарсан цагт нөхрийн чанар танигдана гэдэг. Өнгөрсөн 30 жилийн хугацаанд ►

► ард түмний амьдралыг сөхрүүлсэн гурван том сорилт тулгарсан. Үүний нэг нь дээр дурдсан эдийн засгийн шилжилтийн үе бөгөөд одоо ч эдийн засгаа төрөлжүүлж, бэхжүүлэх шаардлага тулгарсан хэвээр байна. Дэлхийн Банк Групп манай улсын нийгэм, эдийн засгийн нөхцөл байдалд бодитой дүн тавьж, оновчтой, зөв төслүүдэд хөрөнгө оруулалт хийснийг өнгөрсөн 30 жилийн түншлэл харуулдаг. Засаглалыг бэхжүүлэх, эдийн засгийг төрөлжүүлэх, төсвийн зарцуулалтыг оновчтой хуваарилах, ядуурлыг бууруулж, амьжиргааг дээшлүүлэх, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, эрүүл мэнд, боловсролын хүртээмжийг сайжруулахад чиглэсэн төслүүд нь монголчуудын амьдрал ахуйд бодит тусгалаа олсоор ирсэн. Түүнчлэн эрчим хүч, харилцаа холбоо, төрийн үйлчилгээг цахимжуулах, тээвэр логистикийн дэд бүтцийг сайжруулах, уул уурхайн салбарыг хөгжүүлэх, экспортыг нэмэгдүүлэх, байгаль орчны доройтол болон уур амьсгалын өөрчлөлттэй тэмцэхэд ихээхэн хувь нэмэр оруулжээ.

Хамтын ажиллагааны хүрээнд хэрэгжүүлсэн төсөл хөтөлбөр олон ч дурдвал зохих хэд хэдэн төсөл бий. Тухайлбал, Дэлхийн Банк 2000-аад онд хөдөөгийн 100 мянга гаруй өрхийг нарны эрчим хүчний зөөврийн эх үүсвэрийн тусламжтайгаар цахилгаан хангамжтай болгоход дэмжлэг үзүүлсэн. Ингэснээр Монголд “лааны эрин үе” дуусгавар болсон гэхэд хилсдэхгүй. Эрчим хүчний салбарт хэрэгжсэн төсөл хөтөлбөр үүгээр тогтохгүй. Багануур зүүн өмнөд бүсийн цахилгаан түгээх сүлжээ, Цахилгаан дамжуулах үндэсний сүлжээ, Баруун бүсийн эрчим хүчний систем зэрэг ТӨХК-иудад дэмжлэг үзүүлснээр ихэнх аймгийн цахилгаан түгээх сүлжээний найдвартай байдал сайжрав. Тус байгууллага эрчим хүч болон олборлох салбарт өнөөдрийг хүртэл 200 гаруй сая ам.долларын төсөл хэрэгжүүлсэн нь манай улсад үзүүлсэн хамгийн том дэмжлэгүүдийнх нь нэг юм.

Мөн 2000-аад оны дундуур Мэдээлэл, харилцаа холбооны дэд бүтцийг хөгжүүлэх төсөл хэрэгжүүлж, алслагдсан сум сууринд үүрэн холбоо, интернэтийн хүртээмжийг сайжруулсан нь хөдөөгийн амьдралыг бүрэн өөрчилсөн. Энэ мэтчилэн Дэлхийн Банкны дэмжлэгтэй хэрэгжсэн төсөл хөтөлбөрүүдийн

үр шимийг хүртээгүй хүн ховор болох нь харагдана.

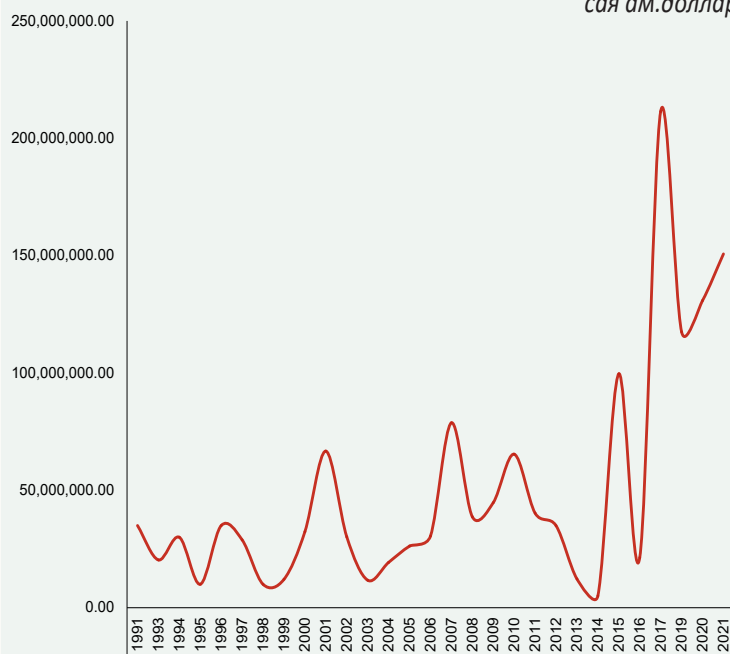
Салбар бүрийн хөгжлийг тэтгэх төсөл хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлсэн Дэлхийн Банк Групп 2000-аад оны босгон дээр монголчууд

Бараа бүтээгдэхүүний хомсдолд орж, дэлгүүрийн лангуу хоосорсон шилжилтийн хүнд үеэс өнөөг хүртэл Дэлхийн Банк Монгол Улсын хөгжил цэцэглэлтэд нэн шаардлагатай олон төслийг санхүүжүүлсэн.

хоёр дахь том сорилттойгоо тулгарахад хамгийн том дэмжлэгийг үзүүлсэн юм. Тэрхүү сорилт нь гурван өвөл дараалсан хахир өвлийн зуд байлаа. Амьжиргааны гол эх үүсвэр болсон мал сүргээ барсан малчид аргагүйн эрхэнд нийслэл рүү тэмүүлж байв. Эхний жилийн зуднаар буюу 1999-2000 оны өвөл 2.4 сая мал хорогдож, үүний улмаас ДНБ-д хөдөө

аж ахуйн салбарын эзлэх хувь дөрвөн хувиар буурч байв. Тиймээс Монгол Улсын Засгийн газар Дэлхийн Банк Группээс Эмзэг давхаргын ядуурлыг бууруулах төслийн хөрөнгөөс ►

Дэлхийн Банкнаас олгосон санхүүжилт, баталсан жилээр сая ам.доллар

Эх сурвалж: Дэлхийн Банк Групп

► зудын хохирлыг даван туулахад зориулахыг хүссэн юм. Улмаар 1.3 сая гаруй ам.долларыг зудад нэрвэгдсэн малчдыг дахин малжуулах, амьжиргааг нь дээшлүүлэхэд зориулсан байна. Малтай өрхийн гуравны нэг нь малжуулах хөтөлбөрөөс дэмжлэг авсан гэсэн тоо баримт бий.

Тухайн үед малыг даатгалд хамруулах замаар хорогдсон малыг нөхөн төлбөрт хамруулах боломжийг Дэлхийн Банк эрэлхийлж эхлэв. Судалгааны үр дүнд хорогдсон малыг хувиар тооцон индексжүүлж, даатгалд хамруулах нь малчдын хүсэл эрмэлзэлд нийцсэн хамгийн

оновчтой хувилбар гэж үзжээ. Малыг даатгах нь ямар ч улс орны хувьд ярвигтай асуудал. Ялангуяа манайх шиг өргөн уудам газар нутагтай, бэлчээрийн мал аж ахуйн оронд энэ төрлийн даатгал бүр ч төвөгтэй. Гэвч сүүлийн гурван жилд дунджаар 30-аад мянган өрхийн долоон сая гаруй малыг индексжүүлэн даатгалд хамрагдаж байгааг статистик үзүүлэлт харуулж байна.

Харин гурав дахь том сорилт нь дэлхий нийтийг хамарсан цар тахал бөгөөд Ковид-19-ийн нөлөө ганц эрүүл мэндийн салбараар зогсохгүй, эдийн засаг, нийгмийн бүхий л салбарт хүрч байна. Коронавируст цар тахлын улмаас манай улсын эдийн засаг өнгөрсөн онд 5.3 хувиар агшсан. Энэ бол өнгөрсөн 30 жилийн хугацаанд тохиолдсон хоёр дахь том агшилт юм. Энэ амаргүй үед туслалцаа үзүүлсэн анхны олон улсын байгууллагуудын нэг нь Дэлхийн Банк бөгөөд сүүлийн хоёр жилийн хугацаанд нийт 110 гаруй сая ам.долларын санхүүжилтийг цар тахалтай тэмцэхэд зориулж, манай улсад шуурхай шийдвэрлэн олгоод байна. Эл санхүүжилтийг вакцины хүйтэн хэлхээг бэхжүүлж тэгш хүртээмжтэй хүргэх, эмнэлгүүдийн чадавхийг бэхжүүлэх, хүн амын эмзэг ядуу бүлгийг дэмжих, ажлын байрны тогтвортой байдлыг хадгалахад зориулсан юм. Түүнчлэн цар тахлын нөлөөнд өртсөн хувиараа

хөдөлмөр эрхлэгч 120 мянга гаруй иргэн, 18 мянган аж ахуйн нэгж байгууллагын 150 мянган ажиллагсдын нийгмийн даатгалын шимтгэлийг түр хугацаанд чөлөөлөх, хөнгөлөхтэй холбоотой санхүүжилтийг олгосон. Үүгээр барахгүй Хүүхдийн мөнгө олгох хөтөлбөрийн санхүүжилтэд Засгийн газарт дэмжлэг үзүүлсэн нь 1.2 сая хүүхдэд ач тусгаа өгч байна.

АНУ-ын Вашингтон хотод төвтэй Дэлхийн Банк Групп нь 1944 онд байгуулагдсан, 189 улсыг эгнээндээ нэгтгэсэн байгууллага юм. Бүтцэд нь Олон улсын сэргээн босголт, хөгжлийн банк, Олон улсын хөгжлийн ассоциаци, Олон улсын санхүүгийн корпораци, Хөрөнгө оруулалтыг баталгаажуулах олон талт агентлаг, Хөрөнгө оруулалтын маргааныг зохицуулах олон улсын төв багтдаг. Дэлхийн Банк Групп нь гишүүн орнууддаа санхүүгийн туслалцаа үзүүлж, бодлогын зөвлөгөө өгдөг олон улсын хамгийн том хөгжлийн байгууллага юм. Энэ ч утгаараа дэлхийн нийтийн ядуурал, хамтын хөгжил цэцэглэлтэд гол анхаарлаа хандуулдаг. Дэлхийн Банк Группийн гол зорилго нь 2030 он хүртэл туйлын ядуурлыг эцэслэж, улс орон болгонд орлогын түвшнээрээ хамгийн доогуур 40 хувийн орлогыг нэмэгдүүлэх юм.

Манай Улс Дэлхийн Банк Групптэй түншлээд 30 дахь жилтэйгээ золгож байна. Түүхэн ойн өмнөхөн буюу 2020 онд манай улс тус байгууллагын бага орлоготой орнуудын ангиллаас гарч, бага дунд орлоготой орнуудын эгнээнд шилжсэн. Тодруулбал, 1991 онд Дэлхийн Банк Группэд нэгдэн ороход нэг монгол хүнд ногдох ДНБ 1,072 ам.доллар байсан бол 2020 онд 4,127 ам.доллар болж, дөрөв дахин нэмэгдээд байна. Үүнд “30 жилийн түншлэл” ихээхэн үүрэг гүйцэтгэсэн нь гарцаагүй. Түүгээр барахгүй Монгол Улс цаашид өндөр орлоготой орнуудын эгнээнд дэвших боломжтой, үүнд бүхий л талаар дэмжлэг үзүүлнэ гэдгээ Дэлхийн Банкны зүгээс илэрхийлсэн. Тийм ч учраас Монгол Улсын эдийн засгийн засаглалыг бэхжүүлэх, өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх, амьдралын чанарыг сайжруулах замаар илүү тогтвортой, хүртээмжтэй, аливаа уналтад тэсвэртэй сэргэлтийг цогцлоохын төлөө хоёр тал хамтран ажиллаж байна. ■

Дэлхийн Банк Групп манай улсын нийгэм, эдийн засгийн нөхцөл байдалд бодитой дүн тавьж, хамгийн оновчтой төслүүдэд хөрөнгө оруулалт хийснийг өнгөрсөн 30 жилийн түншлэл харуулсан.

Mongolian Economy

mongolianeconomy.mn

*Years
Anniversary*

Суурин төлөөлөгч

А.Михнев: Монгол Улсыг хөгжингүй, чинээлэг улс болоосой гэж бид хүсдэг

“Mongolian Economy” сэтгүүл Дэлхийн Банкны Монгол Улс дахь суурин төлөөлөгч А.Михневтэй ярилцлаа. Тэрбээр 2019 оны дөрөвдүгээр сараас хойш эл албан тушаалыг хашиж буй бөгөөд өмнө нь дэлхийн олон улсад хөгжлийн асуудлаар 25 гаруй жил ажилласан туршилагатай нэгэн билээ.

А.Михнев Дэлхийн Банканд ажиллах хугацаандаа Ойрхи Дорнод, Хойд Африк, Саб-Сахарийн Африк, Европ, Төв Ази, Латин Америкийн олон улсад эдийн засгийн хөгжилтэй холбоотой асуудал хариуцаж байсан юм. Тэрбээр олон улсын эдийн засгаар докторын зэрэг хамгаалсан.

-Монгол Улс 1991 оны хоёрдугаар сард

Дэлхийн Банк Группийн гишүүнээр элсэж байсан түүхтэй. Энэ үед Монгол Улс төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн системд шилжиж, маш олон саад бэрхшээлтэй тулгарч байлаа. Тэрхүү амаргүй үед донор улсуудаас гадна олон улсын байгууллагуудаас анхлан тусламжийн гараа сунгасан байгууллага бол Дэлхийн Банк Групп. Тухайн үед манай улсад хэрэгжүүлж байсан анхны төслүүдийн талаар дурсана уу?

-Таны хэлсэнчлэн Монгол Улс Дэлхийн Банк Группт элссэний 30 жилийн ой энэ онд тохиож байна. 1991 оны хоёрдугаар сарын 14-нд Монгол Улс Дэлхийн Банк (Олон улсын сэргээн босголт, ►

► хөгжлийн банк болон Олон улсын хөгжлийн ассоциаци), Олон улсын санхүүгийн корпорацийн гишүүн болсон бол таван сарын дараа Хөрөнгө оруулалтын маргааныг шийдвэрлэх олон улсын төв, 1999 онд Олон талт хөрөнгө оруулалтын баталгааны агентлагт элссэнээр Дэлхийн Банк Группийн бүх таван байгууллагын гишүүний статустай болсон юм.

1990-ээд оны эхээр Монгол Улс болон хуучин социалист системийн зарим улс шилжилтийн эхэн үеийн хүндрэлүүдтэй тулгарсан. Эдийн засгаа тэр чигт нь өөрчлөх шаардлага ч үүссэн. Төвлөрсөн удирдлага, төлөвлөгөөтэй эдийн засгийн бүтцээс зах зээлийн эдийн засагт шилжихэд тун хянуур, нухацтай болоод шийдэмгий алхмууд шаардлагатай байлаа. Энэхүү шилжилтийн үйл явцыг дэмжихийн тулд бид эхлээд эдийн засгийн голлох салбар болох хөдөө аж ахуй, эрчим хүч, зам тээврийг сэргээх болон зах зээлийн эдийн засагт чиглэсэн институцүүдийг бий болгоход анхаарч ажилласан.

Үүний тулд Засгийн газар болон бизнесийн байгууллагууд эрс өөрчлөгдөх шаардлагатай байлаа. Монголд төрийн өмчит үйлдвэр, байгууллагууд их олон байсныг хувьчлах хэрэгтэй байв. Ингээд бид хамгийн эхэнд Эдийн засгийг сэргээх хөтөлбөр болон Техникийн тусламжийн гэсэн хоёр төслийг баталсан. Энэ хоёр төсөл нь эдийн засгийн хөгжлийн суурийг эргэн тавьж, Засгийн газарт техникийн тусламж үзүүлэхэд ихээхэн түлхэц болсон гэж боддог. Мөн эхний төслүүд маань шилжилтийн үед эмзэг бүлгийн хүмүүсийг орлоготой, ажилтай байлгах, тэднийг дэмжихэд чиглэж байсан юм.

Бидний санхүүжүүлсэн бас нэг анхны төслүүдийн нэг нь тээврийн сүлжээг сайжруулахад чиглэж байлаа. Монгол бол өргөн уудам газар нутагтай улс. Зөвхөн хөрш улсуудтай төдийгүй аймаг, сумдын хооронд чөлөөтэй зорчих улмаар эдийн засгийг тэлж, хөгжихөд туслах “артерийн судсыг” бий болгох нь үнэхээр чухал байлаа.

Гэхдээ түншлэлийн 30 жилийн эхэнд ард иргэдийн орлого тун доогуур байсныг ихэнх уншигчид санаж байгаа болов уу. Тиймээс бидний санхүүжүүлсэн ихэнх төсөл нь орлогын өсөлтийг дэмжих боломжуудыг бий болгоход чиглэж байсан гэж болно.

-Анхны төслүүдийг хэрэгжүүлэхэд ямар

бэрхшээлүүд тулгарч байв?

-Тухайн үед зах зээлийн эдийн засагт чиглэсэн байгууллагыг удирдах ур чадвартай мэргэжилтэн болоод удирдлага Засгийн газрын түвшинд ч, хувийн хэвшилд ч хангалттай олон байгаагүй. Тийм болохоор тодорхой дүрэм, журмыг гаргах, хувийн бизнесийг хэрхэн удирдах талаар мэдлэг олгохын тулд их зүйл хийх хэрэгтэй болсон.

Тэр үед Дэлхийн Банканд ажиллаж байсан хамтрагчдын маань дурссанаар эдийн засгийг бүхэлд нь гэнэт өөрчлөх болсон нь үнэхээр том сорилт болж байсан гэдэг. Үйлдвэрлэлд илүүтэйгээр анхаарахын оронд үйлдвэрлэсэн багавтар бүтээгдэхүүнээ зарах нь илүү чухал болж болсон. Ард иргэдийн хэрэгцээг хангах хангалттай хэмжээний хүнсний бүтээгдэхүүн болоод үйлчилгээг зах зээл дээр байлгах нь тун чухал байлаа.

Эл амаргүй шилжилтийг аль болох саад бэрхшээл багатай, түргэн хэрэгжүүлэх нь гол зорилго байв. Гэхдээ үүнийг хэрхэн хийх, хүмүүсийг яаж ажилтай, орлоготой байлгах нь амаргүй асуудал байлаа. Энэ бол 1990-ээд онд Монгол Улсын тулгарсан гол бэрхшээлүүд гэж хардаг.

-Картын бараанаас өөр зүйлгүй тэр үед Дэлхийн Банкнаас цахилгаан станц, уурхай зэрэг дэд бүтцийн амин чухал секторт хамгийн түрүүнд тусалж байсан. Тэдгээр төслүүдийн ач холбогдлыг өнөөдөр эргэн дүгнэхэд танд ямархуу дүр зураг харагдаж байна вэ?

-Дэд бүтцийн тэдгээр төслүүдийг хэрэгжүүлсэн нь Монгол Улсын хувьд амин чухал байсан гэж боддог. Сүүлийн 30 жилд энэ чиглэлээр олон төсөл хэрэгжиж, олон бүтээн байгуулалт ашиглалтад орсон ч өөр олон төслийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх нь чухал байна.

Байгалийн баялаг бол Монголын эдийн засгийг хөдөлгөх хөдөлгүүр. Хүмүүсийн амьжиргааг баталгаажуулах, ирээдүйн хөгжлийн суурийг тавихын тулд үндсэн дэд бүтцүүд байх ёстой. Тийм болохоор өнгөрсөн 30 жилийн хугацаанд онд бид ►

Бид одоо зөвхөн зам барих тухай бус харин эдийн засгийн тоглогчдыг хооронд нь хэрхэн холбох, бусад улстай Монголыг хэрхэн холбох, дэд бүтцийн ложистикийн хэрхэн хөгжүүлэх талаар ярьж байна.

► дэд бүтцийн маш олон төслийг дэмжиж, байгалийн баялгийг улс орны хөгжлийн төлөө ашиглах боломжийг бүрдүүлж өгсөн. Одоо ч гэсэн бид дэд бүтцийн төслийг дэмжсээр байгаагийн нэг илрэл нь өдгөө хэрэгжиж буй сэргээгдэх эрчим хүчний төсөл (Эрчим хүчний төсөл-2-ийн хүрээнд Ховд аймагт баригдаж буй нарны цахилгаан станц) юм. Эл төсөл нь зөвхөн цахилгаан эрчим хүчний эх үүсвэр болоод зогсохгүй байгаль орчинд ээлтэй, орчин үеийн технологийг ашиглан тус салбарыг хөгжүүлэхэд хувь нэмрээ оруулна гэж үзэж байна.

Бид одоо зөвхөн зам барих тухай бус харин эдийн засгийн тоглогчдыг хооронд нь хэрхэн холбох, бусад улстай Монголыг хэрхэн холбох,

дэд бүтцийн ложистикийн хэрхэн хөгжүүлэх талаар ярьж байна.

-Монгол Улсад хэрэгжүүлэх төсөл, хөтөлбөрүүдийг эрэмбэлэхдээ Дэлхийн Банк чухам юуг чухалчлан авч үздэг вэ?

-Төслүүдээ сонгох, боловсруулах явц нь улс оронтой түншлэх стратегид тулгуурладаг бөгөөд тус стратегийг бид Засгийн газар, хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн байгууллагууд зэрэг бүхий л түнш, харилцагч

нартайгаа нягт зөвлөлдсөний үндсэн дээр боловсруулдаг. Тулгарч буй сорилтууд болон шинэчлэл хийхэд шаардлагатай асуудлуудыг бид тэдгээр түнш, харилцагч нартайгаа ярилцаж, сонсдог. Мөн тухайн салбарыг хамарсан эсвэл салбар хоорондын иж бүрэн шинжилгээ, судалгааг хийдэг. Эдгээр судалгаа болон харилцагч нараас ирсэн санал зөвлөмж дээр тулгуурлан асуудлын уг шалтгааныг олж харах, цаашлаад тэдгээр сорилтыг давахад туслах хамгийн тохиромжтой шийдэл, төсөл хөтөлбөр зэргийг боловсруулдаг.

Бид аль болох хамгийн их нөлөө үзүүлэх, мөн бусад улсад туршигдаж батлагдсан арга барил бүхий төслүүдийг санхүүжүүлэхийг эрмэлздэг.

-Монгол Улс бага дунд орлоготой улс болсноор Олон улсын хөгжлийн ассоциациас гарсан. Ингэснээр манай улсад үзүүлэх тусламж, зээл, хөтөлбөрийн зорилго, агуулгад ямархуу өөрчлөлт орж байна вэ?

-Олон улсын сэргээн босголт, хөгжлийн банк (IBRD) болон Олон улсын хөгжлийн ассоциаци

(IDA) бол гишүүн орнуудын засгийн газарт зээл олгодог байгууллагууд. IDA бол бага болон зарим бага дунд орлоготой улсуудад нэн хөнгөлөлттэй санхүүжилт өгдөг. Тухайн улс IDA-ийн ангиллаас гарсан тохиолдолд IBRD-ийн нөхцөлийн дагуу зээл авах боломжтой болдог юм. Ийм зээл нь зах зээлийн нөхцөлтэй харьцуулбал бас л хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр олгогдохоос гадна тухайн улсад санхүүжилтийг хэрхэн ашиглах, санхүүгийн ямар хэрэгсэл сонгох вэ гэдэг тал дээр илүү уян хатан нөхцөл, боломжийг олгодогтоо давуу талтай.

Ер нь IDA-ийн ангиллаас дэвшиж, IBRD руу шилжих нь улс орны хөгжилд гарсан амжилт гэж харж болно. Учир нь энэ нь тухайн улсын хөгжил дунд орлоготой улсын түвшинд хүрснийг илтгэхийн дээр, гаднаас илүү олон төрлийн зээл авч чаддаг болж, цаашлаад олон улсын санхүүгийн зах зээл дээр гарахад зээлжих зэрэглэл сайжирч байгааг харуулдаг юм. Бидний зүгээс Монгол Улс 30 жилийн хөгжлийн босгон дээрээ IDA-ийн ангиллаас дэвшсэн орнуудын эгнээнд нэгдсэнд баяртай байдаг.

Монгол Улсын тухайд IBRD-ийн нөхцөлөөр санхүүжилтийг нь олгох анхны төслийг 2021 оны зургадугаар сард баталсан. Энэ бол Улаанбаатар хотын тогтвортой авто зам, тээвэр төсөл юм.

-Ядуурлыг бууруулах нь Дэлхийн Банк Группийн хос зорилтын нэг. Сүүлийн 30 жилд манай улсад ядуурлыг бууруулах чиглэлээр ямар ахиц гарсан болон цаашид юу хийх ёстой гэж боддог тухайгаа манай уншигчидтай хуваалцана уу?

-Чухал асуулт байна. Тийм ээ, бидэнд тун тодорхой хос зорилт байдаг. Тэдгээрийн нэг нь ядуурлыг бууруулах бөгөөд манай байгууллага 2030 он гэхэд туйлын ядуу хүмүүсийн тоог дэлхийн хүн амын гурван хувиас бага болгож бууруулах зорилготой. Туйлын ядуурал буюу өдрийн 1.90 ам.доллараас бага мөнгөөр аж төрөх явдал Монгол Улсад бүрэн устсан гэж болно.

Гэхдээ бага дунд орлоготой улсын ядуурлын түвшни буюу өдөрт 3.20 ам.доллараас бага орлоготой иргэдийг авч үзвэл энэ тоо Монгол Улсад таван хувь байна. Мөн мэдээж Үндэсний Статистикийн Хорооноос гаргадаг ядуурлын шугам үүнээс арай өндөр босготой байдаг бөгөөд энэ Монголд илүү тохиромжтой үзүүлэлт юм.

Цаг хугацаагаар авч үзэх юм бол ядуурлын шугамаас доогуур түвшинд амьдардаг хүн ►

Бид цаашдаа хүн амын хамгийн ядуу хэсэгт ач тусаа өгөх реформ шинэчлэлийн хөтөлбөрүүдэд үргэлжлүүлэн анхаарч ажиллана.

► амын хэмжээ 2014 онд 21.6 хувь болж буурсан. Харин 2016 оны хямралын үеэр энэ тоо эргээд өсч 30 хувьд хүрсэн ч өдгөө 27 орчим хувь болж ялимгүй багасаад байна. Ядуурал өсч, буурахад чухам юу нөлөөлж байна, ямар чиг хандлага ажиглагдаж байна гэх зэргээр нөхцөл байдлыг илүү сайн ойлгохын тулд бид Үндэсний статистикийн хороотой нягт хамтран ажилладаг. Манай байгууллагаас гаргасан хамгийн сүүлийн “Ядуурлын дүр төрх” тайлангаас харвал хот суурин газарт ядуурлын түвшин буурахад ахиц гараагүй бол хөдөөд мэдэгдэхүйц хэмжээгээр буурчээ.

Энд дурдах ёстой өөр нэг зүйл бол Ковид-19 цар тахалд ядуу айл өрхүүд илүүтэй нэрвэгдсэн. Гэхдээ Засгийн газраас авч хэрэгжүүлсэн тодорхой арга хэмжээнүүд, тухайлбал эдийн засгийг дэмжих хөтөлбөр нь эрсдэлийг зөөллөсөн гэж хардаг.

Монгол Улсын эдийн засгийн өсөлтийн хэмжээ өндөр байсан ч ядуурлын хавханд орсон хүмүүст энэ нь мэдэгдэхүйц нөлөө үзүүлэхгүй байгаа нь бидний анхаарлыг татаж буй. Тиймээс бид цаашдаа хүн амын хамгийн ядуу хэсэгт ач тусаа өгөх реформ хөтөлбөрүүдэд үргэлжлүүлэн анхаарч ажиллана.

-Дэлхийн Банк Группийн нөгөө хос зорилт болох хамтын хөгжил цэцэглэлтийг дэмжих тал дээр ямар хувь нэмэр оруулж байна вэ?

-Хамтын хөгжил цэцэглэлт гэдэг нь бидний хувьд улс орны эдийн засгийн өсөлт, хамгийн ядуу иргэддээ хүрч, үр шимээ өгдөг байхыг хэлж байгаа юм. Монгол Улсын дотоодын нийт бүтээгдэхүүн нэмэгдэж байгаа хэдий ч үүнтэй зэрэгцээд баян хоосны ялгаа ч өссөөр байна. Өөрөөр хэлбэл улс нь хөгжиж, эдийн засаг нь өссөөр байгаа ч эл өсөлтийн ач тус, үр шимийг нь ядуу бүлгийнхэн төдийлэн хүртэж чадахгүй байна. Тийм учраас Дэлхийн Банк Групп нь эл өсөлтийг хүн амын хамгийн бага орлоготой 40 хувьд хэрхэн хүртээх вэ гэдэгт анхаарч ажилладаг.

Хамтын хөгжил цэцэглэлтийн талаас авч үзвэл эдийн засгийн өсөлтийг ядуу иргэдэд хүргэх тал дээр Монголд илүү ихийг хийх боломжууд бий. Хамтын хөгжил цэцэглэлтийг дэмжих үүднээс бид 2017, 2019 онд Монгол Улсад хөгжлийн бодлогын зээл олгож байлаа. Энэ бол хөгжил цэцэглэлтийг илүү хүртээмжтэй болгоход чиглэсэн Засгийн газрын бодлогын гол алхмуудыг бидний зүгээс

дэмжиж байсны нэг жишээ юм.

Цаашдаа ч бид үүнийгээ үргэлжлүүлэх болно. Манай төсөл бүр хүн амын хамгийн ядуу хэсэгт ач тусаа өгдөг, тэдгээр хүмүүсийн сайн сайханд чиглэдэг байхыг бид хүсдэг. Энэ бүхний нөлөөг зөвхөн ядуу иргэдийн орлого хэр нэмэгдэж буйгаар л хэмжиж болох юм.

-Дэлхийн Банк Групп ирэх дөрвөн жилд Монгол Улстай хамтран ажиллах шинэ түншлэлийн хүрээг саяхан баталсан. Бодлогын эл баримт бичигт ямар зорилгуудыг голлон хэрэгжүүлэхээр тусгасан талаар манай уншигчдад цогц ойлголт өгнө үү?

-Дээр дурьдсанчлан, Түншлэлийн шинэ хүрээ (ТШХ) бол таван жилийн хугацаатай, тухайн улсыг дэмжиж ажиллах гол зорилтуудыг тусгасан стратегийн баримт бичиг юм. Манай баг эл баримт бичгийг нэг жил гаруйн хугацаанд бэлтгэж, 2020 оны тавдугаар сард Дэлхийн Банк Группын захирлуудын зөвлөлөөр дэмжигдсэн.

Түншлэлийн шинэ хүрээ нь Монгол Улсын эдийн засгийн хөгжлийн чухал цаг үед батлагдсанаараа онцлог. Ковид-19 цар тахал монголчуудын амьдралд бүхий л талаар нөлөөллөө. Гэхдээ Монгол Улс эдгээр тулгамдсан саад бэрхшээлийг даван туулж, илүү тогтвортой, хүртээмжтэй өсөлтийн суурийг тавина гэдэгт бид итгэлтэй байна. Тийм учраас бидний зорилго бол цар тахлын дараа эдийн засгийг эрчимтэй сэргээхэд төдийгүй хамтын хөгжил цэцэглэлтэд илүү чиглэсэн тогтвортой, хүртээмжтэй өсөлтөд анхаарахад оршиж байна.

Стратегийн голлох зорилтуудаа маш тодорхой болгохын тулд бид иргэний нийгэм, хувийн хэвшил, төрийн байгууллагууд, орон нутгийн оролцогч талуудыг маш их сонсож, мэдээлэл авч ажилласан. Эдгээр мэдээлэлдээ тулгуурлан ТШХ нь гурван үндсэн чиглэлтэй батлагдсан. Эхний чиглэл бол эдийн засгийн засаглалыг бэхжүүлэх юм. Хоёр дахь нь өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх бол гурав дахь чиглэл нь амьдралын чанарыг сайжруулах юм. Ингэснээр цаашид бидний хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байгаа бүх төсөл эдгээр гурван чиглэлийн аль нэгийг эсвэл бүгдийг нь дэмжихэд чиглэх болно. Мөн эдгээр чиглэл тус бүр дотроо тодорхой зорилтуудтай. Тухайлбал, төсвийн удирдлага болон институцийг бэхжүүлэх, санхүүгийн салбарын тогтвортой байдлыг сайжруулах, төрийн үйлчилгээний ►

► чанар, хүртээмжийг бэхжүүлэх нь эхний чиглэлд багтаж буй зорилтууд юм. Хоёр дахь чиглэлд өрсөлдөх чадвар болон бизнес эрхлэх орчныг сайжруулах, уул уурхайн салбарт тогтвортой хөрөнгө оруулалтыг дэмжих, уул уурхайн бус салбарын бүтээмжийг нэмэгдүүлэх, тогтвортой дэд бүтцээр дамжуулан харилцаа холбоог сайжруулах зорилтууд багтаж байна. Гурав дахь чиглэл нь амьдралын чанарыг сайжруулах, нийгмийн хамгааллын тогтолцооны бүтээмж, тогтвортой байдлыг нэмэгдүүлэх, хот суурин газарт тухтай амьдрах орчныг бүрдүүлэхэд чиглэсэн. Мөн уур амьсгалын өөрчлөлт, илүү чанартай олон ажлын байрыг бий болгох гэсэн бүх чиглэлд хамаарч буй ерөнхий хоёр асуудлыг

Хэрэгжүүлж байгаа төслүүд маань Засгийн газар, иргэний нийгэм, хувийн хэвшлийн хүчтэй дэмжлэгтэйгээр үргэлжлүүлэн хэрэгжиж, залгамж халаатай байгаасай гэж бид хүсдэг.

анхааран үзсэн. Эдгээр нь бүгд Монголын Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр болон Алсын хараа-2050 баримт бичигт туссан урт хугацааны зорилтуудтай нийцэж байгааг дурьдах нь зүйтэй.

Энэ дашрамд нэг зүйлийг дурдахад Монгол Улс IBRD-ийн гишүүн орны статустай болсны дараа батлагдсан анхны түншлэлийн стратеги нь энэ боллоо. Ингэснээр тээвэр, дэд бүтэц зэрэг хамгийн чухал

хөрөнгө оруулалтуудыг дэмжих, хэмжээний хувьд хавьгүй том мөн илүү үр нөлөөтэй төслүүд дээр бид улам их анхаарал хандуулж ажиллана. Мөн ТШХ-г Монголын улс төрийн мөчлөгтэй нийцүүлэн боловсруулж эхэлснийг онцлох хэрэгтэй болов уу. Улс төрийн мөчлөгтэй ингэж хугацааны хувьд тааруулснаар бидний санхүүжүүлж буй төсөл, хөтөлбөрүүдийг урт хугацаандаа Засгийн газар тууштай дэмжиж ажиллахад тус болно гэж үзэж байна.

-Монгол Улсын Засгийн газар, төрийн байгууллага, хувийн хэвшлийн төлөөлөлтэй хамтран ажиллахад ямар бэрхшээлүүд голлон тулгарч байна вэ? Хамтын ажиллагааны алдаа оноо юу байв?

-Хоёр талын хамтын ажиллагааны өнөөгийн нөхцөл байдлыг авч үзвэл бидэнтэй тун сайн

хамтрагчид, ялангуяа улс эх орныхоо стратегийн зорилтуудыг сайтар ойлгодог дээд түвшний албан тушаалтнууд гар нийлэн ажиллаж байна гэж дүгнэж болно. Хэрэгжүүлж байгаа төслүүд маань Засгийн газар, иргэний нийгэм, хувийн хэвшлийн хүчтэй дэмжлэгтэйгээр үргэлжлүүлэн хэрэгжиж, төслүүд маань залгамж халаатай байгаасай гэж бид хүсдэг.

Гэхдээ хамтын ажиллагааны 30 жилийн хугацаанд бид багагүй туршлага, сургамж авсныг дурдах хэрэгтэй болов уу. Тухайлбал, Монголд хэрэгжүүлсэн бараг бүх төсөл маань анх төлөвлөж байсан товлосон хугацаандаа дуусаж байгаагүй. Тэгэхээр шинэ төслийг хэрэгжүүлэх явцад төслийн үргэлжлэх хугацааг илүү бодитойгоор төлөвлөх нь зүйтэй гэж бид үзэж байгаа.

Дэлхийн Банк Групп нь ямар нэг төсөл хэрэгжүүлдэггүй гэдгийг мөн онцлон дурдахыг хүсэж байна. Бүхий л төслийг Засгийн газрын агентлаг эсвэл орон нутгийн агентлагууд хэрэгжүүлдэг. Бид зөвхөн санхүүжилт, мэдлэг туршлагаар хангаж, төслийн хэрэгжилтийг дэмжин ажилладаг юм.

-Монгол Улс болон Дэлхийн Банк Группийн өнгөрсөн болон өнөөгийн хамтын ажиллагааг бид дүгнэж ярилцлаа. Харин цаашдын 30 жилийн хамтын ажиллагаа юунд чиглэнэ гэж бодож байна вэ?

-Үнэнийг хэлэхэд Монгол дахь Дэлхийн Банкны суурин төлөөлөгчийн газар аль болох хурдан хаагдаасай гэж би хүсдэг. Улс орны эдийн засаг хөгжиж, Дэлхийн Банкны санхүүжилт шаардлагагүй болсон Төв Европ болон Зүүн Азийн бусад улсад бид төлөөлөгчийн газраа хааж байлаа.

Ирэх хэдэн жилүүдэд Монгол Улс Дэлхийн Банкнаас санхүүгийн болон мэдлэгийн тусламж, дэмжлэг авсаар байх хэдий ч энэ нь гучаас цөөн жил үргэлжилнэ гэдэгт би үнэхээр итгэж байна.

Хамгийн гол нь бид Монгол Улсыг хөгжингүй, чинээлэг улс болоосой гэж хүсдэг. Ядуурал бүрэн устаж, иргэд нь орлогын ижил тэгш боломжтой болж, зөвхөн нүүрс, ноолуураас өөр олон зүйлээрээ дэлхийд танигдсан өндөр орлоготой, хөгжингүй орон болох хөгжлийн замынх нь нэг хэсэг байхыг бид хүсдэг. Бид тэрхүү аяллыг нь дэмжиж ажиллахдаа баяртай байх болно. ■

Авах үед

₮22,000,000

Зарах үед

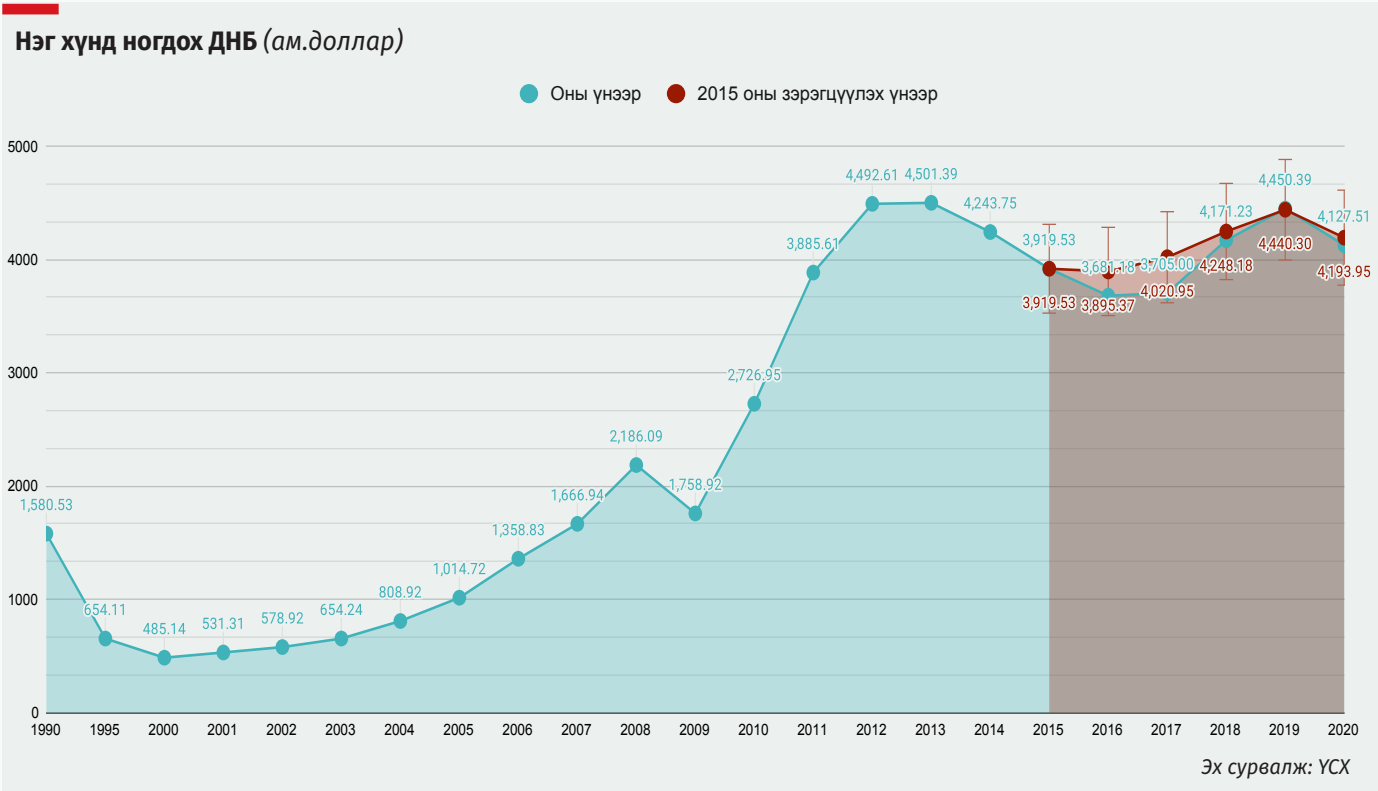
₮15,000,000

Таны машины үнэлгээ
Машинаараа

**БУУРАХ ЁСГҮЙ
ХӨРӨНГӨ ОРУУЛ**

Инфографик

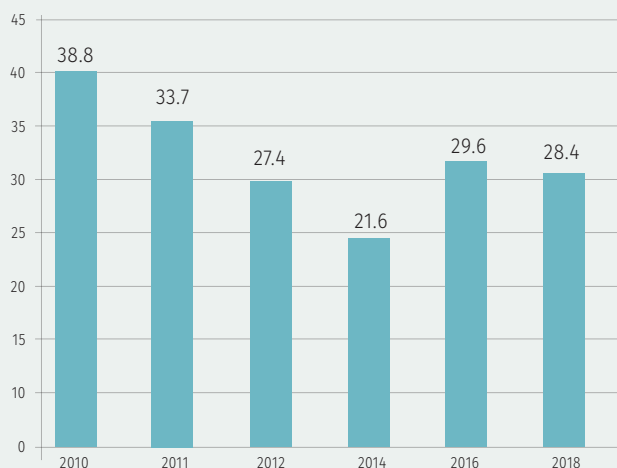

Хэрэгжиж буй төсөл хөтөлбөрт олгосон зээлийн багц (сая ам.доллар)

Төслийн нэр	Батлагдсан жил	Нийт санхүүжилт
Улаанбаатар цэвэр агаар төсөл	2012	26.91
Тогтвортой амьжиргаа-3 төсөл	2014	36.8
Ухаалаг засаг	2014	19.4
Цахим эрүүл мэнд төсөл	2014	19.5
Экспортыг дэмжих төсөл	2017	20
Боловсролын чанарын шинэчлэл төсөл	2014	30
Эрчим хүчний төсөл-2	2017	42
Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих төсөл	2017	25
Төсөв, санхүүгийн тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх төсөл	2017	12
Мал аж ахуйн эдийн засгийн эргэлтийг сайжруулах төсөл	2020	30
Улаанбаатар хотын дулаан хангамжийг сайжруулах төсөл	2020	41
КОВИД-19 цар тахалтай тэмцэх яаралтай түслэмж, эрүүл мэндийн тогтолцооны бэлэн байдлын төсөл + Нэмэлт санхүүжилт	2020, 2021 (нэмэлт санхүүжилт)	77.6
Онцгой байдлын үеийн хөнгөлөлт ба хөдөлмөр эрхлэлтийн төсөл	2020	20
Улаанбаатар хотын тогтвортой авто зам, тээвэр төсөл	2021	100
Нийт		500.21

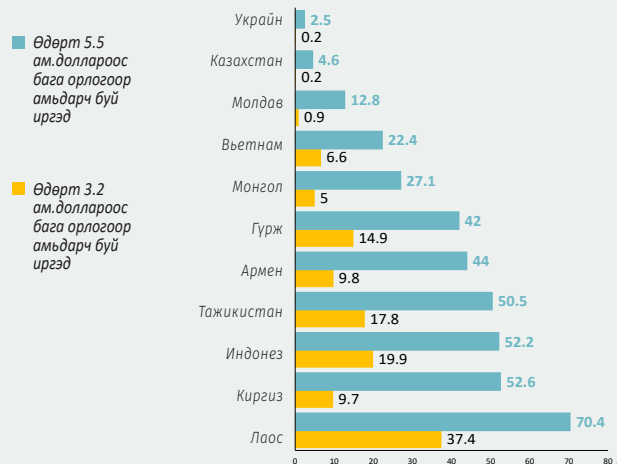
Эх сурвалж: Дэлхийн Банк Групп

Монгол Улсын ядуурлын түвшин (Хүн амд эзлэх хувиар)

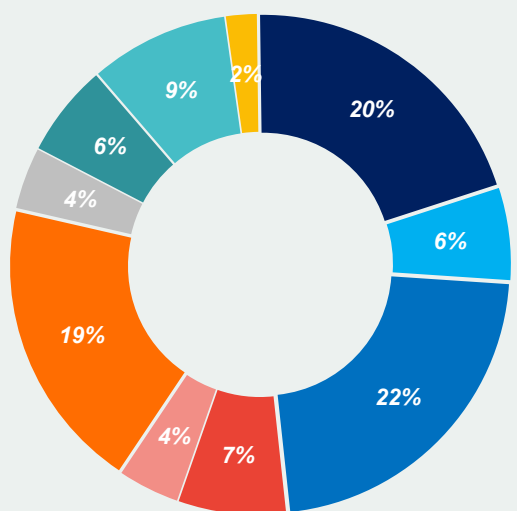

Нэн ядуурлын түвшин, улсууд

(Бага орлогоор амьдарч буй иргэдийн хүн амд эзлэх хувь)

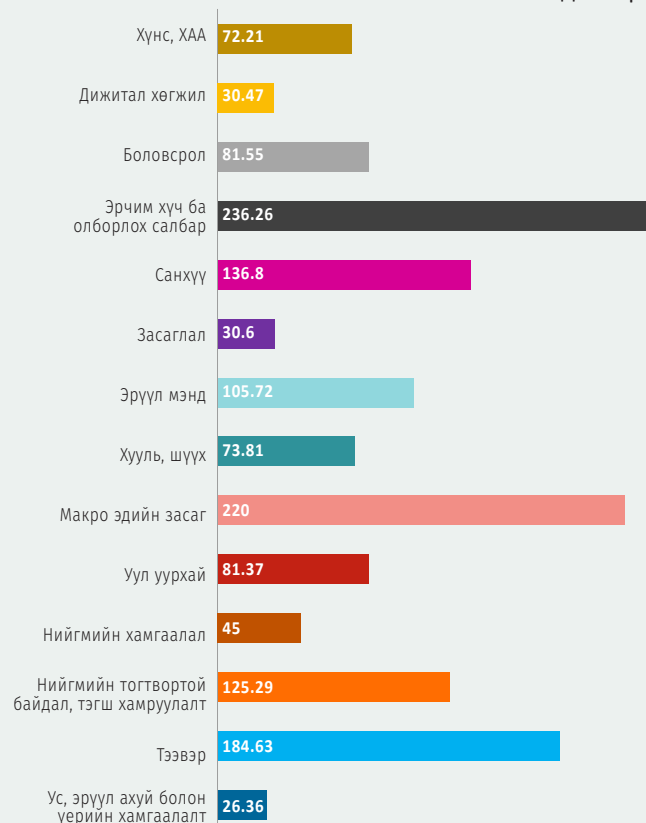
Хэрэгжиж буй төслүүд (салбараар)

- 6% Хүнс, ХАА
- 22% Эрчим хүч болон олборлох салбар
- 7% Нийгмийн тогтвортой байдал, иргэдийн оролцоо
- 4% Цахим хөгжил
- 19% Эрүүл мэнд, хоол тэжээл, хүн ам
- 4% Санхүү, өрсөлдөх чадвар болон инновац
- 6% Боловсрол
- 9% Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөр эрхлэлт
- 2% Засаглал
- 20% Тээвэр

Дэлхийн Банкнаас олгосон нийт санхүүжилт, салбараар (сая ам.доллар)

Нийт: 1.45 тэрбум ам.доллар

Эх сурвалж: Дэлхийн Банк Групп

Тодруулга

Б.Жавхлан: Дэлхийн Банктай нягт хамтран ажиллах явцад сурч мэдэж буй мэдлэг, туршлага нь үнэ цэнтэй

Б.ЖАВХЛАН
Улсын Их хурлын
гишүүн,
Сангийн сайд

-Ярилцлагаа цаг үеийн асуудалтай холбоотой асуултаар эхэлье гэж бодож байна. Цар тахлын үед Дэлхийн Банк Групп (ДБГ) Засгийн газрын үйл ажиллагааг дэмжин олон төсөл хэрэгжүүлж буй. Тухайлбал, Ковид-19 цар тахалтай тэмцэх яаралтай тусламж, эрүүл мэндийн тогтолцооны бэлэн байдлын төсөл, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих төсөл, Онцгой байдлын үеийн дэмжлэг ба хөдөлмөр эрхлэлтийн төсөл зэргийг дурдаж болно. Та эдгээр төслийн ач холбогдол, нөлөөг хэрхэн үнэлж, дүгнэж байна вэ?

-Монгол Улсын Засгийн газар КОВИД-19 цар

тахлаас иргэдийнхээ эрүүл мэндийг хамгаалах, эдийн засгаа сэргээх, аж ахуйн нэгжийн орлогын тогтвортой байдлыг хангах чиглэлээр олон улсын банк, санхүүгийн байгууллага, хөгжлийн түнш орнуудтай нягт хамтран ажиллаж байна. Цар тахлын хүнд хэцүү цаг үед Монгол Улсын Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй арга хэмжээг дэмжиж Дэлхийн Банк санхүүжилтийн эх үүсвэр бүрдүүлэх чиглэлээр хурдан шуурхай ажиллаж байгааг онцлон тэмдэглэхийг хүсэж байна.

Өнгөрсөн жилийн эхнээс Дэлхийн Банк нийт 122.2 сая ам.долларын зээл, тусламжийн эх үүсвэрийг Засгийн газарт олгохоор шийдвэрлэсэн нь нэн чухал, цагаа олсон тусламж болсон. Тухайлбал, эрүүл мэндийн салбарыг бэхжүүлэх чиглэлээр Улсын III төв эмнэлэг, Хан-Уул дүүргийн Эх хүүхдийн эрүүл мэндийн Үндэсний төв, АШУҮИС-ийн Монгол-Японы эмнэлэг болон 21 аймаг, есөн дүүргийн Нэгдсэн эмнэлгүүдэд шаардлагатай тоног төхөөрөмжийг нийлүүлэх, иргэдийн ажлын байрыг хамгаалах, орлогын тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор Сайн дурын даатгуулагчдыг нийгмийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлсөнтэй холбоотой Нийгмийн даатгалын санд үүссэн алдагдлыг нөхөх зэрэг эрүүл мэнд, нийгмийн халамжийн чиглэлээр томоохон арга хэмжээг хамтран хэрэгжүүллээ.

-Ойрын жилүүдэд ДБГ-тэй стратегийн чухал ач холбогдолтой ямар төсөл, арга хэмжээг манай улс хамтран хэрэгжүүлэх вэ?

-Дэлхийн Банк Монгол Улсын Засгийн газартай хамтран 2021-2025 онуудад баримтлах бодлого стратегийн чиглэл, салбарыг тодорхойлсон "Түншлэлийн стратегийн хүрээ" баримт бичгийг боловсруулж батлуулсан. Баримт бичгийн хүрээнд ирэх жилүүдэд бид цар тахлын дараах Эдийн засгийг сэргээх, эдийн засгийн тогтвортой байдлын хангах, Улаанбаатар хотын түгжрэлийг бууруулах цогц арга хэмжээ авах, Хөдөө аж

► ахуйн бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн сүлжээг хөгжүүлэх тээвэр, логистикийн дэд бүтцийг сайжруулах, төрийн үйлчилгээний хүртээмж, чанарыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр хэдэн томоохон төсөл хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байна. Эдгээрийн эхлэл болох “Улаанбаатар хотын тогтвортой авто зам, тээвэр төсөл”-ийг ирэх таван жилийн хугацаанд хэрэгжүүлэх бөгөөд төслийн зээлийн хэлэлцээрийг байгуулсан.

-Ирэх жилээс эхлэн эргүүлэн төлөх Засгийн газрын гадаад зээлийн эргэн төлөлтийн талаар ДБГ манай улсад ямар зөвлөмж өгч, хамтран ажиллаж байна вэ?

-Монгол Улсын Засгийн газар нь 2019 онд Улсын Их Хурлын 55 дугаар тогтоолоор “Засгийн газрын өрийн удирдлагын 2019-2022 оны стратегийн баримт бичиг”-ийг батлуулан хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна. Тус стратегийн баримт бичгийн нэгдүгээр зорилтын хүрээнд ДБГ-ийн зүгээс ОУВС-тай хамтран Засгийн газрын гадаад, дотоод үнэт цаасны зах зээл, өрийн зохицуулалтын талаарх олон улсын туршлагад суурилсан техник туслалцааны сургалтуудыг зохион байгуулсан.

Мөн ДБГ нь 2007 оноос эхлэн дөрвөн жил тутам Монгол Улсын Засгийн газрын өрийн удирдлагын үйл ажиллагаанд олон улсын аргачлалын дагуу үнэлэлт, дүгнэлт өгч ажилладаг. Ингэхдээ хамгийн сүүлийн байдлаар 2019 онд өрийн удирдлагын хувьд нийт 14 шалгуур үзүүлэлтийг суурь болгон авч үзэж, зөвлөмж гаргасны нэг нь Засгийн газрын гадаад зээллэг хийх, өрийн үйлчилгээ гүйцэтгэхтэй холбоотой индикатор байсан. Монгол Улсын Засгийн газар энэхүү шалгуур үзүүлэлтийг сайжруулах үүднээс Өрийн удирдлагын тогтолцооны болон үйл ажиллагааны хөгжлийн төлөвлөгөөг өнгөрсөн онд Сангийн сайдын тушаалаар батлуулан хэрэгжүүлж байна.

-Төсвийн тогтвортой байдлыг хангах, төсвийн орлого, зардлын үр ашгийг нэмэгдүүлэхэд ДБГ ихээхэн анхаарч, Төсөв болон санхүүгийн тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх төслийг хэрэгжүүлж буй. Та эл төслийн ач холбогдол, үр нөлөөний талаар дүгнэж хэлнэ үү?

-Тийм ээ, тус төсөл нь салбарын үйл ажиллагааг бэхжүүлэх, сайжруулахад томоохон үүрэг гүйцэтгэж байгаа төсөлд тооцогдоно. Төсөл үндсэндээ макро эдийн засаг болон төсвийн удирдлагыг бэхжүүлэх, улсын санхүүгийн

удирдлагын үр ашгийг дээшлүүлэх, санхүүгийн салбарын тогтвортой байдлыг сайжруулах, нийгмийн хамгааллын системийг бэхжүүлэх гэсэн үндсэн дөрвөн чиглэлээр хэрэгжиж байна. Энэ хүрээнд төсөв, санхүү, нийгмийн хамгааллын салбарын 60 орчим хууль, эрх зүйн орчны баримт бичгийг сайжруулж, шинэчлэх арга хэмжээг авч байна.

“Төсөв, санхүүгийн тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх төсөл” нь хууль, эрх зүйн орчныг сайжруулахаас гадна улсын төсвийн төлөвлөлтийн нэгдсэн системийг нэвтрүүлэх, төсвийн хөрөнгө оруулалтын цахим систем, Засгийн газрын гадаад зээл, тусламжийн төсөл, арга хэмжээний цахим систем, Төрийн албаны цалингийн нэгдсэн систем зэрэг томоохон цахим системүүдийг нэвтрүүлж, ашиглалтад оруулснаар мэдээллийн ил тод байдлыг хангахаас гадна төсвийн зарцуулалт, хяналтын ажлыг хөнгөвчлөх, бодлогын шийдвэрийг цаг алдалгүй гаргахад ач холбогдолтой юм. Түүнчлэн банк, санхүүгийн салбарын бодлогын баримт бичигт туссан арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд анхаарч ажиллаж байгаа нь банкны салбарын тогтвортой байдал, даатгал, хөрөнгийн зах зээлийг бэхжүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулж байгааг дурдахад таатай байна.

-Цаашид ДБГ-тэй тогтвортой, нягт хамтын ажиллагаа өрнүүлэхэд Засгийн газар юунд анхаарч ажиллах ёстой гэж та бодож байна вэ? Хамтын ажиллагааг ямар чиглэлд илүүтэй хандуулах ёстой вэ?

-Монгол Улс өнгөрсөн 30 жилийн хугацаанд Дэлхий Банк Группийн Олон улсын хөгжлийн ассоциаци, Олон улсын сэргээн босголт, хөгжлийн банк, Олон улсын санхүүгийн корпораци, Олон талт хөрөнгө оруулалтын баталгааны агентлаг зэрэг байгууллагатай нягт хамтран ажилласаар ирсэн. Энэ хугацаанд нийт 1.4 тэрбум ам.долларын хөнгөлөлттэй зээл, буцалтгүй тусламжийг 110 гаруй төсөл, хөтөлбөрт олгосон нь манай улсын хөгжил, ард иргэдийн аж амьдрал, эдийн засгийн өсөлтөд бодитой хувь нэмэр оруулаад байна. ►

Цар тахлын хүнд хэцүү цаг үед Монгол Улсын Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй арга хэмжээг дэмжиж Дэлхийн Банк санхүүжилтийн эх үүсвэр бүрдүүлэх чиглэлээр хурдан шуурхай ажиллаж байгааг онцлон тэмдэглэхийг хүсэж байна.

► 2020 оны зургадугаар сарын 30-нийг хүртэл Монгол Улсын Засгийн газар Олон улсын хөгжлийн ассоциатай хамтран ажилладаг байсан бол манай эдийн засаг хурдацтай өсч, тэр хэмжээгээр улсын секторын санхүүжилтийн эрэлт хэрэгцээ нэмэгдэж байгаатай холбогдуулан манай улс тус ассоциациас зээл авдаг ангиллаас гарч, 2020 оны долдугаар сарын 1-ний өдрөөс дараагийн шатны хамтын ажиллагааны хэлбэрт буюу Олон улсын сэргээн босголт, хөгжлийн банкны зээлийн ангилалд хамрагдах болсон. Олон улсын санхүүгийн корпорацийн хувьд хувийн хэвшилтэй түлхүү хамтран ажилладаг бөгөөд өдгөө 2.5 тэрбум гаруй ам.долларын хөрөнгө оруулалтыг дангаараа болон хамтарсан байдлаар манай орны хувийн хэвшилд оруулснаас 1.8 тэрбум ам.долларыг нь Оюу Толгой төсөлд оруулжээ.

Түүхэн хугацаанд нийт 1.4 тэрбум ам.долларын хөнгөлөлттэй зээл, буцалтгүй тусламжийг 110 гаруй төсөл, хөтөлбөрт олгосон нь манай улсын хөгжил, ард иргэдийн аж амьдрал, эдийн засгийн өсөлтөд бодитой хувь нэмэр оруулаад байна.

Хамтын ажиллагааны эхэн үед Дэлхийн Банкны дэмжлэг нь шилжилтийн үеийг даван туулах, уурхай, цахилгаан станцын тогтвортой ажиллагаа, хууль эрх зүйн шинэ тогтолцоог хөгжүүлэх зэрэг хөгжлийн суурь салбаруудыг бэхжүүлэхэд түлхүү чиглэж байсан бол сүүлийн жилүүдэд боловсрол, эрүүл мэндийн салбарыг дэмжих, мал аж ахуй, аялал жуулчлал, мэдээллийн технологи зэрэг уул уурхайн бус салбарын хөгжил цэцэглэлтийг дэмжихэд анхаарч байна.

Дээр дурдсанчлан цаашид Засгийн газар Дэлхийн Банктай хамтран эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих цөөн тооны томоохон арга хэмжээ хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байна. Тухайлбал, Нийслэл хотын авто замын сүлжээг сайжруулах, нийтийн тээврийн нэгдсэн системийн шинэчлэл хийснээр Улаанбаатар хотын түгжрэлийг бууруулах чиглэлд цогц арга хэмжээ, Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулалт хийж нэмүү өртөг шингээх үйлдвэрлэлийг байгуулах, экспортыг дэмжих зам тээвэр, логистикийн нэгдсэн сүлжээг бэхжүүлэх чиглэлээр Тээвэр болон Логистикийг сайжруулах цогц арга хэмжээ, Төрийн үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, иргэдэд хурдан шуурхай хүргэх, засаглалыг сайжруулах чиглэлээр Ухаалаг засаг арга хэмжээ

гэх мэт төслийг хэрэгжүүлэхээр хоёр тал ярилцаж байна. Эдгээр нь Дэлхийн Банкны “Түншлэлийн стратегийн хүрээ”-нд туссанаас гадна Монгол Улсын Засгийн газрын дунд болон урт хугацааны бодлогын баримт бичигт туссан зорилтуудтай нягт уялдаж байгаа юм.

-Монгол Улс ДБГ-ийн гишүүн улс болсны 30 жилийн ой энэ онд тохиож буй. Та энэ 30 жилийн түншлэлийн ерөнхий дүр зургийг хэрхэн үнэлж, тодорхойлох вэ?

-Монгол Улс хөгжихийн хэрээр бидний хамтын ажиллагаа өргөжиж, манай улсын эдийн засаг тэлэх тусам Дэлхийн Банкаас үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэг нэмэгдэж байгаа юм. Зохистой удирдлагыг дэмжих, Төсөв, санхүүгийн удирдлагыг бэхжүүлэх, Ухаалаг засаг зэрэг засаглалыг дэмжих төслүүд, Тогтвортой амьжиргаа, Боловсролын чанарын шинэчлэл, Цахим эрүүл мэнд, Улаанбаатар цэвэр агаар зэрэг нийгмийн хөгжлийг дэмжсэн төслүүд, түүнчлэн Хөдөө орон нутагт сэргээгдэх эрчим хүч ашиглах, Эрчим хүч, Улаанбаатар хотын дулаан хангамжийг нэмэгдүүлэх зэрэг дэд бүтцийн чиглэлийн төслүүдээс гадна Хөдөө аж ахуйн маркетинг, Экспортыг дэмжих, Мал аж ахуйн эдийн засгийг эргэлтийг нэмэгдүүлэх зэрэг эдийн засгийн хөгжлийг дэмжсэн төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлсээр байна.

Зөвхөн төсөл, хөтөлбөрүүдийн санхүүжилтээс гадна макро эдийн засгийн бодлого, стратеги, шинэчлэлийн чиглэлээр Дэлхийн Банк нь манай Засгийн газрын сайн зөвлөх, туслах байсаар ирсэн. Монгол Улсын хувьд Дэлхийн банктай нягт хамтран ажиллах явцад сурч мэдэж буй мэдлэг, туршлага нь үнэ цэнтэй

Өнгөрсөн хоёр жилийн хугацаанд КОВИД-19 цар тахлын үед Дэлхийн Банк, нэн ялангуяа ноён А.Михнев тэргүүтэй Дэлхийн Банкны Монгол дахь суурин төлөөлөгчийн газрын хамт олон Засгийн газартай нягт хамтран ажиллаж, хурдан шуурхай асуудлыг шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлэн ажилласныг энд онцолмоор байна.

Өнгөрсөн 30 жилийн хамтын ажиллагааг эргэн харахад ахиц дэвшил, ололт амжилттай хэрэгжүүлж, бодит үр дүнгээ өгч байгаа зүйлс олон. Өнгөрсөн 30 жилийн хамтын ажиллагаанд суурилан ирээдүйн хамтын ажиллагаа улам бүр бэхжиж, хамтын ажиллагааны салбар чиглэлийн цар хүрээ улам бүр өргөжин тэлнэ гэдэгт бид итгэлтэй байна. ■

Тодруулга

Т.Доржханд: Олон улсын байгууллагын санхүүжилтэд геополитикийн ямар ч асуудал байхгүй

Т.ДОРЖХАНД
УИХ-ын гишүүн

-Та Олон улсын валютын санд цөөнгүй жил ажилласны хувьд манай улс олон улсын санхүүгийн байгууллагуудтай хамтран ажиллаж, түншлэхийн гол ач холбогдлыг юу гэж дүгнэдэг вэ?

-1990 онд ЗХУ-ын зээл тусламж зогссон. Энэ үед монголчуудад хоёр л сонголт байсан. Нэг нь урд хөршөөсөө дэмжлэг авах, нөгөө нь гуравдагч хөрш орнууд болон олон улсын байгууллагуудаас дэмжлэг авах. Тухайн үеийн төр, засгийн удирдлагууд хоёр дахийг нь сонгосон. Шилжилтийн үед эдийн засаг ширгэж, Монгол Улс 200, 300 хувийн кибер инфляцид нэрвэгдчихсэн байсан. Лангуун дээр давснаас өөр зүйлгүй, иргэд картын бараанд дугаарладаг байлаа. Ийм л хүнд үеийг монголчууд олон улсын байгууллагуудын тусламжтай давсан.

Би Сангийн яаманд 15 жил ажилласан. Үүний-хээ тодорхой хугацаанд Олон улсын валютын санд ажиллаж байлаа. Мөн Дэлхийн Банк, Азийн

хөгжлийн банк, НҮБ-ын төсөл хөтөлбөрүүдийг ч хариуцаж байсан. Тийм ч учраас хөгжиж байгаа, жижигхэн, нээлттэй эдийн засагтай улс орнуудад олон улсын байгууллагуудын тусламж, дэмжлэг асар их үнэтэй, чухал зүйл гэж хэлнэ. Олон улсын валютын сан гэхэд л “дэлхийн сангийн яам” гэж нэрлэгддэг. Бодлогын зөвлөмжүүд нь маш өгөөжтэй. Олон улсын валютын сангийн тав, зургаан удаагийн хөтөлбөрийн үр дүнд Монгол Улс мөнгөний бодлого, төлбөрийн балансын хүндрэлийг давж туулсан. Төсвийн сахилга бат ч бэхэжсэн.

Харин Дэлхийн Банк бодлогын зөвлөгөө өгөхөөс гадна хөгжлийн чиг баримжаатай. Энэ ч утгаараа бүхий л салбарын хөгжлийг тэтгэх ►

Дэлхийн Банк Групп
дотроо олон байгууллагыг
нэгтгэдэг. Аль аль
байгууллага руу нь бид хүрч
ажиллах шаардлагатай.

► төсөл хөтөлбөрийг санхүүжүүлдэг. Үр дүнд нь дэлхий дээр туршигдсан сайн жишиг, олон улсын стандартууд манай улсад нэвтэрч байна. Тиймээс Дэлхийн Банк манай улсад маш их хувь нэмэр оруулсан, оруулж байгаа, цаашдаа ч том хувь нэмэр оруулна гэж бодож байна.

-Цаашид Дэлхийн Банктай хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлэх ямар боломжууд байна?

-Дэлхийн Банк Групп дотроо олон байгууллагыг нэгтгэдэг. Аль аль байгууллага руу нь бид хүрч ажиллах шаардлагатай. Монгол Улсын хувьд дунд орлоготой, хөгжиж байгаа орны статустай байдаг. Засгийн газар бонд гаргалаа гэхэд хамгийн багадаа таван хувийн хүүтэй гаргаж байна. Арилжааны зээлүүд долларын 5-10 хувийн хүүтэй байдаг, бүр 12 хувь хүрсэн ч удаа бий. Гэтэл Дэлхийн Банкны зээлийн жилийн хүү 1-2 хувь л байдаг. Тиймээс бид өөрсдийнхөө боломжид тулгуурлан бага хүүтэй санхүүжилт авч, үүнийгээ үр ашигтай төсөлд зориулахад анхаарах хэрэгтэй. Түүнээс биш Дэлхийн Банкны мөнгөөр байшин барьж, зам тавих шаардлагагүй. Дэлхийн Банкны мөнгөөр монголчуудын чадавхыг бэхжүүлэх нь ирээдүйгээ харсан шийдэл. Боловсрол, эрүүл мэнд, хөдөө аж ахуйн салбарт дэлхий нийтэд туршигдсан арга барил, сайн менежментийг оруулж ирэх хэрэгтэй. Учир нь олон улсын байгууллага нь олон улсын туршлагыг шингээсэн байгууллага байдаг юм.

-Дэлхийн Банкны санхүүжилт монголчуудыг сэтгэх чадваргүй болгож байна, ард нь барууныхан бий гэсэн шүүмж заримдаа гардаг. Үүнд та ямар тайлбар хэлэх вэ?

-Олон улсын байгууллагын санхүүжилтэд геополитикийн ямар ч асуудал байхгүй. Энэ бол Хятадын, Америкийн, эсвэл Оросын мөнгө биш. Энэ бол 189 улсын мөнгө. Үүнд Монголын мөнгө ч бий. Тийм болохоор ард нь америкууд байна, европууд байна гэж хардах шаардлагагүй. Хэн тэр байгууллагыг удирдаж байна гэдгээс хамаарч тухайн улсын эрх ашиг, сонирхол бий гэж битгий бодоосой. Нэг өдөр Монгол хүн ч удирдахыг үгүйсгэхгүй. Олон улсын байгууллагуудын дэмжлэг, санхүүжилт Монголын эдийн засгийн тусгаар тогтнолд чухал ач холбогдолтой. ■

Тодруулга

Б.Лхагвасүрэн: Банкны салбарын үйл ажиллагааг тэлэхэд Дэлхийн Банкны хувь нэмэр их байсан

Б.ЛХАГВАСҮРЭН
Монголбанкны
ерөнхийлөгч

-Өнгөрсөн 30 жилийн хугацаанд Монголын эдийн засагт үзүүлсэн Дэлхийн Банкны нөлөөллийг та хэрхэн дүгнэх вэ? ►

► -1999-2000 онд бол Вашингтон хотноо байдаг Дэлхийн Банкны төв оффист Ази, Номхон далайн санхүүгийн зах зээлийн газарт зөвлөхөөр ажиллаж байсан. Тухайн үед Дэлхийн Банк Групп гишүүн орнуудынхаа нийгэм, эдийн засгийн байдалд хэрхэн үнэлэлт дүгнэлт өгч, ямар зөвлөмж гаргаж, ямар төслүүдийг санхүүжүүлж байгааг харж байлаа. Ер нь Дэлхийн Банк илүү хөгжлийн зорилготой үйл ажиллагаа явуулдаг. Хөгжлийн чиг хандлагатай арга хэмжээг дэмжиж, санхүүжүүлдгийн хувьд бүхий л салбарыг хөгжүүлэх үйлсэд оролцдог. Мөн уур амьсгалын өөрчлөлт, эдийн засгийн өсөлт, ядуурал гэх мэт нийгмийн шинжтэй асуудалд ч анхаардаг.

Одоогийн байдлаар Дэлхийн Банк Монгол Улсад нийт 1.4 тэрбум ам.долларын санхүүжилт олгоод байна. Хөнгөлөлттэй зээлээс гадна буцалтгүй тусламж үзүүлж, нийгэм эдийн засгийн дүн шинжилгээ хийдэг. Бодлогын зөвлөгөө өгдөг. Тэр нь бараг 300 сая ам.долларын хэмжээнд хүрсэн.

-Та Монголбанкны ерөнхийлөгчийн хувьд Дэлхийн Банк манай улсын банкны салбарт ямар нөлөө үзүүлсэн гэж үзэж байна вэ?

-Олон улсын санхүүгийн байгууллагуудаас хамгийн түрүүнд Дэлхийн Банк Монгол Улсын хувийн секторыг хөгжүүлэх хөнгөлөлттэй зээл олгох төслийг санхүүжүүлсэн. Энэ зээлийг Сангийн ямаар дамжуулан арилжааны банкуудаар олгож байсан юм. Зээлийн хүү 20 гаруй хувьтай байхад хувийн секторыг хөгжүүлэх төслийн зээл долоон хувийн хүүтэй, урт хугацаатай байсан. Монголын хувийн секторт санхүүгийн дарамт үүсгэхгүйгээр бизнесээ өргөжүүлэх боломжийг анхлан олгосон байгууллага бол яах аргагүй Дэлхийн Банк. Энэ зээл тухайн үедээ өндөр мөнгөн дүнтэй санхүүжилт байсан учраас зээлийг дамжуулж байгаа банк нь олон улсын стандарт, дүрэм журмыг судалж, туршлагажсан. Хоёрдугаарт,

Монголын хувийн секторт
санхүүгийн дарамт
үүсгэхгүйгээр бизнесээ
өргөжүүлэх боломжийг
анхлан олгосон
байгууллага бол яах
аргагүй Дэлхийн Банк.

банкууд улсын эдийн засагт нөлөө үзүүлэх томоохон төсөл хөтөлбөрийг хэрхэн сонгох гээд их зүйлд суралцсан. Мөн Төлбөрийн системийн тухай хуулийн төслийг боловсруулж байхад Дэлхийн Банк зөвлөгөө өгч байсан.

Сүүлийн 30 жилд санхүүгийн салбарын хамгийн гол тоглогч нь банкны салбар болсон. Эдийн засагт эргэлдэж байгаа нийт мөнгөний 95 хувь нь банкаар дамжиж байна. Банкны салбарын үйл ажиллагаа тэлэхэд Дэлхийн Банк болон бусад олон улсын байгууллагын хувь нэмэр маш их байсан.

-Одоогоор Монголбанк Дэлхийн Банктай ямар түвшинд хамтран ажиллаж байна вэ?

-Олон арга хэмжээн дээр хамтын ажиллагаа идэвхтэй, үргэлжилж байгаа. Мэдээж санал нийлэх, нийлэхгүй зүйл бас гардаг. Тухайлбал, 2013 оноос хойш хэрэгжсэн ипотекийн зээлийн хөтөлбөр байна. Өдийг хүртэл хэрэгжихдээ өөрөө ажилладаг тогтолцоо болчихсон. Харин Дэлхийн Банк болон олон улсын санхүүгийн байгууллагууд үүнийг төсвийн шинжтэй арга хэмжээ учраас Монголбанк санхүүжилтээ Засгийн газарт бүрэн шилжүүл гэсэн зөвлөмж өгдөг. Тиймээс бид тус хөтөлбөрт цаашдаа ямар зохицуулалт хийж болох, Дэлхийн Банкнаас үүнд ямар дэмжлэг үзүүлж болох вэ гэдэгт анхаарлаа хандуулахыг хүссэн.

Мөн санхүүгийн салбарын түүхэн өөрчлөлт болох арилжааны банкуудыг хувьчлах асуудалд Дэлхийн Банк зөвлөн тусалж байна. Энэ ажлыг оновчтой зохион байгуулахын тулд хяналт шалгалтын ажилтнуудаа сургаж, бэлтгэж байна. Өнгөрсөн 30 жилд Дэлхийн Банкнаас зохион байгуулсан 185 удаагийн сургалт семинарт Монголбанкны ажилтнууд хамрагдсан. Ер нь Дэлхийн Банк, Азийн хөгжлийн банк, Олон улсын валютын сан гэх мэт олон улсын санхүүгийн байгууллагатай хамтран ажиллахад Монгол Улсыг төлөөлсөн гол хүн нь Сангийн сайд байдаг. Сангийн сайдыг оролж ажилладаг нь Монголбанкны ерөнхийлөгч. Тийм болохоор хоёр байгууллагын 30 жилийн хамтын ажиллагааны үр дүнг нэг бүрчлэн дурдвал маш их зүйл бий. ■

Дэлхийн Банк Монголд

Иргэдээ дэмжсэн улсын хөгжил

Хавар цагийн анхны яргуй дэлбээлэн, модод гөлөглөж, хөдөө нутаг сэтгэл татам болох цагаар Хануй голоор нутагладаг айлууд хаваржаандаа буужээ. Тал нутагтаа тарж буусан малчид хааяа нэг хонины бэлчээр, адууны эрэлд явж байхдаа таарч хол ойрын сонин хачин солилцоно. Бидний зорин очсон Б.Жамбал гуайнх Архангай аймгийн Эрдэнэмандал сумын Хануй голоор нутаглан бэлчээр дагаж, дөрвөн цагийн эргэлтэд нүүдэллэн аж төрсөөр олон жилийг үджээ.

Тэднийх 10 гаруй жил лаа барьж дэнгийн гэрэлд амьдарсан. Харин одоо таван ханатай гэртээ лаа бус гэрэл асаажээ. Гэрийн гадна дугуй тавган антенн, нарны хавтан гялтганан харагдана. Баруун хоймор заларсан зурагтаар хатуу хахир өвлийн өдрүүд алслан холдож урин хавар ирж буйг сонордуулах цаг агаарын мэдээ чихэнд таатай сонсогдох аж. 50 насыг зооглож яваа Б.Жамбал гуай анх 2000-аад оны дундуур 100 мянган нарны гэрэл төсөлд хамрагдаж гэрэл цахилгаантай залгажээ. Тэрбээр “Гэрэлгүй байх үед бид Д.Нацагдоржийн “Хуучин хүү” шиг л байлаа шүү дээ. Зурагт, гар утас байхгүй болохоор мэдээ мэдээлэл гэх юм үгүй, хүүхдүүд л хотоос ирж энэ тэндхийн сонин хачин сонсгоно.

Ямар сайн даа ноосны үнэ мэдэхийн тулд сумын төв рүү морьтойгоо шогшиж хэл ус авалцдаг байлаа. Харин одоо Монголын байтугай дэлхийн дахины мэдээллийг зурагт радиогоор авч, болсон үйл явдлын талаар зарим нэгтэйгээ мэтгэлцэж, хол байгаа нэгэнтэйгээ шууд дүрсээ харж ярилцаж байна шүү дээ” гэв. Хөдөлмөр, цаг хугацаа хэмнэсэн техник, технологийн үнэ цэнийг малчид хүртэж байгаа нь энэ.

Б.Жамбал гуайнх хоёр хүү, дөрвөн охинтой өнөр өтгөн айл. Бага хоёроос бусад нь эрийн цээнд хүрч хот хүрээ барааджээ. Мал төллөх цагаар оюутан охин Ж.Дулмаа аав ээждээ туслахаар хотоос ирсэн байлаа. Лаа барьж хичээл хийдэг үеэ дурсан тэрбээр “Намайг бага байхад гэрэл цахилгаангүй, оройн цагаар гэрийн даалгавар хийх хэцүү, малчдын ажил ямар барагдах биш, нэг л мэдэхэд нар бууж, бүрий болчихно. Лааны гэрэлд гэрийн даалгавраа хийнэ. Сумын төв орж авдаг болохоор лаагаа гамнаж бушуухан хичээлээ хийж дуусгаад орондоо ордог байсан” хэмээн ярилаа. 100 мянган нарны гэрэл төсөл шинэ эриний малчид хэмээн нэрлэгдэх хөгжлийн эхлэлийг ийнхүү тавьжээ.

Б.Жамбал гуайн отгон хүүхэд нь Ж.Гантулга. ►

► Сумын сургуулийн ахлах ангид сурдаг энэ сэргэлэн бор хүү хичээл эхлэхээр авга ахынхаа найман настай хүү Б.Пүрэвзэтай хамт сургуулийнхаа дотуур байранд амьдарна. Хаврын мал төллөх цагаар сурагчдын улирлын амралт эхэлсэн тул Ж.Гантулга үеэл дүүгээ дагуулан гэртээ иржээ. Гэрийнхэндээ найзуудынхаа талаар, сургууль, дотуур байрныхаа сонин сайхнаас хуучилна. Энэ үед Б.Пүрэвээ хүү тугалнуудаа хашиж дуусаад дөнгөж гаднаас орж ирлээ. Тэрбээр бидний яриан дундуур орж, “Сургуулийн номын сан маш их номтой болсон. Би зөндөө олон ном уншдаг болсон бас сайн сурсан болохоор шилдэг хүүхдээр шалгарч захирлаас алтан медаль, бэлэг авсан. Бас Цуутын цагагч гүү, Болдоггүй бор өвгөн, Балхүү үнэнээ хэлсэн нь гээд их олон үлгэр мэддэг болсон” гэж хуучиллаа. Энэ жилээс сумын сургуулийн дотуур байрны орчин нөхцөл сайжирч, хүүхэд хөгжлийн тусгай танхим хүртэл байгуулагдаж Б.Пүрэвээ шиг бага ангийн хүүхдүүд ном, тоглоом, сургалтын материал гээд олон зүйлтэй болцгоожээ. Амралтын өдөр эсвэл улирлын амралтаараа хөдөө гэр лүүгээ явж чадаагүй хүүхдүүд өдөржин энэ танхимдаа бусад хүүхдтэй тоглож, хамт суралцаж, даалгавраа хийж, гар урлалын бүтээл урладаг гэнэ. Б.Пүрэвээ хүү сургуульд орохын өмнө хоёр жил гэр бүлийн орчинд сургуулийн өмнөх боловсрол эзэмших хөтөлбөрт хамрагдаж чадсан нь сурлага сайтай болоход нөлөөлсөн байх гэж гэрийнхэн нь ярилцана. Эдгээр нь Дэлхийн Банкнаас хөдөөгийн малчны хүүхдүүдийн боловсролд зориулсан төслийн үр дүн гэдгийг бид Ж.Гантулгаас сонсов.

Айл бүрийн хотонд мал төллөж, нялх төлөө хүлээж авахын тулд малчид шөнө сэргэг, өдөр соргог байж, өглөө, үдшийг үл ялган хөдөлмөрлөнө. Энэхүү хөдөлмөрийнхөө үр шимийг Б.Жамбал гуай өнгөрсөн жил хүртэж, сумын сайн малчны болзол хангажээ. Тэрбээр “Мал маллах буянтай ажил, харин зудтай, гантай жилүүдэд л хэцүү байдаг юм. 2010 оны зуднаар 500-гаад малаа хорогдуулаад, 200 хүрэхгүй толгой малтай үлдсэн, одоо харин 1000 дөхөөд байна.

Гэхдээ малаа олон болгохоос илүүтэй чанарт нь анхаарч өсгөхийг зорьж байна. Хэдэн жилийн өмнөөс малын үүлдэр угсаагаа сайжруулахад анхаарсан. Одоо нэг ямаанаас авах ноолуурын хэмжээ 260 гр-аас 400 гр болж өссөн, энэ нь бидний амьжиргаанд ч нэмэртэй” гэж байлаа. Хотод байдаг хүүхдүүдээрээ малын индексжүүлсэн

даатгалын талаар судлуулж, өөрөө ч сумын төвөөр эргэлдэн даатгалын компанийн хүнтэй уулзаж сайн тайлбарлуулсны эцэст хагас малаа даатгуулах нь зүйтэй гэдгийг ойлгож өрхийн орлогын эх үүсвэр болсон ноолуурын хэдэн ямаагаа даатгуулсан гэнэ. Энэ өвлийг малын гарзгүй өнтэй давсан ч сумын хэмжээнд нийт малын хорогдол зургаан хувьд хүрсэн учир тэднийх нөхөн төлбөр гэж 500 гаруй мянган төгрөг авчээ.

Б.Жамбал гуай угаас нийгмийн идэвхтэй, сум орон нутгаас зохион байгуулдаг ажлуудад манлайлан оролцоно. Түүний санаачилгаар нутаг ус ойр 20 гаруй малчин өрх нийлээд бүлгийн зохион байгуулалтанд оржээ. Б.Жамбалгуай бүлгийн ахлагч нь. Өнгөрсөн жилийн хавар иргэдийн нийтийн хурлаар Эрдэнэ-Уул, Хан-Өндөр хоёр багийн дунд бог малын угаалгын ванн барих, худаг гаргах түүний санаачилгыг нийтээр дэмжин Орон нутгийн хөгжлийн сангаас санхүүжүүлэн ажил хэрэг болгожээ. “Одоо ч цаг сайхан болжээ. Орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгийн тодорхой хувийг Тогтвортой амьжиргаа төслөөс санхүүжүүлдэг. Ер нь энэ хөрөнгийг иргэд бидний мөнгө гээд ойлгож болно. Чухам бид тэрхүү хөрөнгөөр юу хийх үү гэдгээ хэлэлцэж, санал шүүмжээ солилцож шийдвэр гаргадаг. Манай бүлгийн малчид Хануйн голын модон гүүрийг орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгөөр засварлах ажлыг санаачлаад байгаа” хэмээн тэрбээр ярьлаа.

Бидний өдөр тутмын амьдралын салшгүй хэсэг болж, тав алхаад л тулгардаг олон асуудлыг шийдэхэд өөрсдийн маань оролцоо юу юунаас чухал гэдгийг Б.Жамбал гуай ухаарч бусдадаа үлгэрлэхийг ийн хичээж явна. Биднийг буцах үед Б.Жамбал гуай хотод амьдардаг ууган хүүгийнхээ талаар ярьж, тэднийхээр зочлохыг урилаа. Том хүү Ж.Ган-Эрдэнэ Улаанбаатар хотод оюутан болж очоод нийслэлд аж амьдралаа төвхнүүлжээ. Тэднийх ам бүл дөрвүүлээ, бэр Г.Ариунаа нь оёдлын цех ажиллуулдаг тухай Б.Жамбал гуай хуучлав. Үүнд бид ихэд олзуурхаж, Ж.Ган-Эрдэнийн гэр бүлтэй танилцан бичил бизнесийнх нь талаар сурвалжлага бэлтгээд удахгүй гарах сэтгүүлийнхээ шинэхэн дугаарыг шуудангаар илгээнэ гэдгээ Б.Жамбал гуайд амлан Улаанбаатар хотын зүг жолоо заллаа. ►

Жамбал гуайнх анх
2000-аад оны дундуур
100 мянган нарны гэрэл
төсөлд хамрагдаж гэрэл
цахилгаантай залгажээ.

► “Уран шаглаа” гэсэн хаягтай хаалгаар ороход оёдлын машинууд тачигнах чимээ сонсогдож, өнгө өнгийн дамартай утас, монгол дээл, загварын цамц, хантаазийг нямбайлан өлгөжээ. Багаасаа оёж, урлах дуртай, хувцасны дизайн гаргадаг байсан Г.Ариунаа 2014 онд гэрийнхээ жижиг өрөөнд хоёр оёдлын машин зэрэгцүүлэн тавьж захиалгаар дээл урласнаар бизнесээ эхлүүлж байжээ. Жил ирэх тусам захиалгын ажил нэмэгдэж, үр өгөөжөө өгсөөр өдгөө бага хүүхдээ дүүргийнхээ цэцэрлэгт өгснөөр ажилдаа илүү их цаг гаргах боломжтой болж, зургаан оёдолчинтой өөрийн гэсэн оёдлын цехтэй болов. Эхэндээ бусдыг цалинжуулах мөнгөгүй байсан учир нөхөр нь ажлынхаа хажуугаар, амралтын өдрүүдэд хэрээсний машин дээр ажилладаг

байсан аж. Энэ тухайгаа тэрбээр “Тухайн үед бид хоёрт хөрөнгө мөнгө гэх зүйл байгаагүй. Бие биеэ дэмжих сэтгэл, том зорилго, мөрөөдөл л байсан. Шинээр оёдлын машин, тоног төхөөрөмж авах, цехийн үйл ажиллагаагаа өргөжүүлэх хөрөнгө мөнгө шаардлагатай байсан учраас зориг гарган шаардлагатай бичиг баримтуудаа цуглуулаад Жижиг дунд үйлдвэрийг дэмжих бизнесийн зээлийг Хас банкнаас авсан. Аливаа юмны тохироо бүрдэнэ гэж байдаг байх, зээл авахад шаардлагатай бичиг баримт, эд хөрөнгийн бүртгэлээ e-mongolia аппликэйшн рүү ороод цаг ч хүрэхгүй хугацаанд бүгдийг нь бүрдүүлчихсэн шүү” хэмээн инээмсэглэн ярих.

Зээл авснаас хойш удалгүй тэдний орлого хоёр дахин нэмэгдэж, ажилчдынхаа тоог нэмжээ. Ж.Ган-Эрдэнэ дулааны инженер мэргэжилтэй. Сургуулиа төгсөөд мэргэжлийнхээ дагуу “Улаанбаатар дулааны шугам сүлжээ” компанид ажилд ороод 10 орчим жил болж буй. Тэднийх хоёр хүүтэй, том нь тавдугаар ангийн сурагч, отгон хүү нь энэ жил нэгдүгээр ангид элсэн оржээ. Энэ намар хөвгүүдийнх нь сургууль дээр “Улаанбаатар хотын цэвэр агаар” төслийн хүрээнд дулаан алдагдлыг бууруулахаар дулаалгын ажил хийгдэж, барилгын бүх цонхны резин жийргэвчийг шинэчилж, хуучны модон цонхнуудыг вакум цонхоор сольсон тухай бидэнтэй хуваалцсан юм.

“Олон жилийн өмнө баригдсан хуучны сургуулиудад дулаалгын ажил хийснээр хүүхдүүд өвлийн хүйтэнд аятай тухтай, дулаахан орчинд хичээллэх, барилга нь харин дулааны эрчим хүчийг бага зарцуулах давуу талтай байдаг. Одоо нэг цэцэрлэгийг газрын гүний дулаанаар холбох ажил эхлээд байгаа. Хүйтний улирал хаяанд ирсэн энэ өдрүүдэд дулаалга, халаалтын ажил ид өрнөж байгаа болохоор эхнэрийнхээ оёдлын ажилд ойрд туслаж чадахгүй, өглөө гараад орой л гэртээ ирж байна” гэж тэрбээр өгүүлэв. Ж.Ган-Эрдэнэ энэ жилээс өөрийн үндсэн ажлынхаа хажуугаар “Улаанбаатар хотын цэвэр агаар” төслийн багт орж ажиллаж байгаа аж. Б.Жамбал гуай ууган хүү, бэр хоёроороо бахархан орсон, гарсан хүмүүст ярихаас аргагүй хөдөлмөрч залуус ажээ.

Зөвхөн иргэдийн оролцооноос гадна тэднийг мэдлэг мэдээллээр хангаж, тодорхой хэмжээний санхүүжилт үзүүлдэг институт байх юм бол аж амьдралаа сайжруулах, хүсэл мөрөөдлөө биелүүлэх чухал алхмыг хийхэд өдгөө тийм ч хэцүү биш болжээ гэсэн бодлыг хот, хөдөөгийн хоёр айлын аж амьдрал эрхгүй төрүүлэв.

Нүүдэлчин уламжлалтай монголчууд бидний амьдрал, хөгжлийн хэмнэл хот болон хөдөө дээр оршдог. Хөдөөнийхөн нутаг орондоо дутагдах гачигдах зүйлгүй амьдарч, хотынхон бие биенийхээ дутууг нөхөж, дундуурыг дүүргэж явбал юутай сайн сан. Үүний тулд төр засгийн холч бодлого, зөв менежмент, олон улсын байгууллагуудын оновчтой төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх нь юу юунаас чухал билээ. ■

ДБГ-ийн төслүүдийн үр ашгийг иргэдэд хэрхэн хүрч байгааг харуулсан тус нийтлэлийн дүрүүд нь зохиомжит бөгөөд гэрэл зургууд нь нийтлэлд гарсан хүний бодит зураг биш болно.

Тахлын үеийн тусламж

Хамтын хүч-цар тахлыг давах түлхүүр

Монгол Улсын Сангийн яам, Дэлхийн Банктай 26.9 сая ам.долларын санхүүжилтийн хэлэлцээрт гарын үсэг зурлаа

Сангийн яамнаас гаргасан 2020 оны жилийн эцсийн тайлан мэдээнээс харахад манай улсын Засгийн газар эрүүл мэндийн салбартаа Дэлхийн Банкнаас 80.8 гаруй сая ам.долларын санхүүжилтийг зээл болон буцалтгүй тусламжаар авах гэрээ байгуулжээ.

Дэлхийн Банк цар тахлын харанга дэлдсэн эхний өдрөөс манай улсад тусламжийн гараа сунгасан. 2020 оны гуравдугаар сард 2.2 сая ам.долларыг Цахим эрүүл мэнд төслийн хүрээнд эмнэлгийн нэн хэрэгцээтэй оношилгооны төхөөрөмж худалдаж авахад туслах зорилгоор олгож, хамгийн анхны эл тусламжаар 15 суурин болон 12 зөөврийн дижитал рентген аппарат, хэт авианы оношилгооны 41 аппарат зэрэг нийт 67 нэр төрлийн тоног төхөөрөмж авч Улаанбаатар болон хөдөө орон нутгийн нэгдсэн эмнэлгүүдэд

хуваарилсан юм. Ийнхүү тахлын өмнө барьц алдахааргүй бэлтгэлээ базааж авсан нь дараагийн амаргүй үеийг давахад ёстой л “аминд орсон”.

Тухайн үед манай улс Ковид-19 вирусийн халдварыг дотооддоо алдаагүй байсан. Монгол Улсын Засгийн газар цар тахлын улмаас үүсч болох дараагийн сорилт бэрхшээлүүдэд бэлэн байхын тулд Дэлхийн Банктай нягт хамтын ажиллагааг эрчимтэй үргэлжлүүлсэн нь нүдээ олсон алхам байлаа. Эхний тусламжаас нэг сарын дараа буюу 2020 оны дөрөвдүгээр сард Монгол Улсад Ковид-19 цар тахалтай тэмцэх яаралтай тусламж, эрүүл мэндийн тогтолцооны бэлэн байдлын төсөлд зориулж тус банк 26.9 сая ам.долларын багц баталсан. Эл санхүүжилтээр яаралтай түргэн тусламжийн эмч, сувилагч нарт зориулсан сургалтуудад 19.1 тэрбум төгрөг ►

Ковид-19 цар тахлын үеийн Дэлхийн Банкны санхүүжилт (сая ам.доллар)

Эх сурвалж: Сангийн яам

► зарцуулсан юм. Мөн Улсын нэгдсэн гуравдугаар эмнэлэгт 31 нэр төрлийн 263 тоног төхөөрөмж нийлүүлэхэд 5.1 тэрбум төгрөг, Хан-Уул дүүрэгт шинээр ашиглалтад орсон Эх, хүүхдийн эрүүл мэндийн хоёрдугаар төвд 231 нэр төрлийн 22 мянган эмнэлгийн болон эмнэлгийн бус тоног төхөөрөмж, тавилга нийлүүлэхэд 16 тэрбум төгрөг, АШУҮИС-ийн шинээр баригдсан Япон-Монголын сургалтын эмнэлэгт 41 нэр төрлийн 150 ширхэг эмнэлгийн тоног төхөөрөмж худалдан авахад 7.1 тэрбум төгрөг, 21 аймаг, есөн дүүргийн эмнэлгүүдэд 27 нэр төрлийн 1687 ширхэг эмнэлгийн тоног төхөөрөмж нийлүүлж суурилуулжээ.

Ялангуяа Ковид-19 вирусийн оношлуур авахад 1.1 тэрбум төгрөг зарцуулсан нь дотоодод халдвар илэрсний дараа хүн амын дунд шинжилгээ хийхэд тун чухал үүрэг гүйцэтгэв. Эдгээр арга хэмжээний үр дүнд эрүүл мэндийн яаралтай тусламж үйлчилгээ, оношилгоо эмчилгээ, лабораторийн хүчин чадал улам бэхэжсэн юм. Төслийн санхүүжилтийг батлах үеэр Дэлхийн Банк Группийн Монгол Улс хариуцсан менежер бөгөөд суурин төлөөлөгч А.Михнев “Энэхүү яаралтай үйл ажиллагааны төсөл нь Ковид-19

цар тахлын эсрэг нэн шаардлагатай арга хэмжээг дэмжихээс гадна Монгол Улсын эрүүл мэндийн салбарын аливаа яаралтай нөхцөл байдал, хямралыг даван туулах чадварыг сайжруулахад чиглэх юм” гэдгийг онцлон тэмдэглэж байв. Эл төсөл 2023 оны гуравдугаар сар хүртэл хэрэгжих бөгөөд одоогоор хөрөнгийн зарцуулалтын явц 72 хувьтай байна.

Дэлхийн Банкны захирлуудын зөвлөл 2021 оны хоёрдугаар сарын 11-нд цар тахлын үеийн эрүүл мэндийн салбарт чиглэсэн нэмэлт санхүүжилт болох 50.7 сая ам.долларын төслийг манай улсад олгохоор баталсан. Тус санхүүжилт нь коронавирусийн эсрэг вакциныг харьцангуй хямд өртгөөр, тэгш хүртээмжтэй нийлүүлэх, вакцины хүйтэн хэлхээг бэхжүүлэх, боловсон хүчний чадавх бүрдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэхэд чиглэсэн юм. Одоогоор энэ хөрөнгөөс Халдварт өвчин судлалын төвд вакцин, био бэлдмэлийн агуулах шинээр барьж ашиглалтад оруулахад 2.0 сая ам.доллар, мөн 21 аймаг, есөн дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг, эрүүл мэндийн төвүүд, амаржих газар, тусгай мэргэжлийн төвүүдийг вакцин хадгалах хүйтэн хэлхээний тоног төхөөрөмжөөр хангахад 2.9 сая ам.доллар зарцуулаад байна.

Дэлхийн Банкны зээл тусламжаар зөвхөн эрүүл мэндийн салбарын үйл ажиллагааг дэмжээд зогссонгүй цар тахлын хүнд үед ард иргэдийн нуруун дээрх ачааг хөнгөлөх зорилготой олон талт арга хэмжээг Засгийн газар авч хэрэгжүүлэв. Тэдгээрээс хамгийн үр дүнтэй, олон ажил олгогч төдийгүй иргэдийг хамарсан нь нийгмийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлсөн явдал юм. Дэлхийн Банкны санхүүжилттэй хэрэгжсэн Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих төслийн 15 сая ам.долларын санхүүжилтээр 2020 оны дөрөвдүгээр сараас аравдугаар сар хүртэлх хугацаанд сайн дурын нийгмийн даатгалд хамрагддаг хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийг нийгмийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлсөн. Эл дэмжлэгт 155 мянга орчим иргэн хамрагджээ.

Үүнээс гадна албан журмын нийгмийн даатгалд хамрагдсан 18,600 орчим ажил олгогч, 152,500 орчим ажилтныг нэг сарын нийгмийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлөхөд 10 сая ам.доллар зориулсан юм. Ингэснээр эдийн засгийн амаргүй цаг үед 300 гаруй мянган иргэн шимтгэлд төлөх байсан мөнгөө хэмнэж, өдөр тутмын хэрэгцээндээ зарцуулах боломжтой болсон. ►

Нэг сая ам.долларын буцалтгүй тусламжийн санхүүжилтээр худалдан авсан хувийн хамгаалах хэрэгслийн багцыг ЭМЯ-нд хүлээлгэн өглөө

► Мөн иргэдийн ирээдүйд тэтгэвэр тогтоолгох, ажилгүйдлийн болон жирэмсний тэтгэмж авах эрх нь тасалдахгүй байх давхар ач холбогдолтой байсныг дурдалгүй өнгөрч болохгүй. Цаашлаад, Дэлхийн Банк хүүхдийн мөнгөний санхүүжилтийг нэмэгдүүлэхэд Засгийн газарт дэмжлэг үзүүлсэн нь 1.19 сая орчим хүүхдэд мөн гэр бүлд нь одоо ч ач тусаа өгсөөр байна.

2020 оны зургадугаар сарын 19-нд Дэлхийн Банкны Гүйцэтгэх захирлуудын зөвлөл хуралдаж, Манай улсад “Онцгой байдлын үеийн хөнгөлөлт ба хөдөлмөр эрхлэлтийн төсөл”-д зориулан Олон Улсын Хөгжлийн Ассоциациас 20 сая ам.долларын хөнгөлттэй зээл олгохоор батлав. Тус төсөл нь Ковид-19 цар тахлаас үүссэн хямралын үед зохих шалгуурыг хангасан ажилтан, ажил олгогчдод түр хугацааны дэмжлэг үзүүлж, ажил хайгч болон бичил бизнес эрхлэгчдэд хөдөлмөрийн зах зээл дээрх боломжийг илүү хүртээмжтэй болгоход туслах зорилготой байв. Мөн бичил бизнес эрхлэгчид болон хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдэд дэмжлэг үзүүлснээр урт хугацааны ажилгүйдэл нэмэгдэх, ажиллах хүчний эрэлт багасах эрсдэлийг бууруулах ач холбогдолтой байлаа. Цагаа ч, байгаа ч олсон дээрх санхүүжилтүүд үр дүнгээ өгсөөр байсан ч цар тахал үргэлжлэх тусам шийдлийн “бай”-г өөрчлөх шаардлага урган гарч ирэв.

Цар тахлаас шалтгаалсан эдийн засгийн хүндрэл удаан үргэлжилж, улмаар ядуу болон эмзэг бүлгийн хүмүүст хүндээр нөлөөлж эхэлсэнээр нийгэм, эдийн засгийн байдлыг хянах, цаг үеийн мэдээлэл цуглуулах, судалгаа хийх зайлшгүй шаардлага гарсан. Мөн Засгийн газраас цар тахлын үед авч хэрэгжүүлж буй ажлуудын үр дүн, төр засгийн шийдвэрийг иргэд хэрхэн хүлээн авч байгаа зэргийг судалгаагаар гаргаж ирэх хэрэгцээ үүсэв. Тиймээс Үндэсний статистикийн хороо Дэлхийн Банктай хамтран “Коронавирусын нөлөөллийг тодорхойлох өрхөд суурилсан судалгаа”-г 2020 оны тавдугаар сараас эхлэн хэд хэдэн үе шаттай явуулж эхэлсэн. Цар тахлын үед судалгаанд суурилсан хариу арга хэмжээ авах нь Засгийн газраас хэрэгжүүлж байгаа ажлуудыг илүү үр дүнтэй, оновчтой болгох юм.

Цар тахлыг даван туулахад хэр хугацаа зарцуулах, бидэнд дахин ямар сургамж үлдээх, ямар шинэ боломж нээхийг бүрэн таамаглах боломжгүй. Харин дэлхий нийт цар тахлыг хохирол багатай даван туулах хамгийн чухал арга бол олон улсын хамтын ажиллагааны хүч юм. Тиймээс цар тахлын үеийн эдийн засаг, нийгмийн хүндрэлийг даван туулахад олон улсын байгууллагуудтай, тэр дундаа Дэлхийн Банк Групптэй нягт хамтын ажиллагаа өрнүүлэх нь хамгийн оновчтой сонголт гэдэг нь маргаангүй билээ. ■

Байр суурь

Сүүлийн 30 жилд Монгол Улсын хөгжилд Дэлхийн Банк Группийн оруулсан хувь нэмэр, төсөл хөтөлбөрийн талаарх эдийн засагч, бизнесмэн, улстөрч, иргэний байр суурийг хүргэж байна.

Монгол дэлхийн бүх улстай хамтран ажиллахад бэлэн гэдгээ Давосын индэр дээрээс зарласан

Д.ГАНБОЛД,
Монгол Улсын
Шадар сайд асан

-Монгол Улс Дэлхийн Банк Группийн гишүүнээр элсэх үед та Шадар сайдын албыг хашиж, түншлэлийн анхны яриа хэлэлцээрт орж байсан. Тухайн үед Дэлхийн Банк манай улсын гол найдвар байсан шүү дээ. Анхны гэрээ хэлцэл байгуулж байх үеийн дурсамжаас та хуваалцана уу?

-1990 онд ардчилсан хувьсгал Монгол Улсад ялаагүйсэн бол энэ тухай ярихгүй байсан. Хожмын хойно зах зээлийн харилцаанд шилжиж, хэзээ нэгэн цагт гишүүнээр элсэх л байсан байх. 1990-ээд оны үед эдийн засаг тааруу, ядуурал их, ажилгүй орлогогүй монголчуудаа бололцоотой газар луугаа явдаг, очдог эрхийг нээх нь их чухал байсан. Энэ бүхнийг хийхийн тулд гэрээ хэлцэл хийх шаардлагатай. Ялангуяа капиталист, империалист, милитарист гэх нэр хоч өгч дипломат харилцаагүй шахуу байсан улс орнуудтайгаа харилцаа тогтооё, хоёрдугаарт, бүх улстай санхүү, эдийн засаг, худалдааны хэлэлцээрүүд байгуулъя гэж зорьсон.

Хамгийн хялбар арга нь бидний хэлж заншсанаар капиталист орнуудын дундах харилцааг зохицуулдаг Олон улсын валютын

сангийн гишүүн болох ёстой. Ингэх юм бол бид Дэлхийн Банк, Азийн хөгжлийн банк, Европын сэргээн босголт хөгжлийн банк гэх мэт байгууллагуудтай хамтын ажиллагаа тогтоох боломжтой болох байлаа. Гэхдээ хоосон яриад асуудлыг шийдэхгүй. Тийм ч учраас 1990 онд байгуулагдсан Д.Бямбасүрэн гуайн тэргүүлсэн Засгийн газрын мөрийн хөтөлбөртөө үзэл санаа, соёл, худалдаа, дипломат харилцаа, үнэ, хөрөнгө оруулалт зэргийг тусгасан. Хэдийгээр тэр үеийн Засгийн газарт МАХН олонх болсон ч Д.Бямбасүрэн Ерөнхий сайд илүү холыг харсан, улс орны нөхцөл байдлыг илүү оновчтой дүгнэсэн учраас АН, Үндэсний дэвшлийн намд Засгийн газартай хамтран ажиллах урилга ирүүлсэн. Түүнийг нь хүлээж авснаар Д.Ганболд, Д.Дорлигжав гэсэн хоёр Шадар сайдтай ажилласан түүхтэй.

Миний хувьд эдийн засгийн багц асуудлыг нь хариуцаж авсан учраас хамгийн түрүүнд Засгийн газрын мөрийн хөтөлбөрийн хэмжээнд дэвшүүлсэн зарчмуудаа Бага хурал, Ардын их хурлаар хүлээн зөвшөөрүүлэхэд анхаарсан. Мөрийн хөтөлбөрөө батлуулаад дараа нь өмч хувьчилна, хөрөнгийн бирж байгуулна, үнэ чөлөөлнө, капиталист орнуудтай санхүү, эдийн засаг, худалдааны хэлэлцээр байгуулна, мөнгөний ханш чөлөөлнө, хар зах, ил захын ялгаагүй болгоно, валютын ханшийн урсгалыг өнөөдрийн зарчмаар баримтална, төрийн өмчийг задална гэх мэт бодлогын ажил руу орсон доо.

Энэ бүхний дүнд бид 1991 оны нэгдүгээр сарын сүүлчээр Давосын индэр дээрээс Монгол Улс ядуу буурай байдлаасаа ийм том амбицтай бодлого тодорхойлж байна, дэлхийн бүх улстай ►

► хамтран ажиллахад бэлэн гэдгийг зарласан юм шүү дээ. Бид амбицаа зөв илэрхийлж чадсан учраас маш богино хугацаанд буюу ганц, хоёрхон сарын дотор 1991 оны цагаан морин жилдээ багтаад, цагаан сарын битүүний шөнө Монгол Улс Олон улсын валютын сан, Дэлхийн Банкны гишүүн болсон юм.

Тэр үеэс олон улсын байгууллагууд албан ёсоор төлөөлөгчөө ирүүлж, суурин төлөөлөгчийн газруудаа байгуулж эхэлсэн дээ. Гишүүнээр элссэний дараахан хандивлагчдын анхны чуулга уулзалтыг Улаанбаатар хотод зохион байгуулсан. Хамаг юм дампуурч, лангуу хоосорч, ЗХУ-ын тусламж дэмжлэг нэг шөнийн дотор зогсчихсон байхад амин чухал амь тариа хийсэн. Өнөөгийнхөөр бол бүх монголчуудад вакцины нэгдүгээр тунг нь хийж өгсөн гэж ойлгож болно. Хандивлагчдын уг уулзалтаар 140 гаруй сая ам.долларын тусламжийг бид авахаар тохиролцож чадсан юм. Тэр үед тог цахилгаан, бензин тос, нүүрс байхгүй, байнга тог тасардаг, төмөр зам нь дизелгүй тул тээвэр зогсчихсон, нүүрсээ зөөж чадахгүй учраас цахилгаан станцууд нь гацдаг, саатдаг байлаа. Энэ бүгдийг давж туулах бололцоотой болсон.

Өнөөдөр нэг хүнд ногддог ДНБ 5000 ам.доллар болсон байна гэдэг нь өнгөрсөн 30 жилийн хугацаанд өмчийг хувьчилсан, эдийн засгийг чөлөөлсөн, гадаадын хөрөнгө оруулалт татсан, харилцаа тогтоосон, хувийн салбарыг дэмжиж тэтгэсний үр дүн.

Хэрэв бид хүнд суртал, татвараа багасгасан бол энэ үзүүлэлт бүр илүү ч байж болох байсан. Зөвхөн Оюутолгой дээр гэхэд хүнд суртал хэдэн жилээр чөдөр тушаа болж байна. Яривал их эмзэг сэдэв л дээ. Өчнөөн том том төслүүдийг хэрэгжүүлэх байсан боловч цаг алдсан. Онгоцноосоо хоцорчихлоо. Ингэж хоцорч явсаар өнөөдөр ийм үр дүнтэй байна. Тэгэхээр Дэлхийн Банк болон олон улсын санхүүгийн бусад байгууллагыг шүүмжилнэ гэдэг ялагдсан хүний хорсол л юм даа.

-Монгол Улс Дэлхийн Банктай түншилсэн 30 жилийн хугацаанд улс орны эдийн засагт гарсан үр нөлөөг юу гэж хэлэх вэ?

-Хоёр зуу шахам улс орныг эгнээндээ багтаасан энэ байгууллага бүх улсад, тэр дундаа

ядуу буурай улс орнуудад тохиолддог зовлон бэрхшээлийг сурах бичиг юм шиг мэддэг. Тийм мэдлэгтэй хүмүүс орж ирээд үнээ чөлөөл, төрийн оролцоог багасга, нийгмийн халамжийг хумь, бүх төрлийн татварыг багасга, тэгэх юм бол төсвийн орлого чинь нэмэгддэг юм гэж хэлж өгч байсан. Гэтэл 30 жил өнгөрсний дараа Засгийн газрууд үүнийг мэддэг хэрнээ дандаа эсрэг хийж байна.

Ер нь 1991 оны эхэнд бид Олон Улсын Валютын Сан, Дэлхийн Банкны гишүүн болсноороо маш олон амин чухал асуудлыг гарз хохирол багатай давсан. Биднийг амьдралаа залгуулж, амиа хадгалж үлдэхэд энэ байгууллагууд тусалсан. Дэлхийн Банк Группийн гишүүн байгууллагуудын тусламж дэмжлэг байгаагүй бол өнөөдрийн том төслүүд хэрэгжихгүй байсан. Хувийн ч төсөл, төрийн бодлого ч хэрэгжихгүй. Өгөөжтэй, өгөөжгүй гэж маргаад байдаг хөнгөлөлттэй зээлүүд байгаагүй бол зам харгуй, барилга байшин, автомашин, энэ олон том жижиг үйлдвэрүүд бүгд байхгүй байх байлаа. Бүх том төслийн цаана олон улсын санхүүгийн байгууллагуудын баталгаа, гэрээ хэлцэл, тэднээс авсан мөнгө төгрөг нь бий.

-Манай улс Дэлхийн Банк Групптэй хамтарч хэрэгжүүлсэн төслүүдээс таны сэтгэлд үлдсэн, хамгийн том нь ямар төсөл вэ?

-Маргаангүй Оюутолгой. Өөр ямар ч төсөл байхгүй. Үр дүнг нь, энэ их эсэргүүцлийг хар. Хэн нэгэн эсэргүүцэж л байгаа бол бид байгаа онож байна л гэсэн үг.

-1990-ээд оны үед хэрэгжүүлсэн хамгийн эхний том төсөл нь юу байв?

-Цахилгаан станцаа амьд авч үлдэх, төмөр замаа таг гацаахгүй байх нь чухал байсан. Тэр үед шинэ юм бүтээх ойлголт бараг байгаагүй. Галаа тасалчихгүйн төлөө зүтгэж байсан. Техникийн тусламж бас авч байсан. Хүнээ чадавхжуулах чиглэлд анхаарсан. Үүний ачаар маш олон оюутан, Сангийн яам болон банкныхан олон арваараа Англи, Америк, Япон руу явж, дэлхийн хөгжлийг харж, мэдлэг туршлага олж авсан. Дэлхийн Банк манайд зээл өгөхөөс гадна олон боловсон хүчний тархийг цэнэглэсэн байгууллага.

-Та түрүүнд Давосын эдийн засгийн чуулганд оролцсон гэж хэлсэн. Тэр үед дэлхий ►

► **нийт юу ярьж байв? Давосын чуулганаар ямар асуудалд анхаарал хандуулж байсан бэ?**

-Давосын эдийн засгийн чуулганаар социалист систем нурах нь зөв үү буруу юу, яаж дайн өдөөхгүй байх вэ, атомын зэвсэгтэй улсыг яаж зөнд нь хаячихгүй байх вэ гээд олон сэдвээр яриа хэлэлцүүлэг өрнүүлсэн. Бид нэгдүгээр сард Давост очиж байсан юм. ЗХУ хараахан задраагүй, НАТО-г сөрж зогсох том байгууллага байхгүй болсон, Европын зарим орон Европын холбоонд орно орохгүй, мөнгөн

тэмдэгт нь ямар байх юм гэж хэлэлцэж байлаа. Мөн Берлиний хана дөнгөж нурчихсан тийм л цаг үе байлаа.

Тухайн үед бүгд л Дэлхийн Банкнаас зээл хүсээд өлссөн ангаахай шиг л байсан. Бид харин арай урьтаж хэдэн төсөл хэрэгжүүлсэн. Тэр үед илүү олон зүйл амжуулсан бол магадгүй бид арай илүүг хүртэх байсан. Киргизстан, Узбекистан, Казахстан гэх мэт өрсөлдөгчид хараахан гарч ирээгүй байхад бид Дэлхийн Банкны гишүүн болчихсон байсан шүү дээ. ■

Зээл авах, төсөл хэрэгжүүлэхээс гадна боловсон хүчний чадавхийг дээшлүүлэхэд анхаарах шаардлагатай

Н.ЭНХБАЯР,
Эдийн засагч

-Та 2011-2013 онд АНУ-ын Вашингтон дахь Дэлхийн Банк Группийн (ДБГ) төв оффист гүйцэтгэх захирлын зөвлөхөөр ажиллаж байсан. Тэрхүү албан тушаалд хэрхэн, ямар шалгуурыг давж очиж байв? Тус албан тушаалыг хаших хугацаандаа Монголтой холбоотой ямар төсөл, хөтөлбөрүүд дээр ажиллаж байсан бэ?

-Дэлхийн Банкны удирдлага нь Ерөнхийлөгчөөс гадна Гүйцэтгэх захирлуудын Зөвлөлөөс бүрддэг. Энэхүү Зөвлөлд Дэлхийн банкны гишүүн, томоохон хувийн жин бүхий зарим улс дангаараа төлөөлж Гүйцэтгэх захирал оролцдог бол хөгжиж байгаа улс орнууд бүлгээрээ нэгдэж, тэднийг төлөөлсөн нэг Гүйцэтгэх захирал Зөвлөлийн бүрэлдэхүүнд ордог. Одоогоор Дэлхийн Банкны 189 улс 25 бүлэгт хуваагдаж байна.

Миний хувьд Сангийн яаманд 12 жил, Монгол Улсын Ерөнхий сайдын зөвлөхөөр таван жил

ажилласны дараа Дэлхийн Банкны Гүйцэтгэх захирлын газарт зөвлөхөөр томилогдон очсон. Тухайн улс томилогдох төлөөлөгчөө санал болгон Дэлхийн Банк руу илгээдэг бөгөөд тус байгууллагын зүгээс тухайн нэр дэвшигчийн эзэмшсэн боловсрол, ажилласан жил, ажлын туршлага, англи хэлний мэдлэг чадвар болон бусадтай хамтран ажиллах чадвар зэргийг харгалзан үзэж, хүлээн зөвшөөрөх эсэх талаар хариу өгснөөр зөвлөх томилогдох боломжтой болдог.

Зөвлөх нь Дэлхийн Банкны үндсэн ажилтан биш бөгөөд зөвхөн өөрийн төлөөлж буй Гүйцэтгэх захирлын албаны оффист ажиллаж, тухайн бүлэгт багтаж буй улс орнуудын асуудлыг Гүйцэтгэх захирлуудын зөвлөлийн хуралдаанаар хэлэлцүүлэх, Гүйцэтгэх захирлуудын зөвлөлийн хуралдаанаар хэлэлцэж буй бүхий л төсөл, хөтөлбөр, дүрэм журмуудыг хэлэлцэх явцад санал, зөвлөмж бэлтгэж Гүйцэтгэх захирлын үйл ажиллагаанд дэмжлэг болон ажиллах үүрэгтэй юм.

Намайг ажиллах хугацаанд манай хувийн хэвшилд олгох хөнгөлөлттэй зээлийн болон дүрмийн сангийн хөрөнгө оруулалтын хэд хэдэн төсөл батлагдсаны зэрэгцээ Дэлхийн Банк ба Монгол Улсын хамтын ажиллагааны 2013-2018 оны таван жилийн хөтөлбөрийг хэлэлцэн баталсан.

-Манай улс Дэлхийн Банкны бага дунд ►

► орлоготой улс гэсэн ангилалд багтаж, Олон Улсын Сэргээн босголт хөгжлийн банкнаас санхүүжилт авах боломжтой боллоо. Энэ нь манай улсад санхүүгийн эх үүсвэрийн хувьд ямар боломж бололцоог нээж өгч байгаа вэ?

-Дэлхийн Банк улс орнуудыг хөгжлийн түвшин, нэг хүнд ногдох Үндэсний нийт орлогын (ҮНО) түвшингээр нь 4-5 бүлэгт хуваадаг. Энэхүү ангилал нь өндөр хөгжилтэй улс орнууд, дунд орлоготой улс орнууд (дээгүүр дунд орлоготой орнуудын ангилал, доогуур дунд орлоготой орнуудын ангилал), бага орлоготой улс орнууд гэж хуваадаг юм. Манай улсын хувьд 2020 оны статистик тоо мэдээлэлд тулгуурлан тооцоолсноор нэг хүнд ногдох ДНБ-ий хэмжээ 3,676 ам.доллартай тэнцэж байгаа тул “Доогуур дундаж орлоготой орны ангилал”-д багтаж байна.

Үүнээс гадна Дэлхийн Банк гишүүн орнуудаа зээл тусламж авах нөхцөлийн ялгаатай байдлаар нь IDA, Blend, IBRD гэж ангилдаг. Нэг хүнд ногдох ҮНО нь 1,695 ам.доллараас дээш, эл үзүүлэлт нь тогтворжиж байгаа улсууд буцалтгүй тусламж авахгүй, Дэлхийн Банкны Олон Улсын Сэргээн Босголт Хөгжлийн Банкны зүгээс олон төрлийн зээлийг авч ашиглах эрхтэй буюу IBRD-ийн ангиллын улсууд гэж авч үздэг. Одоогоор энэ бүлэгт нийт 70 гаруй улс орон багтаж байна.

Монгол Улс эл ангилалд түрүү жилээс эхлэн багтсан бөгөөд ингэснээр илүү олон санхүүгийн бүтээгдэхүүнээс сонголтоо хийх, санхүүжилтийн нөхцөлөө өөрөө сонгох зэрэг илүү их боломж нээгдсэн. Дэлхийн Банк нь 3A (triple-A) буюу хамгийн өндөр зэрэглэлтэй тул олон улсын санхүүгийн зах зээл дээрээс хамгийн хямд өртөгтэй санхүүжилтийг босгон гишүүн орнууддаа олгодог. Хэрэв Монгол Улс өөрөө олон улсад хөрөнгө босговол их өндөр хүүтэй, хугацаа багатай санхүүжилт олно шүү дээ. Харин IBRD-с санхүүжилт авснаар Дэлхийн Банкны зээлжих зэрэглэлийг ашиглан хямд өртөгтэй санхүүжилт авч, хөгжлийн төслүүдээ санхүүжүүлэх боломжтой гэсэн үг.

-Монгол Улс болон Дэлхийн Банк Группийн түншлэлийн 30 жилийн ой энэ онд тохиож байна. Та тус банканд ажиллаж байсан мөн эдийн засагчийн хувьд энэ 30 жилийг хэрхэн дүгнэх вэ?

-Улсын Бага Хурлаас 1991 оны нэгдүгээр

сард Олон улсын байгууллагад гишүүнээр элсэх тухай гэсэн агуулга бүхий хуулийг баталж, ОУВС, Дэлхийн Банкны гишүүнээр элсэхийг батламжилсан. Улмаар 1991 оны нэгдүгээр сард Дэлхийн Банкны Захирлуудын Зөвлөлийн хуралдаанаар манай улсыг гишүүнээр бүртгэн авсныг батламжилснаар хоёр талын хамтын ажиллагаа эхэлсэн түүхтэй.

1990-ээд оны эхэн үеийн шилжилтийн он жилүүдэд тус байгууллагаас Монгол Улсад үзүүлсэн анхны тусламжийн нэг нь Улаанбаатар хотын III цахилгаан станцын тоног төхөөрөмжийн засвар, эргэлтийн хөрөнгийн дэмжлэг үзүүлэх, хүн амын өдөр тутмын хэрэгцээний хүнсний бүтээгдэхүүний хомсдолыг арилгахад чиглэж байлаа. Түүнээс хойш Дэлхийн Банкны зүгээс манай улсын бүхий л салбарт үүний дотор дэд бүтэц, уул уурхайн салбарын хөгжлийг дэмжихэд чиглэсэн ихээхэн хэмжээний тусламж дэмжлэг үзүүлж, хөнгөлөлттэй зээл олгож ирсэн.

Өнгөрсөн 30 жилийн хугацаанд Монгол Улсын гадаад санхүүжилтийн эрэлт хэрэгцээг хангахад Дэлхийн Банк, ОУВС, Азийн хөгжлийн банк болон Японы Засгийн газар шийдвэрлэх үүргийг гүйцэтгэсэн. Түүнчлэн ОУСК-ийн зүгээс банк, санхүү, аж үйлдвэрлэлийн салбарын олон чиглэлд үр дүнтэй хөрөнгө оруулалт хийсээр ирлээ.

-Монгол Улсын хөгжил, ард иргэдийн амьдралд хамгийн их нөлөөлсөн Дэлхийн Банк Группийн ямар төслүүд байна вэ?

-Дэлхийн Банкны шинжээчдийн 2008-2009 онуудад боловсруулсан “Өмнөд говийн бүсийн дэд бүтцийн хөгжлийн стратеги” гэсэн судалгааны тайланг онцлон дурьдах нь зүйтэй болов уу. Учир нь энэхүү тайланд Монгол Улсын экспортыг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн төмөр замын дэд бүтцийг хэрхэн барьж байгуулах, улмаар өмнөд хөршийн төмөр замын аль чиглэлд холбогдож далайд гарцтай болох, түүхий эд, бараа бүтээгдэхүүнийг хамгийн боломжит хямд өртөгөөр далайн боомтод хүргэх асуудлыг нарийвчлан судлан гаргасан тайлан байсан.

Манай улс уул уурхай, эрдэс баялагаа дөнгөж нээж эхэлж байсан, гадаад зах зээлд коксжих нүүрсийг гаргаж байсан тэр цаг үед төмөр замын хөгжлийг уг зөвлөмж, стратегийн дагуу барьж байгуулж чадсан бол Монгол Улсын хөгжилд маш үнэтэй хувь нэмэр оруулж, өнөөгийн үүсээд байгаа ►

► гадаад худалдаа, хилийн боомтын түгжрэл саатал үүсэхгүй байх боломжтой байсан юм. Харамсалтай нь энэхүү зөвлөмжийг уншиж судлаагүй, хэрэгжүүлээгүй орхигдуулсан нь томоохон алдаа болсон.

Дэлхийн Банкны зүгээс Монгол Улсын экспортыг төрөлжүүлэх, жижиг дунд үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх, хөрөнгө оруулалтын орчныг сайжруулах, төсвийн болон санхүүгийн салбарын асуудлууд, тэтгэврийн шинэчлэл, боловсролын салбарын асуудал гэх мэт тулгамдсан олон асуудлаар олон судалгаа хийж, төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлж ирсэн нь Монгол Улсын хөгжил дэвшилд үнэтэй хувь нэмэр болсоор байна.

-Гучин жилийн ойн босгон дээр ирээдүйн хамтын ажиллагааны талаар хөндөх нь зүйтэй болов уу. Бид цаашдаа ДБГ-тэй ямар чиглэлд хамтран ажиллах нь зүйтэй вэ?

-Дэлхийн Банк нь бүх гишүүн оронтойгоо олон салбарт хамтран ажилладаг. Монгол Улсын хувьд өнөөгийн хөгжлийн тулгамдсан асуудал болсоор байгаа дараах чиглэлүүдээр хамтран ажиллах боломжтой гэж үзэж байна. Тодруулбал, дэд бүтцийн хөгжил, экспорт болон эдийн засгийг төрөлжүүлэх, хөрөнгө оруулалтын орчныг сайжруулах, гадаад хөрөнгө оруулалтыг татах бодлогыг төлөвлөж, хэрэгжүүлэх, эдийн засгийн бүтцийн өөрчлөлтийн бодлогыг хэрэгжүүлэх, төсвийн бодлого төлөвлөлтийг сайжруулах тал дээр хамтран ажиллаж, Дэлхийн Банкны техникийн тусламжийг авах шаардлагатай

Зөвхөн зээл авах, төсөл хэрэгжүүлэхээс гадна тус байгууллагын өндөр мэргэшсэн экспертүүдийн дэмжлэг тусалцаатайгаар дотоодын боловсон хүчний чадавхийг дээшлүүлэхэд илүү үр дүнтэй, санаачилгатай ажиллах шаардлагатай байна. ■

М-Си-Эс Групп Дэлхийн Банкны санхүүжилтээр зөвлөх үйлчилгээний анхны төслөө хэрэгжүүлсэн

С.ЦЭНГЭЛ,
М-Си-Эс Холдинг ХХК-ийн Хөрөнгө
оруулалт хариуцсан захирал

-М-Си-Эс групп болон Дэлхийн Банк Групп (ДБГ), Олон Улсын Санхүүгийн Корпораци (ОУСК)-ийн хамтын ажиллагаа хэдэн онд, хэрхэн эхэлж байсан бэ?

-Монгол Улс зах зээлийн баримжаатай эдийн засгийг босгох шилжилтийн үе рүү орж байх үед М-Си-Эс Групп зөвлөх үйлчилгээ эрхлэхээр анх байгуулагдаж байлаа. Тухайн үед Дэлхийн Банк, Азийн хөгжлийн банк зэрэг олон улсын санхүүгийн томоохон байгууллагууд бодлогын тусламж үзүүлэхээр Монголд орж ирээд байв.

Үүнтэй холбоотойгоор нэлээд олон төсөл эхэлж байсан бөгөөд тэдгээрт дотоодын туслан гүйцэтгэгчид хэрэгтэй байсан тул манай компани хамтраад баг байгуулан ажиллаж байсан түүхтэй.

М-Си-Эс Группийн зөвлөх үйлчилгээний анхны төсөл нь Дэлхийн Банкны санхүүжилттэй “Монгол: Хөдөө аж ахуйг хөгжүүлэх төсөл” байлаа. 1993-1994 онд Төв, Сэлэнгэ аймагт хэрэгжсэн энэ төслөөр 1990 оноос хойш хөдөө аж ахуйн тариалангийн хөгжил удааширч буй шалтгааныг илрүүлж, санхүү, эдийн засгийн үр ►

► ашигтай, байгальд ээлтэй тариалан эрхэлж болох арга замууд болоод хувийн эзэмшлийн бүтэц, тоног төхөөрөмж, аж ахуй тус бүрээр ашиглаж буй тариалангийн туршлага зэргийг судалж, хэрэгцээтэй хөрөнгө оруулалтыг тодорхойлсон. Өөрөөр хэлбэл, М-Си-Эс Групп Дэлхийн Банкны санхүүжилтээр зөвлөх үйлчилгээний хамгийн анхны төслөө хэрэгжүүлсэн юм.

Компани байгуулагдсан эхний дөрвөн жилд Дэлхийн Банк, Азийн хөгжлийн банк зэрэг олон улсын нэр хүндтэй байгууллагуудын санхүүжүүлсэн эрчим хүч, хөдөө аж ахуй, байгаль орчны салбарын судалгааны 20 орчим төслийг амжилттай гүйцэтгэсэн байдаг.

-Түншлэлийн хугацаанд өөр ямар төсөл, хөтөлбөрт хамтран ажиллаж байв? Тэдгээр нь М-Си-Эс Группт ямар шинэ боломжийг нээж өгсөн гэж боддог вэ?

-Дэлхийн Банк Группийн харьяа байгууллагуудаас олгодог санхүүжилт нь хамтран ажиллаж байгаа компанидаа дан ганц санхүүгийн хөрөнгө оруулалт хийгээд зогсохгүй тухайн компанийн үйл ажиллагааны арга, технологийг улам сайжруулах, бизнесийн тогтвортой өсөлтийг хангахад дэмжлэг үзүүлдгээрээ онцлог. Тэр утгаараа ОУСК-иас авсан зээл ил тод байдал, компанийн засаглалыг сайжруулах, нийгэм, байгаль орчны стандартыг хэрэгжүүлэхэд томоохон нөлөө үзүүлж, манай Группийн эхэн үеийн хөгжлийг эрс түргэсгэсэн гэж би боддог.

ОУСК-иас 2008 онд олгосон 30 сая ам.долларын урт хугацааны зээлийн санхүүжилтээр М-Си-Эс Групп шингэн хүнсний үйлдвэрлэл, үл хөдлөх хөрөнгийн салбараа өргөтгөн хөгжүүлж чадсан. Энэ нь М-Си-Эс Группт ажлын байрыг олноор бий болгох, бизнесийн стратеги болон менежментийн чадавхиа бэхжүүлэхэд ихээхэн нөлөө үзүүлснээс гадна Монгол Улсын үйлдвэр, үйлдвэрлэлийн баазыг бэхжүүлэхэд ихээхэн ач холбогдолтой байлаа.

Мөн ОУСК-аас 2012 онд олгосон 60 сая ам.долларын зээлийн тусламжтайгаар нийгмийн, тэр дундаа залууст тулгамдаж буй бэрхшээлтэй асуудлууд болох орон сууц, агаарын бохирдол, хотын төвлөрлийг сааруулах зэргийг цогцоор шийдвэрлэхэд хувь нэмрээ оруулж, Улаанбаатар хотод олон улсын стандартад нийцсэн инженерингийн иж бүрэн шийдэл бүхий “Вива

Сити” хотхоныг барьж, байгуулсан. Үүнээс гадна Өмнөговь аймгийн Цогтцэций суманд “Цэций” хорооллыг гурван ээлжээр барьж дуусган, ашиглалтад оруулснаар говийн 650 айл өрх орчин үеийн тохилог сууцанд амьдрах боломж бүрдсэн. Энэ нь Монгол Улсын нийслэл хот болон сумын дэд бүтцийн асуудалд үнэтэй хувь нэмэр оруулсан гэж боддог.

Түүнчлэн 2014 онд Монгол Улсад анхны олон улсын магадлан итгэмжлэгдсэн Интермед эмнэлгийн хөрөнгө оруулалтад 10 сая ам.долларын зээл олгосон. Олон улсын жишигт нийцсэн орчин үеийн оношилгоо, эмчилгээ бүхий Интермед эмнэлэг үүдээ нээснээр иргэд гадаадад өндөр үнээр оношилгоо, эмчилгээ хийлгэж, эрүүл мэнд, цаг хугацаа, хөрөнгө мөнгөний хүндрэлд ордог асуудал буурч, хүн бүрт чанарын өндөр түвшинд эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэх боломж нээгдсэн.

Эдгээр төсөл амжилттай хэрэгжсэнээр олон улстай чөлөөтэй харилцах, маш олон хөрөнгө оруулагчийг эх орондоо оруулж ирэх гарц нээгдсэн юм.

-2020 онд ОУСК-иас М-Си-Эс Группт 130 сая ам.долларын урт хугацаатай зээл олгосон. Бизнесийн орчин, ажил эрхлэлтийг дэмжих зорилготой тус зээлийн ач холбогдлыг та хэрхэн үнэлж дүгнэж байна вэ?

-2020 он дэлхий нийтийг хамарсан Ковид-19 цар тахлын нөлөөллийн улмаас хувийн хэвшил төдийгүй улс оронд тааварлашгүй сорилт, бэрхшээл ихтэй жил байлаа. Ковид-19 цар тахалд дэлхий нийтээр нэрвэгдэж буй энэ үед ОУСК-аас М-Си-Эс Группт урт хугацаатай зээлийг олгож ажлын байраа хадгалан, хөрөнгө оруулалтуудыг зогсоолгүй үргэлжлүүлэх боломжийг бүрдүүлж өгсөн нь Монгол Улсын эдийн засагт чухал дэмжлэг болж байгаа юм. Учир нь, М-Си-Эс Групп хөрөнгө оруулалтуудаа үргэлжлүүлснээр дотоодын маш олон нийлүүлэгч, туслан гүйцэтгэгч нарт ажлын байраа хамгаалж, ашиг орлогоо хадгалахад хувь нэмрээ оруулж чадсан болов уу.

Хамгийн гол нь эдийн засгийн амаргүй цаг үед хөрөнгө оруулагчдын Монголд итгэх итгэлийг сэргээх чухал шийдвэр болсон. Өөрөөр хэлбэл, санхүү талаасаа ч, компанийн үнэ цэн талаасаа ч өндөр ач холбогдолтой үйл явдал юм. ■

П.ОЮУНТУНГАЛАГ

Ховд аймгийн
Жаргалант сумын
ИТХ-ын Нарийн
бичгийн Дарга

2013 оноос Төсвийн тухай хуульд орон нутгийн хөгжлийн санг тусгасан. Энэ хуулийн заалтыг орон нутагт хэрхэн хэрэгжүүлэх арга замаа олохгүй байх үед “Тогтвортой амьжиргаа-3” төсөл иргэдийн оролцоонд тулгуурласан санхүүжилтийг бий болгож, хяналтын системийг бүрэн утгаар хэрэгжүүлж ирсэн нь ихээхэн ач холбогдлоо өгч байна. Орон нутгийн хөгжлийн сангаас хөрөнгө гарган иргэдийн санал хүсэлтээр манай сум цэцэрлэгт хүрээлэн, ухаалаг худаг, дугуйн зам, хүүхдэд ээлтэй тоглоомын талбай, явган хүний зам, гудамжны гэрэлтүүлэг, камержуулалт зэрэг ажлыг хийж гүйцэтгэсэн. Өмнө нь эдгээр ажлыг хийхийн тулд аймаг орон нутгаас сонгогдсон УИХ-ын гишүүнд санал хүсэлтээ явуулж, шийдвэрлэж өгөхийг нь хүлээдэг байлаа. Харин одоо бид өөрсдөө

хуралдаж, ярилцаад цаашид ямар ажил хийхээ шийдвэрлэдэг болсон.

Иргэдийн санаачилсан ажил санхүүжилттэй болсноос хойш хуралдаандаа оролцох иргэдийн тоо жилээс жилд нэмэгдэж, 2016 оноос хойш давхардсан тоогоор 35 мянган саналыг цаасаар болон цахимаар хүлээн авлаа. “Тогтвортой амьжиргаа-3” төслөөс зөвхөн санхүүжилт хийгээд зогсохгүй, сум орон нутгийн төрийн албан хаагчдын чадавхийг нэмэгдүүлэх тал дээр анхаарал хандуулж байнга сургалт зохион байгуулдаг. Энэ нь төслийн санхүүжилтийг хуулийн хүрээнд үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд маш чухал хувь нэмэртэй. Мөн хөрөнгө оруулалтдаа хөндлөнгийн шинжилгээ оруулдаг болсон нь хариуцлагыг бий болгоход түлхэц болж байна.

Ц.ГАН-ӨЛЗЭЙ

“Snow Fields”
компанийн
Гүйцэтгэх захирал

Манай компани Дэлхийн Банкны санхүүжилтээр Үйлдвэрлэлийн хяналтын тогтолцоог бэхжүүлэх зорилготой олон улсын чанарын ISO9001:2015 тогтолцоог нэвтрүүлэхэд зөвлөх үйлчилгээ авсан. Олон улсын тавцанд бүтээгдэхүүн, үйлчилгээгээ гаргана гэдэг асар том хариуцлага. Тийм ч учраас олон улсын стандартуудыг маш сайн судалж нэвтрүүлэх шаардлагатай болдог. Бид шинээр нэвтрүүлсэн стандартыг хэрэгжүүлэхийн тулд ажилтнуудаа сургалтад тогтмол хамруулж байна. Мөн чанарын дотоод аудит хийж, болзошгүй эрсдэлээ өөрсдөө олж тогтоох, эрсдэлийн түвшнийг зэрэглэлд оруулж, шалтгаан тус бүрээр нь ангилан эрсдэлийн үнэлгээний тайлан гаргах гэх мэт маш олон чадварт суралцсан.

Экспортыг дэмжих төсөлд хамрагдсанаар компанийн үйл ажиллагаа, процессын дараалал, харилцан хамаарал, байгууллага доторх зохион байгуулалт өдөр ирэх бүр сайжирч байна. Түүнчлэн хэрэглэгч, харилцагчийн хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн үйл ажиллагаа эрхэлж буй эсхийг баталгаажуулах бодлогын баримт бичигтэй боллоо. Үүний үр дүнд байгууллагын анхан, дунд, удирдлагын түвшний үйл ажиллагааг хянах боломж бүрдсэн. Компанийн ажил, гүйцэтгэлийг сайжруулах тогтвортой систем хөгжсөнөөр гадаад түншүүдтэйгээ илүү итгэлцэлтэй хамтран ажиллаж байна. Энэ нь манай компанийн экспортын бүтээгдэхүүний тоо хэмжээ, чанарт маш том ахиц авчирсан. Цаашид ч илүү их боломж авчирна гэдэгт итгэлтэй байна.

Л.ИДЭРМӨНХ

Баянхонгор
аймгийн
Баянцагаан сумын
“Ихэрхашаат”
хоршооны дарга

Манай хоршоо Хөдөө аж ахуйн маркетингийн төслөөс санхүүжилт авч малын тэжээл тарих ажлыг амжилттай хэрэгжүүлж байна. Төслийн хүрээнд “Цагдуултай” услалтын системийг түшиглэн 45га талбайд малын тэжээл тариалан 2016 онд 45 тонн, 2017 онд 27 тонн малын тэжээлийн ургамал хураан авч өөрийн болон зэргэлдээ сумын малчдад худалдан борлуулсан байна. Хураан авсан ургацаасаа 2016 онд 31 сая, 2017 онд 18 сая төгрөгийн орлоготой ажилласан. Үйл ажиллагааны орлогоос зардлаа хасаад, орлогын 10 хувийг хоршооны гишүүдэд хуваарилж, 10 хувийг хоршооны дансанд үлдээж дараа жилийн үйл ажиллагаандаа зориулдаг.

Манай хоршоо энэ төсөлд хамрагдахаасаа өмнө гар аргаа төмс, хүнсний ногоо тариалдаг байсан бол одоо 45га талбайг техникийн хүчээр боловсруулж, хөдөлмөрөө хөнгөвчилж, тариалалтыг богино хугацаанд хийдэг болсон. Хоршоогоо төлөөлж жилдээ 2-3 үзэсгэлэн худалдаанд оролцож, малын тэжээлийн ургамал, даршилсан бүтээгдэхүүнээрээ 2015 онд “Аймгийн аварга тариаланч” цол тэмдгээр шагнуулж, тариаланч алтан медаль авч байсан. Энэ нь хоршооны бусад гишүүдэд их урам зориг өгсөн төдийгүй, сум орон нутгаас манай хоршоог дэмжиж өөрийн эзэмшлийн 60га газартай болсон. Эл төслийн үр ашгийг сум орон ▶

► нутгаараа хүртэж байна гэж хэлж болно. Сумын эмзэг бүлгийн зургаан өрхийг ажлын байраар хангаснаар амьжиргааны түвшин нь нэмэгдэж, хүнсний ногоо, малын тэжээл тариалах, түүнийгээ арчилах, хадгалах, даршлах арга техникийг эзэмшиж байна. Мөн хоршооны гишүүд олон

сургалтанд хамрагдаж, бизнесийн зарчмуудад суралцаж, тооцоо төлөвлөгөөтэй ажиллах зэрэг оюуны чадавхитай болж байгаатай баяртай байгаа. Цаашдаа үйл ажиллагаагаа өргөжүүлж га-гаас авах ургацыг тогтмол нэмэгдүүлж ажиллахаар төлөвлөж байна.

С.ЛОДОЙСАМБА
Судлаач, профессор

1990 оны ардчилал, өнгөрсөн зууны эцэст болсон их зуднаар олон гэр бүл Улаанбаатар хотод нүүж ирсэн. Энэ нь хотын агаарын бохирдол эрс нэмэгдэх, иргэд олон улсын байгууллагуудад хандах гол үндэслэл болсон юм. Гэвч агаарын бохирдлын эх үүсвэр, бохирдлын түвшин ямар хэмжээнд байгаа нь тодорхойгүй байлаа. Энэ үед Дэлхийн Банкнаас санаачлан “Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлын түвшин, түүний эрүүл мэндэд үзүүлэх нөлөө” төслийг санхүүжүүлсэн.

Тухайн үед Дэлхийн Банкны мэргэжилтэн Ёстэйн Нигаард МУИС-ийн Цөмийн судалгааны төвд хотын тоосонцрын бохирдлын түвшин, эх үүсвэрийг тодорхойлох судалгаа явуулж, олон улсын эрдэм шинжилгээний өгүүллэг хэвлүүлснийг маань үзсэн байсан. Ингээд 2007 онд бидэнд төсөл хэрэгжүүлэх санал тавьж, намайг төслийн ахлагчаар ажиллахыг санал болгосон юм.

Бид Улаанбаатар хотын найман цэгт хэмжилт

хийж, бохирдлын эх үүсвэрийг тодорхойлон эрүүл мэндэд үзүүлэх нөлөөг тогтоож, бохирдлыг бууруулах арга хэмжээний талаар судалж байлаа. Эх тайланг 2009 оны эцсээр гарган Дэлхийн Банк руу явуулсныг олон улсын экспертүүд хянаж, томоохон хэмжээний баримт бичиг гаргаж байсан. Тухайн үед агаарын бохирдлын хэмжээ ДЭМБ-ын стандартаас гэр хороололд 17-35 дахин, төв хэсэгтээ 7-15 дахин их байгааг тогтоосон. Мөн анх удаа агаарын бохирдлоос үүдэлтэй эрүүл мэндийн хохирлыг тооцсоноороо онцлог.

Энэ мэтчилэн тоочоод байвал сонирхолтой үр дүн, тоо баримт их бий. Тийм ч учраас олон улсын түвшинд хийсэн энэхүү судалгааг үндэслэн Америк, Герман, Япон болон олон улсын бусад байгууллагаас тусламж дэмжлэг авах бололцоо бүрдсэн. Дараа дараагийн төсөл, арга хэмжээ ч хэрэгжсэн. Ийм ач холбогдолтой, нийгмийн төлөө ажилд оролцож явсандаа одоо ч баяртай байна.

С.ГОМБОБААТАР
МУИС-ийн
Биологийн
тэнхимийн
эрхлэгч, шувуу
судлаач,
профессор

Дэлхийн Банкны Азийн биологийн олон янз байдлыг хариуцан ажиллаж байсан доктор Тони Виттен агсан болон Лондонгийн амьтан судлалын нийгэмлэгийн Хамгааллын хөтөлбөрийн захирал проф.Жонатан Бэйли зэрэг Монголын биологийн олон янз байдлын асуудалд үргэлж санаа зовж явдаг хамтран ажиллагчдын хүчин чармайлт, тусламж, дэмжлэгээр монголчууд бид “Монгол орны биологийн олон янз байдлын мэдээллийн сан, Улаан дансны үнэлгээ” үндэсний хэмжээний төслийг амжилттай хэрэгжүүлж, Монгол Улс бүхий л нутгаламт амьтдаа Дэлхийн байгаль хамгаалах холбооны Улаан дансны шалгуураар үнэлсэн Азийн анхны улс болж байв.

Дэлхийн Банк, Монгол Улсын Засгийн газартай хамтран 2005 онд Нидерландын Засгийн газраас санхүүжүүлсэн NEMO-1 (Нидерланд-Монголын Итгэлийн сан байгаль орчны шинэчлэл төсөл) төслийн хүрээнд МУИС, ШУА, ХААИС, төрийн болон төрийн бус байгууллагууд, Лондонгийн амьтан

судлалын нийгэмлэгийн судлаачид “Steppe Forward” хөтөлбөртэй хамтран 2006-2011 онд “Монгол орны сээр нуруутан амьтдын үнэлгээ”-г хийж, биологийн олон янз байдлын үндэсний хэмжээний мэдээллийн санг бүрдүүлсэн юм.

Байгаль хамгааллын сайн, сайхан ажлууд дандаа үргэлжлэлтэй байдаг. Одоо ч гэсэн NEMO-1, 2 төслийн үед эхэлсэн ажил үргэлжилж, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, гадаадын байгууллагууд, Лондонгийн амьтан судлалын нийгэмлэг, “Steppe Forward” хөтөлбөрүүд хамтран санхүүжилтээ босгоод гуурст болон гуурсгүй зарим ургамлын үнэлгээг хийгээд байна.

NEMO төслийн үр дүн байгаль хамгааллын бодлогод сууж эхэлж байна. Байгаль хамгаалах хууль, Амьтны тухай хуульд нэн ховор амьтан, ховор амьтан, ургамлын үнэлгээний үндэслэл нь “Улаан данс”-ны үнэлгээ, шалгуур болох хандлагатай боллоо. Тиймээс 2005-2006 онд хэрэгжсэн энэ болон бусад төсөл одоо ч ийн залгамжтай яваад баяртай байдаг. ►

Ж.ӨЛЗИЙБОДЬЖАВ
“Баялаг-Өлзий” ХХК-ийн Ерөнхий захирал

Манай компани Экспортыг дэмжих төсөлд хамрагдан маркетингийн зардал, үйлдвэрлэлийн менежментийг сайжруулах зорилгоор 50 хувийн буцалтгүй тусламж авсан. Ингэснээр цар тахал дэгдсэн хүнд үед экспортын борлуулалт зогсолтгүй үргэлжлэх, үйлдвэрлэлээ зогсоохгүй ажиллахад ихээхэн нөлөө үзүүлээ. Энэ бол бидний хамтын ажиллагааны гол үр дүн юм.

Төслийн хүрээнд зөвлөх компанийн менежментийн баг ажиллуулж, үйлдвэрлэлийн дамжлага, үйл ажиллагаанд анализ хийсэн. Ингэснээр үйлдвэрлэл, өртөг тооцоолол, бүртгэлийг сайжруулахад шаардлагатай санхүүгийн иж бүрэн программ хөгжүүлж, үйлдвэрлэлийн онцлогт таарсан санхүү бүртгэлийн систем бий болгосон. Үүний үр дүнд үйлдвэрлэлийн гарцыг сайжруулах, үйлдвэрлэх загварын захиалгыг оновчтой төлөвлөх, харилцагчид агуулахын мэдээллийг хурдан шуурхай, тодорхой өгөх, бүртгэл үүсгэх зэрэг ажлуудад дэвшил гарсан.

“Бодиос брэнд” маркетингийн бодлогоо шинэчлэх, зах зээлээ тэлэх хүсэлтэйгээр уг төсөлд

хамрагдсан юм. Энэ хүрээнд “Бодиос брэнд” лого, брэндийн өнгөний зохицлыг шинэчлэн илүү орчин үеийн, классик байхаар шийдсэн. Мөн орчин үеийн технологи, загварын чиг хандлагыг судлах зорилгоор олон улсын “Premiere vision”, “Pitti Imagine Filati 84” үзэсгэлэнд манай загвар зохион бүтээгчид оролцсон.

Төсөлд хамрагдсанаар орхигдоод байсан загварын зураг авалтдаа түлхүү анхаарч олон нийтийн сүлжээ, интернэт орчинд хандалтаа өсгөсөн. Маркетингийн хамрах хүрээ тэлснээр ОХУ-ын худалдан авагчид манай брэндийн талаар илүү их мэдлэг, мэдээлэлтэй болсонд бид баяртай байна. Мөн БНХАУ болон Европын үзэсгэлэн худалдаануудад оролцон амжилттай борлуулалт хийснээс гадна гадаадын харилцагч түншүүдтэй болж чадсан. Бид 2019 оноос Өмнөд Солонгос, Швейцар улсад харилцагчтай болсноор жил бүрийн экспортын борлуулалтын тодорхой хувийг эдгээр улс бүрдүүлдэг боллоо. Төсөлд хамрагдсанаар харилцагч улсын тоо, борлуулалтын хэмжээ нэмэгдэж байгааг дурдахад таатай байна.

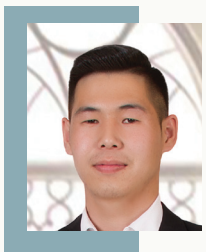

Г.ЗОЛЖАРГАЛ
“Мон-Интра” ХХК-ийн нягтлан бодогч

Манай компани гадаад дотоод худалдаа, аялал жуулчлалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулахаар 1998 онд байгуулагдсан. Мөн 2008 оноос монгол уламжлалт эмийн үйлдвэрлэл явуулж эхэлсэн. Бид 2019 онд Дэлхийн Банкнаас санхүүжүүлж буй Экспортыг дэмжих төсөлд хамрагдан БНТУ-ын зах зээлийг судлах 5000 ам.долларын санхүүжилт авч чадсандаа туйлаас баяртай байдаг. Төслийн багийнхан бүтээгдэхүүнийг брэнджүүлэх стратеги баримтлахыг зөвлөсний дагуу бид ажилчдын дунд брэндийн нэр сонгон шалгаруулах уралдаан зарлаж, “Baigal” брэндээ Польшийн зах зээлд гаргаад байна. Мөн Японы

зах зээлд бүтээгдэхүүнээ таниулахаар бэлтгэл ажлаа хангаж байгаа.

Манай хамт олон төслийн санхүүжилтээр хийсэн судалгаанд үндэслэн бүтээгдэхүүний сав, баглаа боодлоо шинэчилсэн. Мөн бүтээгдэхүүнийг худалдан борлуулах, захиалга авах боломжтой цахим сайт нээн ажиллуулж байна. Бидэнд маркетингийн хүрээгээ тэлж, гадаад зах зээлд бүтээгдэхүүнээ таниулах, экспортлох боломж олгосон Экспортыг дэмжих төслийн хамт олонд баярлалаа. Цаашид бид бүтээгдэхүүнээ улам чанаржуулж, гадаад харилцагчдынхаа тоог нэмэгдүүлэхэд анхаарч ажиллана.

Ч.МЯГМАРСҮРЭН
Дорнод Их Сургуулийн оюутан

Анх Дэлхийн Банкны талаарх ойлголт тийм сайн байгаагүй. Харин Нийгмийн эгэх хариуцлага-Залуусын оролцоо төслийн хүрээнд зохион байгуулсан хакатон шалгаруулалтанд оролцсоноор Дэлхийн Банк нь хөгжиж буй болон хөгжингүй улс орнуудад нийгмийн сайн сайхан, тухайн улс орны хөгжилд үнэтэй хувь нэмэр болохуйц төслүүдийг санаачлан санхүүжүүлж мөн хэрэгжүүлдэг байгууллага юм гэдгийг мэдэж авсан.

Уг хакатонд оролцсон манай багийн төсөл нь залуус өөрсдөдөө тулгамдаж буй асуудлаа шийдвэр гаргагчдад хэрхэн хүргэж, шийдвэрлэх арга замыг эрэлхийлэн боловсруулж бодлогын түвшинд шийдвэрлүүлж чадсанаараа Нийгмийн эгэх хариуцлагын сонгодог жишээ болж чадсан. Энэ ч утгаараа манай “Оюунтан” багийн уг төсөл улсын хэмжээнд нийгмийн эгэх хариуцлагын шилдэгийн шилдэг төслөөр шалгарсан гэж боддог.

Гадаадын хөрөнгө оруулалт

Хөрөнгө оруулалтын алсын хараа, стратеги

Дэлхийн Банк Группийн гишүүн Олон Улсын Санхүүгийн Корпораци 2018 онд “Хөрөнгө оруулалтын бодлогын шинэчлэлийн зураглал” судалгааны тайланг боловсруулсан бөгөөд Монгол Улсын гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт (ГШХО)-ын өнөөгийн нөхцөл байдалд бодлого, зохицуулалт болон эдийн засгийн талаас нь цогц байдлаар дүн шинжилгээ хийж, ГШХО-ын чиглэлээр хэрэгжүүлэх боломжтой шинэчлэлийн арга хэмжээнүүдийг санал болгосон.

Эдийн засгийн төрөлжилтийг дэмжсэн ГШХО-ын шинэ бодлого, стратегийг бий болгох: Монгол Улсын эдийн засаг байгалийн баялгаас хэт хамааралтай, эдийн засгийн цогц байдлын түвшин доогуур байгаа зэрэг нөхцөл байдлыг бодолцон үзвээс эдийн засгийг төрөлжүүлэх зорилго нь аливаа бодлого боловсруулах, хэрэгжилтийг хангах, хөрөнгө оруулалтыг дэмжин сурталчлах чиг үүрэг бүхий этгээдийн нэн тэргүүнд анхаарч үзэх асуудлын тоонд зүй ёсоор орж байгаа юм.

Монгол Улсын Засгийн газрын зүгээс ГШХО-ын эдийн засагт үзүүлэх үр өгөөжийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн хөрөнгө оруулалтын шинэ бодлого, стратегийг боловсруулахдаа бодлогын хоёр тулгуурт аргачлалыг авч үзэж болох юм.

Эхний тулгуур бүрэлдэхүүн хэсэг: Уул уурхайн салбарт ГШХО-ыг татахын хажуугаар нэмүү өртөг шингэсэн дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх, дотоод, гадаадын аж ахуйн нэгж хоорондын холбоосыг бий болгон бэхжүүлэхэд чиглэсэн стратегийг боловсруулах шаардлагатай. Уг стратегийг боловсруулахдаа уул уурхайн компаниудын шаардлагад нийцсэн бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг бэлтгэн нийлүүлэх дотоодын ханган нийлүүлэгч аж ахуйн нэгжийн орон зайг нөхөхөд чиглэсэн хувийн хэвшлийн эрэлт хэрэгцээ, санаачилга дээр тулгуурлах нь зүйтэй юм.

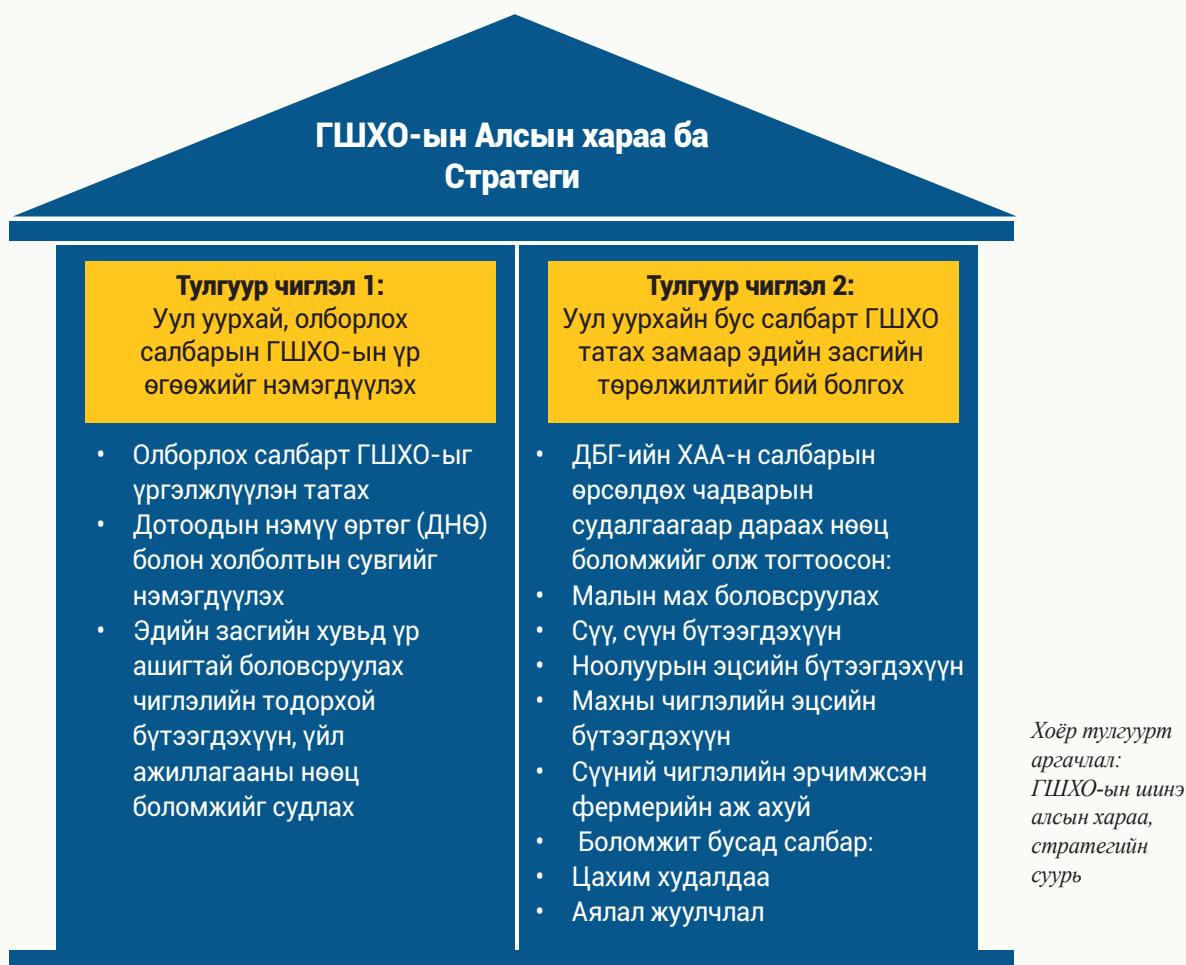
Түүнчлэн уул уурхай, олборлох салбарын боловсруулах үйлдвэрлэлийн нөөц боломжийг судлан эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагааг дэмжих нь зүйтэй. Өөрөөр хэлбэл, хөрөнгө оруулагчдын ашигт

байдал, тэдний сонирхолд нийцсэн тодорхой салбар, бүтээгдэхүүн (тухайлбал, нүүрс угаах үйлдвэр) байж болох бөгөөд эдгээрийг бүтээн байгуулах зардал нь ирээдүйд олох ашигтай тэнцвэртэй байх зарчимд үндэслэсэн байна.

Хоёрдах тулгуур бүрэлдэхүүн хэсэг: Нэг талаас хөрөнгө оруулагчдын сонирхлыг татахуйц, нөгөө талаас Монгол Улс өрсөлдөх давуу талаа бий болгох боломжтой эдийн засгийн салбарт ГШХО-ыг түлхүү татах нөөц, боломжийг нарийвчлан судлах шаардлагатай. Судалгаагаар ГШХО татах боломж өндөртэй салбарт аялал жуулчлал, цахим худалдаа, ХАА зэрэг салбар орж байна. Монгол Улс хөрөнгө оруулалтыг дэмжин сурталчлах үйл ажиллагааг дээрх салбаруудад төвлөрүүлэхийн сацуу эдгээр салбарт хувийн хөрөнгө оруулалт хийхэд одоогийн бодлого, зохицуулалтууд хэр нийцтэй байгааг гүнзгийрүүлэн судлах шаардлагатай.

Үйлчилгээний салбарт тулгуурласан орнууд богино хугацаанд эдийн засгийн өсөлтийг бий болгож чадсан байдаг. Үйлчилгээний салбарт чиглэсэн ГШХО-ын хувьд тус салбарт шаардлагатай ур чадварыг бүрдүүлэхэд харьцангуй богино хугацаа буюу хүний амьдралын нэг үе шаардлагатай байдаг бол боловсруулах салбарын хувьд хэд хэдэн үе дамжин бэлтгэх хэрэгцээтэй болдог. Иймд үйлчилгээний салбарт ГШХО татах боломж, нөхцөлийг нарийвчлан судлахад анхаарах нь зүйтэй юм. ►

Чөлөөт худалдааны гэрээ хэлэлцээрийг олон улс оронтой байгуулснаар олон зах зээлд бараа, бүтээгдэхүүн экспортлох боломжоор хангагдана.

► ГШХО-ын шинэ бодлого, стратеги нь үр ашиг эрэлхийлсэн хөрөнгө оруулалтыг дэмжихэд чиглэсэн байх аваас чөлөөт худалдааны гэрээ хэлэлцээрийг олон улс оронтой байгуулах нь чухал юм. Ингэснээр стратегийн ач холбогдол өндөртэй, харьцангуй олон зах зээлд бараа, бүтээгдэхүүн экспортлох боломжоор хангагдаж, улмаар үр ашиг эрэлхийлсэн хөрөнгө оруулалт (энэ нь тухайн улсад үйлдвэрлэсэн бараа бүтээгдэхүүнээ гуравдагч орнуудад экспортлох зорилготой байдаг)-ыг татах, энэ чиглэлийн хөрөнгө оруулагч нарын сонирхлыг татахад ихээхэн түлхэц үзүүлэх юм.

Эдийн засгийн цогц байдлын (ECI) дундаж индексээс дээш үзүүлэлттэй салбарт ГШХО-ыг татахад Монгол Улсын Засгийн газрын зүгээс анхаарч ажиллах нь зүйтэй юм. Тухайлбал, БНСУ, Япон зэрэг улс орнуудаас диод, зай хураагуур, цахим схем зэрэг үйлдвэрлэлийн салбарт хөрөнгө оруулалт татах нь зүйтэй бөгөөд эдгээр улс руу дээрх бараа бүтээгдэхүүний экспорт сүүлийн

жилүүдэд өсөн нэмэгдэж байгааг харгалзан үзэх нь чухал юм (БНСУ руу гол төлөв хаягдал зай хураагуур экспортлож байх магадлалтай юм).

Хөрөнгө оруулалтыг дэмжих институцийн чадавхыг бэхжүүлэх: ГШХО-ыг татах замаар эдийн засгийн төрөлжилтийг бий болгохын тулд хөрөнгө оруулалтыг дэмжихэд чиглэсэн чадавх, нөөц бололцоог ойрын хугацаанд бий болгох хэрэгтэй. Тухайн улсын эдийн засгийн чадамж нэмэгдэн, нээлттэй болохын хэрээр чанартай, том хэмжээний ГШХО-ыг татан оруулж ирэх боломж бололцоо бүрэлдэн бий болоход тодорхой хугацаа шаарддаг тул эхний ээлжинд хөрөнгө оруулалтыг дэмжихэд чиглэсэн чадавхийг нэмэгдүүлэх улмаар бие даасан, орчин үеийн бүтэц зохион байгуулалт бүхий хөрөнгө оруулалтыг дэмжихэд чиглэсэн шинэ агентлаг байгуулах нь зүйтэй юм.

Хөрөнгө оруулалтын дараах үйлчилгээг сайжруулах замаар ГШХО-ыг дэмжин сурталчлах ажлыг сэргээх: Хөрөнгө оруулалтын ►

► дараах үйлчилгээ гэдэгт одоо байгаа хөрөнгө оруулагчид, хамтарсан хөрөнгө оруулалттай компаниудын дахин хөрөнгө оруулалт хийх боломжуудыг тогтоох, эдгээр боломжийг бодит ажил хэрэг болоход дэмжлэг үзүүлэх, нөгөө талаар оруулсан хөрөнгө оруулалтаа буцаан татах, хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байсан хөрөнгө оруулалтын төслөө цуцлахад бэлэн байгаа хөрөнгө оруулагчтай ойртон ажиллаж нэгэнт орж ирсэн хөрөнгө оруулалтыг алдахгүй байх чиглэлээр бололцоот арга хэмжээ авах зэрэг үйл ажиллагаа багтана.

Хөрөнгө оруулалтын дараах үйлчилгээ нь тухайн улсад үйл ажиллагаа явуулж буй хөрөнгө оруулагчдад чиглэсэн байдаг тул хөрөнгө оруулалтыг дэмжих агентлагууд тус чиг үүргийг “хамгийн дөт бөгөөд боломжит” үйл ажиллагаа гэж үздэг. Учир нь эдгээр хөрөнгө оруулагч тухайн улсын давуу болон сул талуудын талаар мэдлэг, мэдээлэлтэй болсон байдаг тул хөрөнгө оруулалтыг дэмжих агентлагууд ийм хөрөнгө оруулагчдын нэр, байршлыг мэддэг, эсвэл мэдэх зайлшгүй шаардлагатай байдаг. Хараахан орж ирээгүй байгаа хөрөнгө оруулагчдыг татах гэхээс илүүтэй тухайн улсад үйл ажиллагаа явуулж буй хөрөнгө оруулагчийг ятгах нь илүү хялбар байдаг. Хөрөнгө оруулалтын дараах дэмжлэг үйлчилгээ нь шинэ буюу нэмэлт хөрөнгө оруулалт, өртөг зардал бага шаарддаг арга хэрэгсэл юм. ГШХО-ын асуудал хариуцсан Үндэсний хөгжлийн газрын хувьд хөрөнгө оруулалтын дараах үйлчилгээг хөтөлбөр болгон хариуцан хэрэгжүүлэх нь хамгийн оновчтой эхлэлийн цэг байх боломжтой. Тус үйлчилгээг үзүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээг эхний шатанд цомхон байдлаар авч хэрэгжүүлж болох бөгөөд цаашид хэрэгцээ, шаардлагад үндэслэн өргөжүүлэх бүрэн боломжтой юм.

Энэхүү зөвлөмжийн хүрээнд Олон Улсын Санхүүгийн Корпорацийн зүгээс хөрөнгө оруулагчдын хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах, улмаар итгэлийг сэргээхэд түлхэц үзүүлэх үүднээс хөрөнгө оруулагчдын гомдлыг цахимаар хүлээн авах, шийдвэрлэлтийн явцыг хянахад чиглэсэн Хөрөнгө оруулагчдын гомдлыг шийдвэрлэх механизм (ХОГШМ)-ыг бий болгоход Засгийн газарт дэмжлэг үзүүлж ажилласан билээ. Улмаар Засгийн газрын зүгээс Хөрөнгө оруулагчдын

эрх ашгийг хамгаалах зөвлөлийг байгуулсны зэрэгцээ хөрөнгө оруулагчдад үйлчлэх нэг цэгийн үйлчилгээг нэвтрүүлж, гомдлыг нь цахимаар хүлээн авч, шийдвэрлэх системийг ашиглалтад оруулан үйл ажиллагааг нь сайжруулахад анхаарч ажиллаж байна.

Үндэсний хөгжлийн газар нь өнөөгийн байдлаар хэд хэдэн гомдлыг шийдвэрлэж, буцаан татагдах эрсдэлд ороод байсан 3.2 сая орчим ам.долларын хөрөнгө оруулалтыг хадгалан үлдээж чадсан бөгөөд дээрх тоо цаашид ч өсөх хандлагатай байна. ХОГШМ-ын цахим платформыг хөрөнгө оруулагчдын зүгээс түлхүү ашиглахад дэмжлэг үзүүлэх, түүнчлэн хөрөнгө оруулагчдын санаа бодлыг ойлгох, тэдний итгэлийг нэмэгдүүлэх, тэдний санал хүсэлтэд үндэслэн хөрөнгө оруулагч болон бизнес эрхлэгчдэд ээлтэй хөрөнгө оруулалтын орчныг бүрдүүлэх үүднээс төр-хувийн хэвшлийн яриа хэлцэл (диалоги)-ийн платформыг бэхжүүлэх чиглэлээр шаргуу ажиллах шаардлагатай. Түүнчлэн, хөрөнгө оруулагчдын баталгаа болон хамгаалалттай холбоотой Монгол Улсын хүлээсэн дотоодын болон олон улсын үүргийг ойлгож, хэрэгжүүлэх чадавхийг Засгийн газар болон орон нутгийн удирдлагын түвшинд бэхжүүлэх шаардлагатай юм.

ГШХО татахад хамтын чармайлт чухал үүрэгтэй:

ГШХО-ыг амжилттай татах нь зөвхөн нэг байгууллагын хийх ажил биш бөгөөд төрийн болон хувийн хэвшлийн олон байгууллагын үр дүнтэй, уялдаа холбоотой, зохион байгуулалтын үр дүнд бий болдог. Иймд Үндэсний хөгжлийн газрын хөрөнгө оруулалтыг дэмжих чадавхийг хүчтэй хамтын ажиллагааны загвар дээр үндэслэн сайжруулах хэрэгтэй. Тухайлбал, Гадаад харилцааны яам хилийн чанадад томилогдон ажиллаж буй өөрийн боловсон хүчнээр дамжуулан шинэ ГШХО татах боломжтой гол зах зээлүүдэд хүрч ажиллахад тодорхой үүрэгтэй оролцож болно. ■

ГШХО-ыг амжилттай татах нь зөвхөн нэг байгууллагын хийх ажил биш бөгөөд төрийн болон хувийн хэвшлийн олон байгууллагын үр дүнтэй, уялдаа холбоотой, зохион байгуулалтын үр дүнд бий болдог.

Эрчим хүчний төсөл-2

Нарны цахилгаан станцын барилга угсралтын ажил 59 хувьтай байна

Б.ЕРЭН-ӨЛЗИЙ
Эрчим хүчний
яамны Бодлого,
төлөвлөлтийн
газрын дарга,
“Эрчим хүчний
төсөл-2”-ийн
удирдагч

–“Эрчим хүчний төсөл-2”-ийн хүрээнд хийгдэх гол ажлууд юу вэ? Аймгуудад төслийн ажлын явц хэдэн хувьтай байна вэ?

–Дэлхийн Банкны санхүүжилтээр манай улсад 2001-2013 онд “Эрчим хүчний төсөл-1” хэрэгжсэн. Уг төсөлд хамрагдаагүй есөн аймгийн төв болон эрчим хүчний хэрэглээ өндөртэй гурван сумын түгээх сүлжээний найдвартай ажиллагааг дээшлүүлэх, хэрэглэгчдийг ухаалаг тоолуураар хангах, сүлжээний алдагдлыг бууруулж бусад салбарын түвшинд хүргэх зорилгоор “Эрчим хүчний төсөл-2”-ийг хэрэгжүүлж байна. “Эрчим хүчний төсөл” бүрэн хэрэгжсэнээр Монгол Улсын 19 аймаг, гурван сум, Улаанбаатар хотын долоон дүүргийн 0.4-6,10 кВ-ын цахилгаан түгээх сүлжээ бүрэн шинэчлэгдэнэ.

Одоогоор Дорноговь аймгийн Сайншанд суманд 35/10 кВ-ын Өвөр-шанд дэд станц, Дундговь аймгийн төв, Хэнтий аймгийн Бор-өндөр сум, Дорноговь аймгийн Сайншанд, Замын-Үүд, Сайнцагаан сумын 10-0.4 кВ-ын цахилгаан түгээх сүлжээг шинэчлэх, сайжруулах ажлууд 52,7 хувь, Эрдэнэт хотод 35/6 кВ 2х10МВА “ЦПР-8” дэд станц, Өвөрхангай аймгийн Арвайхээр, Хархорин сумын цахилгаан түгээх сүлжээг шинэчлэх, сайжруулах ажлууд нийтдээ 30,5 хувьтай явагдаж байна. Ховд аймагт 110/35/6 кВ-ын Мянгад дэд станцыг шинэчлэх ажил бүрэн хийгдэж, нарны цахилгаан станцын барилга угсралтын ажил 59 хувьтай байна.

–Та төслийн нийгэм, эдийн засгийн үр өгөөжийг хэрхэн дүгнэж байна вэ?

–Төслийн хэмжээнд Багануурт 33,320 ширхэг, Эрдэнэт хотод 45 мянган ширхэг, нийтдээ 78,320 ширхэг ухаалаг тоолуур суурилуулна. Ухаалаг тоолуур хэрэглэснээр хэрэглэгчид шөнийн тарифын хөнгөлөлт эдэлж, агаарын бохирдлыг бууруулахад эерэг нөлөө үзүүлэх юм. Цахилгаан түгээх компаниудын хэмжээнд техникийн бус алдагдлыг бууруулах, хэрэглэгчдэд хүргэж буй үйлчилгээний чанарыг дээшлүүлэх, үнэн зөв мэдээллээр шуурхай хангах, ажилтнуудын бүтээмжийг дээшлүүлэх, удирдлагыг шийдвэр

гаргахад шаардлагатай мэдээллээр хангах боломжтой болно.

Түүнчлэн орон нутагт эрчим хүчний хангалт сайжирснаар хүн ам шилжин суурьшилтад эергээр нөлөөлөх, бизнес эрхлэх үйл ажиллагаа нэмэгдэх, хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтэд ахиц гарч амьжиргааны түвшин дээшлэх зэрэг дам нөлөө үзүүлэх юм.

– Ховд аймгийн Мянгад суманд баригдах Монголын анхны том чадлын нарны станц нь манай улсын сэргээгдэх эрчим хүчний хөгжил болон Баруун бүсийн эрчим хүчний хангамжид ямар нөлөө үзүүлэх вэ?

–Баруун бүсийн эрчим хүчний системийн цахилгаан эрчим хүчний хангамж нь ОХУ-аас 70 хувь, Дөргөний усан цахилгаан станцаас 30 хувь хамаардаг. Иймд баруун бүсийг цэвэр цахилгаан эрчим хүчээр хангагддаг бүс нутаг болгох зорилгын хүрээнд Мянгадын 10 МВт-ын нарны цахилгаан станцыг барих төслийг хэрэгжүүлэхээр шийдвэрлэсэн юм.

Тус станц баригдсанаар Баруун бүсийн цахилгаан хангамжид импортын оролцоо багасч, хэрэглэгчдийн эрчим хүчний зардал буурах, “Баруун бүсийн эрчим хүчний систем” компанийн санхүү, эдийн засагт эерэг нөлөө үзүүлнэ.

–“Эрчим хүчний төсөл-2”-ийг хэрэгжүүлэхэд ямар сорилтууд тулгарч байна вэ?

–Цар тахалтай холбоотойгоор шилжилт, хөдөлгөөний хязгаарлалт, олон нийтийг хамарсан хөл хорио, зах зээл дээрх бараа материал, тоног төхөөрөмж, тээвэр, машин механизмын үнийн өсөлт, боомт дээрх ачаа барааны бөөгнөрөл, ажиллах хүчний нөлөөлөл зэрэг нь барилга, угсралтын ажлыг графикт хугацаанд нь гүйцэтгэхэд тодорхой хүндрэл үүсгэж байна. Бид төслийн ажлын гүйцэтгэлд онцгой анхааран, тухай бүр нь тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэж, арга зүйн удирдамжаар ханган ажиллаж байгаа тул төслийг амжилттай хэрэгжүүлнэ гэдэгтээ итгэлтэй байгаа. ■

Боловсролын чанарын шинэчлэл төсөл

Үнэлгээний шинэ арга зүйг бага ангийн сургалтын хөтөлбөрт нэвтрүүлээ

Ж.МЯГМАР
Боловсрол,
шинжлэх ухааны
ямны Сургуулийн
өмнөх боловсролын
газрын дарга

-“Боловсролын чанарын шинэчлэл” төсөл хэрэгжиж эхлээд таван жил болжээ. Төслийн хүрээнд хийгдсэн хамгийн чухал ажил юу вэ?

-2015 оноос Боловсрол, шинжлэх ухааны яам Дэлхийн Банкны дэмжлэгтэйгээр “Боловсролын чанарын шинэчлэл” төслийг амжилттай хэрэгжүүлж байна. Энэ хугацаанд боловсролын чанарыг дээшлүүлэх зорилгоор бага ангийн багшийн ур чадварыг хөгжүүлэх, сургалтын шинэлэг арга зүй нэвтрүүлэх, бага боловсролын үнэлгээний тогтолцоог боловсронгуй болгох, сурагчдын математик, эх хэл, байгалийн ухааны сургалтын хэрэглэгдэхүүн, номоор хангах тал дээр голлон анхаарч ажиллаж байна.

Төслийн хүрээнд зохион байгуулсан “Сургуулийн тэтгэлэгт хөтөлбөр”-ийг онцолмоор байна. Тухайн сургууль тулгамдсан асуудлаа тодорхойлж, түүнийгээ шийдвэрлэх хамгийн оновчтой шийдлийг тусгасан төсөл боловсруулан, өөрсдөө удирдан хэрэгжүүлж байгаа гэдгээрээ анхдагч бөгөөд шинэлэг ажил болсон. 2016 оноос хойш 656 ерөнхий боловсролын сургууль нийт 1500 орчим төсөл хэрэгжүүлээд байна. Мөн сургалтын үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх, хүүхдүүдийг номтой нөхөрлүүлэх зорилгоор 21 аймгийн 553 сумын сургуулийн ангийн номын санг баяжуулах ажлыг зохион байгууллаа.

-Төслийн хүрээнд бага ангийн багш нарын арга зүй хэрхэн өөрчлөгдөж байна вэ?

-Бага ангийн сурагчийн сурлагын ахиц, дэвшлийг илрүүлэх явцын үнэлгээний шинэ арга зүйг монгол хэл, математикийн сургалтад нэвтрүүлсэн. Энэ арга зүйг манай улс анх удаа өөрсдийн хөрсөнд буулган, бага ангийн сургалтын хөтөлбөрт уялдуулан боловсруулж, улсын хэмжээнд сургуулиуд дээр туршиж байна. Мөн “СТЕМ” буюу математик, байгалийн ухааны хичээлийг интеграцилан хөгжүүлэх зорилготой хэрэглэгдэхүүнийг сургалтад нэвтрүүлж, уг хэрэглэгдэхүүнийг

ашиглах арга зүйн сургалтыг 9000 гаруй багшид зориулан зохион байгуулсан.

Төслийн зүгээс Ерөнхий боловсролын сургуульд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг тэгш хамран сургах зорилгыг дэмжих хүрээнд Аймгийн боловсролын газрын тэгш хамран сургах асуудал хариуцсан мэргэжилтэн, сургуулийн удирдах ажилтан, багш нарын чадавхыг бэхжүүлэхэд анхааран ажиллаж байна. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг хичээлийн бус цагаар хөгжүүлэх “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжих загвар танхим”-ыг 21 аймаг тус бүрийн сонгогдсон сургуульд байгуулж, тухайн сургуулийн хамт олонд зөвлөн тусалж байна.

-Боловсролын чанарыг сайжруулахад цаашид юунд анхаарах шаардлагатай гэж та үзэж байна вэ?

-Боловсролын чанарыг сайжруулахад ур чадвартай, заах арга барил сайтай, сайн бэлтгэгдсэн багш чухал. Сургуулийн орчин, нөхцөлөөс гадна багш бэлтгэх тогтолцоог сайжруулж, багш нарыг тасралтгүй хөгжих боломжоор хангаж, ур чадварыг нь нэмэгдүүлэх шаардлагатай. Хэнийг ч ардаа орхихгүй, бүгдэд адил, тэгш боломж олгохын тулд чадварлаг багш, чанартай сургалтын хэрэглэгдэхүүн, найдвартай үнэлгээний тогтолцоо, эдгээрийг дэмжих санхүүжилтийн тогтвортой, зөв механизм нэн чухал гэж бодож байна. Тиймээс төслийн хүрээнд ерөнхий боловсролын сургуулийн 10 мянга гаруй багш нарын дунд “Бага ангийн сурагчдын унших чадварыг хөгжүүлэх арга зүй” нэртэй сургалт зохион байгуулсан.

Мөн “Бага ангийн сурагчдын математик чадварыг хөгжүүлэх арга зүй” цахим сургалтыг ерөнхий боловсролын сургуулийн 11 мянга гаруй багш нарт зориулан зохион байгуулж байна. Эл төслийн хүрээнд цаашид багшийн заах арга барил, ур чадварыг нэмэгдүүлэх тал дээр анхаарал хандуулан сургалт, хөтөлбөрүүдийг зохион байгуулахаар төлөвлөөд байна. ■

Ухаалаг засаг төсөл

Дэлхийн Банктай хамтран төрийн дижитал шилжилтийг хэрэгжүүлнэ

Ж.ТАМИР
ЗГХЭГ-ын Мэдээллийн технологийн хэлтсийн дарга

-Ухаалаг засаг төслийн хувьд нэн тэргүүнд яригдах сэдэв юу вэ? Төслийн хүрээнд хийгдсэн хамгийн том ажлын талаар манай уншигчдад сонирхуулна уу?

-Дэлхийн Банкны санхүүжилтээр Засгийн газар “Ухаалаг засаг” төслийг 2015 оноос хэрэгжүүлэн дуусах шатандаа ороод байна. Харилцаа холбоо, мэдээллийн технологийн дэвшлийг ашиглан төрийн үйлчилгээг илүү үр ашигтай, хурдан шуурхай, ил тод хүртээмжтэй хүргэх нь төслийн гол зорилго юм. Энэ хүрээнд бид 50 орчим жижиг төсөл, хөтөлбөрийг амжилттай хэрэгжүүлсэн. Улсын бүртгэлийн хоёр шатлалт 30 багц үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлж, шат дараатай e-Mongolia порталд оруулж байна. Жишээ нь төрсний бүртгэл, иргэний үнэмлэх дахин авах, хуулийн этгээдийн бүртгэл, оноосон нэр авах зэрэг үйлчилгээг e-Mongolia порталаас авч болохоос гадна эд хөрөнгийн эрхийн бүртгэлийн систем, 11-11 төвийн систем, статистикийн мэдээлэл боловсруулах систем, гадаадын хөрөнгө оруулагчдад зориулсан нэг цэгийн үйлчилгээний төвийн систем зэрэг 10 гаруй төрийн мэдээллийн системийг хөгжүүлж, нэвтрүүлсэн.

Мөн дэд бүтцийн шинжтэй хэд хэдэн том ажил хийгдсэнээс бидний харж байгаагаар хамгийн далайцтай нь Дархан-Уул аймагт байгуулсан Үндэсний нөөц дата төв юм. Энэ бол байгалийн гамшиг, техникийн эвдрэл зэргээс шалтгаалан төрийн цахим мэдээлэл, архив устлаа гэхэд энэ төвийн тусламжтайгаар бүх өгөгдлийг дахин сэргээж, цахим системийн үйл ажиллагааг хэвийн явуулах боломж бүрдүүлж буй төрийн бүх цахим үйлчилгээ, өгөгдлийг нөөцлөн хадгалдаг төв юм. Нөөц төв нь олон улсын стандартын дагуу үндсэн дата төвөөсөө 200 км зайд байрлах ёстой учир Дархан-Уул аймгийг сонгосон. Үүний дээр Үндэсний дата төвийн багтаамжийг хоёр дахин, сүлжээний хүчин чадлыг 10 дахин нэмэгдүүлсний үр дүнд “Хур” системд холбогдсон байгууллагын тоо ес

дахин нэмэгдсэн. Энэ бүх хөрөнгө оруулалтын үр дүнг иргэд цахим үйлчилгээгээр дамжуулан авч байна.

-Төслийн хүрээнд хийгдэж байгаа ажлуудыг иргэдэд хүртээмжтэй хүргэх, цахим боловсролыг дээшлүүлэх тал дээр яаж анхаарч байна вэ?

-Иргэдэд төрийн цахим үйлчилгээний талаар ойлголт өгөх, сурталчилан таниулах, сургалт явуулах чиглэлд төлөвлөгөө гарган ажиллаж байна. Үүний нэг нь БШУ-ны яам, Харилцаа холбоо, мэдээллийн технологийн газар хамтран хэрэгжүүлэх “Тоон бичиг үсэгтэн” хөтөлбөр юм. Мөн “Ухаалаг засаг” төслийн хүрээнд төрийн байгууллагын албан хаагчдын чадавхийг нэмэгдүүлэх, мэргэшүүлэх онлайн сургалтын платформ бий болгосон.

-Төслийн хүрээнд инновацыг дэмжих бүтээгдэхүүн гаргана гэж байсан, энэ талаар дэлгэрэнгүй мэдээлэл өгнө үү?

-Төслийн хүрээнд Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар “Стартап Монгол” ТББ-тай хамтран “Инновацыг дэмжих хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлсэн. Энэ хөтөлбөр нийгэмд тулгамдаж буй асуудлыг инновац, технологийн дэвшил ашиглан шийдсэн шинэлэг санаа, гарааны бизнесийг дэмжиж, санхүүжүүлсэн юм. Хөтөлбөрт 150 гаруй баг оролцсоноос 16 багийн төсөл шалгарч, гарааны бизнесээ эхлүүлээд байна.

-Төслийг санхүүжүүлж байгаа Дэлхийн Банктай ирээдүйн хамтын ажиллагааны талаар төлөвлөсөн зүйл байгаа юу?

-Засгийн газраас төслийг үргэлжлүүлэн хоёр дахь шатыг хэрэгжүүлэх санал тавьсныг Дэлхийн Банк хүлээн авч дараагийн шатны төслийн цар хүрээ, төлөвлөгөөг ярилцаж байна.

Дараагийн шатанд төрийн үйлчилгээг цахимжуулах ажлыг үргэлжлүүлэхээс гадна дижитал эдийн засгийг хөгжүүлэх, “Хур” системийг шинэчлэн сайжруулах, мэдээллийн аюулгүй байдлыг хамгаалах чиглэлд голлон анхаарахаар төлөвлөөд байгаа. ■

Тогтвортой амьжиргаа-3 төсөл

Орон нутгийн хөгжлийн сан бол иргэдийн мэдлийн төсөв

Г.ЗОЛБОО

Сангийн яамны
Төсвийн бодлого
төлөвлөлтийн
газрын Нэгтгэлийн
хэлтсийн дарга,
“Тогтвортой
амьжиргаа-3”
төслийн захирал

–“Тогтвортой амьжиргаа-3” төсөл өмнөх хоёр төслөөс юугаараа онцлог вэ? Төслийн хамрах хүрээ хэр өргөжив?

–“Тогтвортой амьжиргаа-3” (ТА-3) бол Монгол Улсын Засгийн газар Дэлхийн Банктай хамтран хэрэгжүүлж буй Тогтвортой амьжиргаа хөтөлбөрийн гурав дахь шатны төсөл юм. 2002 оноос хэрэгжсэн эхний шатны төсөлд найман аймгийг хамруулсан бол хоёр дахь шатнаас нийслэл төдийгүй бүх аймаг, сумыг хамруулж, хүрээгээ тэлсэн. ТА-2 төсөл хэрэгжиж байхад буюу 2011 оны сүүлчээр Төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт орж, “Орон нутгийн санаачилгын сан”-г “Орон нутгийн хөгжлийн сан” (ОНХС) болгон хуульчилсан. Ингэснээр хөтөлбөрийн эхний хоёр шатанд ОНХС-ийн үндэс суурь тавигдаж, үзэл санаа, үйл ажиллагааг нь албажуулсан. Нийслэл, дүүрэг, бүх аймаг, сум ОНХС-тай болсон. Харин 2015 оноос хэрэгжиж байгаа ТА-3 төслийн хувьд, иргэдийн оролцоог дэмжих замаар ОНХС-ийн үйл ажиллагааг сайжруулахад онцгойлон анхаарч байна.

–ОНХС-ийн үйл ажиллагаанд төслийн зүгээс жилийн гүйцэтгэлийн үнэлгээ хийдэг. Сумдын үнэлгээ хэр сайжирсан бэ?

–Бид сумдын ОНХС-д үр дүнд суурилсан санхүүгийн дэмжлэг үзүүлснээр гүйцэтгэлийг сайжруулж, сайн засаглалыг бэхжүүлнэ гэж үзсэн. Тиймээс ОНХС-ийн гүйцэтгэлийг үнэлэх аргачлал боловсруулж, 2016 оноос эхлэн жил бүр үнэлгээ хийдэг болсон. Мөн үнэлгээний үр дүнг харгалзан урамшуулал олгодог. Үнэлгээ хийсэн эхний жилд 330 сумын жилийн гүйцэтгэлийн үнэлгээний дундаж 32 хувь байсан бол одоо 63.4 хувь болж өсөөд байна.

Нэмж хэлэхэд манай төсөл сумдын ОНХС-д үнэлгээ хийдэг байсан бол энэ жил анх удаа зургаан аймгийн ОНХС-ийн үйл ажиллагаанд туршилтын журмаар гүйцэтгэлийн үнэлгээ хийлээ.

–Төслийн хүрээнд урамшуулал, дэмжлэгт зориулж хэдий хэмжээний санхүүжилт олгоод байна вэ?

–Төслөөс хоёр төрлийн санхүүгийн дэмжлэгийг сумдын ОНХС-д олгодог. Дээр дурдсанчлан жилийн гүйцэтгэлийн үнэлгээ нь сайжирсан сумдад урамшуулал хэлбэрээр дэмжлэг үзүүлдэг. 2017 оноос эхлэн нийтдээ 25.7 тэрбум төгрөгийг урамшуулал хэлбэрээр олгоод байна. Үүнээс гадна 2018 оноос ОНХС-ийн хөрөнгийг нэмэгдүүлж, тогтвортой түвшинд хадгалах зорилгоор бүх суманд нийт 33.2 тэрбум төгрөгийн санхүүгийн ерөнхий дэмжлэг үзүүлсэн.

–Ер нь орон нутгийн хөгжлийн санд жил бүр хэчнээн хэмжээний хөрөнгө мөнгө төвлөрдөг вэ? Сангийн зарцуулалтад иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх тал дээр хэрхэн анхаарч байна вэ?

–2013 оноос өнөөг хүртэл ОНХС-д 1.12 их наяд төгрөгийн санхүүжилт хуваарилагдсан. Товчоор хэлэхэд энэ мөнгө бол иргэдийн мэдлийн төсөв. Тиймээс иргэн бүр өөрсдийн мэдлийн төсвийн зарцуулалтад саналаа нэмэрлэж, хяналт тавьдаг байх нь чухал. Манай төслөөс сургалт, мэдээлэл, дэд төслүүд, жилийн гүйцэтгэлийн үнэлгээ гээд шат, шатанд олон арга хэмжээ хэрэгжүүлснээр иргэдийн оролцоо сайжирч байна.

Мөн ОНХС-ийн илтөд байдлыг хангах зорилгоор Удирдлагын мэдээллийн системийг хөгжүүлсэн. Ингэснээр ОНХС-д хэдэн төгрөг хуваарилагдсан, тухайн иргэний санал батлагдсан, батлагдаагүй эсэх, хэрэв батлагдсан бол аль үе шатандаа явж байгааг цогцоор нь харах боломж бүрдсэн. Цаашид орон нутгаа хөгжүүлэх санал санаачилгаа гар утсаараа илгээж, сангийн зарцуулалтыг хянах боломж бүхий аппликэйшн бүтээнэ.

–Төслийг цаашид хэрхэн хэрэгжүүлэх вэ?

–Өнгөрсөн хугацаанд бид иргэдийн санаачилгад суурилсан хөгжлийг бий болгох бат бөх суурийг тавилаа. Мөн цаашид төслийг оновчтой хэлбэрээр үргэлжлүүлэх талаар Дэлхийн Банктай ярилцаж байна. Учир нь сүүлийн үед орон нутагт амьдрах хүсэлтэй залуусын тоо нэмэгдэж байгаа. Хэрэв төсөл үргэлжилбэл орон нутагт ажлын байр бий болгох, амьдрах нөхцөлийг сайжруулахад ОНХС-ийн үйл ажиллагааг чиглүүлнэ. ■

Экспортыг дэмжих төсөл

Экспортын топ 10 бүтээгдэхүүний нэг нь эцсийн бүтээгдэхүүн байгааг өөрчлөхөөр ажиллаж байна

О.ОНОН
ХХААХҮЯ-ны
Худалдаа, хоол
үйлдвэрлэл,
үйлчилгээний
хэлтсийн дарга,
Экспортыг дэмжих
төслийн захирал

-Экспортыг илүү олон тулгуурт болгох ямар боломжууд байна вэ?

-Монгол Улс жилд дунджаар 7.6 тэрбум ам.долларын экспортын орлого олдог. Үүнээс ердөө таван хувийг нь уул уурхайн бус салбарын экспорт бүрдүүлж байна. Мөн энэ таван хувийн дийлэнхийг түүхий эдийн, тэр дундаа ноолуурын салбарын экспорт эзэлдэг. Одоогоор уул уурхайн бус экспортын 80 орчим хувийг БНХАУ-д нийлүүлж байгаа бол үлдсэн 20 хувийг 60 гаруй улсад экспортолж байна. Үүнээс үзвэл харилцагч улсынхаа тоог нэмэхээс илүү бараа бүтээгдэхүүнээ гадаад зах зээлд таниулах нь чухал байгаа юм. Мөн экспортын топ 10 бүтээгдэхүүний ердөө нэг нь эцсийн бүтээгдэхүүн байна. Иймд эцсийн бүтээгдэхүүн экспортлох боломжийг судлан кластерын дэмжлэгийг бий болгох хэрэгтэй. Төр, хувийн хэвшил хамтдаа дэс дараалалтай, системтэйгээр экспортоо төлөвлөө.

Экспорт өндөр хөгжсөн орнуудын туршлагаас харахад борлуулалтыг мэргэжлийн байгууллагууд хийдэг. Гэвч манайд экспортын зах зээлийн судалгаа, маркетинг хийлгэх гэхээр энэ чиглэлээр мэргэшсэн байгууллага дутмаг байна. Тиймээс маркетинг, судалгааны зөвлөх компаниуд экспортын орон зайг анхааралдаа авах хэрэгтэй.

-Экспортыг дэмжих төслийн хүрээнд уул уурхайн бус салбарын аж ахуйн нэгжүүдэд 150 сая төгрөг хүртэлх санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж байгаа гэсэн. Одоогоор хэдэн аж ахуйн нэгж хамрагдаад байна вэ?

-Төсөл ХХААХҮЯ-нд шилжин ирэхээс өмнө Сангийн яамны харьяанд хоёр жил болсон. Тухайн үед 76 аж ахуйн нэгжид 870 мянган ам.долларын санхүүгийн дэмжлэг олгосон. Харин өнгөрсөн онд зарим шаардлагатай өөрчлөлтийг хийж, энэ жилээс ахин санхүүгийн дэмжлэг олгож эхэллээ. Төсөл 2023 он хүртэл үргэлжлэхдээ есөн удаа Түншлэлийн хөтөлбөр зарлаж, дэмжлэг олгоно. Энэ оны тухайд эхний цонхоор нийт 32 аж ахуйн нэгж 650 мянган

ам.долларын гэрээ байгуулсан. Санхүүгийн дэмжлэг хүртсэн аж ахуйн нэгжүүдээс Лхамур ХХК Унгарт бүтик шопоо нээсэн. Үлэмж кашмир ХХК манай дэмжлэгийг авч, чадавхиа сайжруулснаар экспортын орлого нь таван сая гаруй ам.доллароор өссөн. Энэ мэтчилэн төслийн үр дүнгүүдээс дурдаад байвал олон бий. Мөн энэ жил санхүүжилт авсан компаниуд ирэх жилүүдэд тодорхой хэмжээний амжилтад хүрнэ гэдэгт итгэлтэй байна.

-Энэ хөтөлбөрт хамрагдах хүсэлтэй аж ахуйн нэгжүүд юуг анхаарвал зохих вэ?

-Уул уурхайн бус салбарын экспорт хийдэг, мөн экспорт хийхээр бэлтгэж буй, доод тал нь хоёр жил тогтвортой үйл ажиллагаа явуулсан аж ахуйн нэгжүүд Түншлэлийн хөтөлбөрт хамрагдах боломжтой. Одоогоор манайд хөдөө аж ахуй, аялал жуулчлал, мэдээллийн технологи гэсэн салбаруудаас хүсэлт их ирж байна. Төслийн санхүүгийн дэмжлэг нь буцаан төлөгдөх нөхцөлгүй, ямар нэгэн барьцаа хөрөнгө шаардахгүй. Тухайн аж ахуйн нэгж өөрийн санхүүжилтээр төлөвлөсөн ажлаа гүйцэтгээд, гүйцэтгэлээ хянуулаад санхүүжилтээ нөхөн нэхэмжилнэ. Хамрагдах хүсэлтэй аж ахуйн нэгжүүд экспортлохоор зорьж буй зах зээлээ судалж, экспорт хөгжлийн төлөвлөгөө гаргасан байх хэрэгтэй. Хэрэв ийм зүйл байхгүй бол эхний ээлжинд энэ үйл ажиллагаагаа санхүүжүүлэхээр хамрагдаж болно.

-Түншлэлийн хөтөлбөрөөс гадна төслийн хүрээнд өөр ямар ажил хэрэгжүүлж байна вэ?

-Бид бүтээгдэхүүний нэр төрлийг нэмэгдүүлэх, өрсөлдөх чадварыг сайжруулах чиглэлээр төрөл бүрийн судалгаа хийж, аж ахуйн нэгжүүдэд зөвлөн тусалдаг. Мөн баталгаажуулалтын гэрчилгээг олон улсад хүлээн зөвшөөрүүлэх, чанарын менежментийн тогтолцоог сайжруулах, MNS ISO/IEC 17025:2018 стандартын дагуу олон улсад итгэмжлүүлэх, олон улсын ур чадварын сорилтод хамрагдахад техникийн туслалцаа үзүүлэх гэх мэт ажлууд хийж байна. ■

МАН-н ЭЗ-ийн эргэлтийг нэмэгдүүлэх төсөл

Малын гаралтай бүтээгдэхүүний экспортод дэмжлэг үзүүлэх чиглэлээр ажиллаж байна

Т.ЖАМБАЛЦЭРЭН
Хүнс, хөдөө аж ахуй,
хөнгөн үйлдвэрийн
яамны Төрийн
нарийн бичгийн
дарга, МАН-н ЭЗЭН
төслийн захирал

-Мал аж ахуйн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний экспортын боломжийг нээхэд малын гоц халдварт өвчингүй, тайван бүстэй болох нь Монгол Улсын хувьд нэн чухал. Энэ тал дээр төсөл ямар хувь нэмэр оруулах вэ?

-Малын гоц халдварт өвчингүй, тайван бүсийн статусыг авахын тулд Дэлхийн мал амьтны эрүүл мэндийн байгууллагад хүсэлтээ гаргаж, “доссиер” хэмээх баримт бичгийг боловсруулж, хүргүүлэх ёстой. Засгийн газраас баруун бүсийн зургаан аймгийг шүлхий өвчнөөр тайван, вакцин хэрэглэдэггүй гэдгийг тус байгууллагаар хүлээн зөвшөөрүүлэхээр ажиллаж байна. “Мал аж ахуйн эдийн засгийн эргэлтийг нэмэгдүүлэх” төслийн хувьд доссиерыг боловсруулах ажилд техникийн туслалцаа үзүүлсэн бөгөөд уг баримт бичиг илгээхэд бэлэн болсон. Харамсалтай нь энэ онд зарим аймагт шүлхий өвчний дэгдэлт гарсантай холбогдуулан доссиер илгээхийг нэг жилээр хойшлууллаа.

Төслийн хүрээнд хорио цээрийн байгууламж бүхий тусгаарлагдсан аж ахуйг хөгжүүлж, малын гаралтай бүтээгдэхүүний экспортод дэмжлэг үзүүлэх чиглэлээр ажиллаж байна.

-Мал аж ахуйн үйлдвэрлэлд тоо бус чанар, бүтээмжийг чухалчлах чиглэлээр буюу малын үржил селекцийн асуудлаар ямар арга хэмжээ авч байна вэ?

-Манай төсөл нь орон нутагт мал үржлийн ажил, үйлчилгээний чадавх, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар мал сүргийн чанар, ашиг шимийг дээшлүүлэхэд чиглэдэг. Энэ хүрээнд хээлтүүлэгч сүргийн менежментийг сайжруулах, ялангуяа нийт мал сүргийн 90 гаруй хувийг эзэлж байгаа бог малын хээлтүүлэгчийг мэргэжлийн байгууллага, мэргэжилтний хяналтад авах, мэргэжлийн ажил үйлчилгээний нэгжид ялган төвлөрүүлсэн хээлтүүлэгчийг малчид түрээслэн авч сүрэгтээ ашиглах тогтолцоог бүрдүүлэхэд анхаарч байна. Үүний үр дүнд чанарын шаардлага хангахгүй хээлтүүлэгч малыг үржилд ашиглахгүй болж, улмаар малын чанар доройтуулах үйл ажиллагаа хязгаарлагдах юм.

Нөгөөтгээгээр, малын үүлдэрлэг байдал, ангилан ялгах, чанарыг тогтоож цөм сүрэг бүрдүүлэх, цаашид цөм сүргээс шилмэл хээлтэгч, хээлтүүлэгч бойжуулан үржилд сайжруулагчаар ашиглаж мал сүргийн чанарыг сайжруулах үржүүлгийн тогтолцоог орон нутагт бүрдүүлэхээр ажиллаж байна.

Мөн сүүний чиглэлийн кластерууд, малыг шахан бордох цэгүүд, малын өвчнөөр тайван тусгаарлагдсан аж ахуйг бий болгох замаар хагас эрчимжсэн, эрчимжсэн мал аж ахуйг дэмжихэд төслийн үйл ажиллагаа чиглэж буй.

-Төсөл хэрэгжсэнээр ямар үр дүнд хүрэх вэ?

-Төслийн хүрээнд олон төрлийн үйл ажиллагаа хэрэгжүүлж байна. Үүнд, мал эмнэлгийн тогтолцооны шинэчлэлийг төгөлдөржүүлж, халдварт, гоц халдварт өвчинтэй тэмцэх, гоц халдварт өвчингүй, тайван бүсийг баталгаажуулж, мал аж ахуйн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний экспортын боломжийг нээхэд анхаарна. Хоёрдугаарт, жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхлэгч нартай хамтран ажиллах замаар хөрөнгө оруулалтын болон санхүүгийн орчныг сайжруулах, гуравдугаарт хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлээс хүн амын хүнсний хангамж, хүртээмжийг тогтворжуулж, боловсруулах үйлдвэрийг чанартай түүхий эдээр хангахад чиглэж ажиллаж байна.

Түүнчлэн мал, амьтны гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний ариун цэвэр, эрүүл ахуйн шаардлагыг хангах болон малын нөхөн үйлдвэрлэл, үржил, селекцийг сайжруулж, мал аж ахуйн үйлдвэрлэлийг тооноос чанар, бүтээмжид шилжүүлэх зэрэг ажил төсөлд багтаж байгаа юм.

МАН-н ЭЗЭН төсөл 2025 онд хэрэгжиж дуусахад төслийн зорилтот аймаг, сумын түвшинд малын зонхилох халдварт өвчний тохиолдлыг 10 хувиар бууруулах, дэд төсөл хэрэгжиж буй аймаг, сумдад мах болон сүүний гарцыг 10 хувиар нэмэгдүүлэх, малын гаралтай бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг 20 хувиар нэмэгдүүлэхийг зорьж байна. ■

Онцлох төслүүд

Хөдөөгийн цахилгаан хангамжид сэргээгдэх эрчим хүчийг ашиглах төсөл

2000 онд малчин өрхийг цахилгаанжуулах “100 мянган нарны гэр” үндэсний хөтөлбөрийг Засгийн газраас хэрэгжүүлсний үр дүнд 2005 он гэхэд 30 мянган малчин өрх нарны цахилгаан үүсгүүрээр хангагдсан юм. Гэвч хөтөлбөр удаахрах хандлагатай байсан учир Дэлхийн Банк Группээс дэмжлэг үзүүлж, малчин өрхийг нарны цахилгаан үүсгүүрээр хангах төслийг хэрэгжүүлжээ.

“Хөдөөгийн цахилгаан хангамжид сэргээгдэх эрчим хүчийг ашиглах” төсөлд зориулан Дэлхийн Банкны Олон улсын хөгжлийн ассоциациас 3.5 сая ам. доллар, Дэлхийн Байгаль Орчны Байгууллагаас 3.5 сая ам. доллар, Нидерландын Засгийн газраас зургаан сая ам. долларын буцалтгүй тусламж тус тус өгсөн юм. Төслийн хүрээнд малчид нарны цахилгаан үүсгүүрийг хөнгөлөлттэй үнээр худалдан авах зохицуулалт болон цахилгаан үүсгүүрт тавигдах чанар, стандартыг бий болгосон байна. Мөн төхөөрөмжийн засвар, үйлчилгээг хариуцах зорилготой 50 борлуулалт, үйлчилгээний төвийг 21 аймагт байгуулав. Эдгээр төвөөр дамжуулан 2006-2012 онд нийт 67 мянган нарны цахилгаан үүсгүүр худалдаалснаар малчдын 60-70 хувь буюу хагас сая малчин цахилгаантай болжээ.

Уг төслийн хүрээнд 30 сумын цахилгаан түгээх системийг нөхөн сэргээж, 15 суманд сэргээгдэх эрчим хүчний технологийн холимог системийг суурилуулсан байдаг. Түүнчлэн Дэлхийн Банкны буцалтгүй тусламжийн хөрөнгөөр Завхан аймгийн Дөрвөлжин, Ургамал сум, Говь-Алтай аймгийн Алтай сум, Баянтоорой тосгонд тус тус

нарны төхөөрөмжүүд суурилуулж, 16 суманд сэргээгдэх эрчим хүчний үүсгүүр бүхий 0.4 кВт-ын шугам сүлжээний шинэчлэлийн ажил хийгджээ.

Дэлхийн Банк нь сэргээгдэх эрчим хүч болон хөдөөгийн цахилгаан эрчим хүчний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх санхүүжилт олгосны үр дүнд эрчим хүчний алдагдлыг бууруулах, салбарын орлогыг нэмэгдүүлэх, цахилгаан тасалдалтыг бууруулахад ихээхэн ахиц гарсан юм.

Малын индексжүүлсэн даатгалын төсөл

1999-2002 оны дараалсан зуд болон ган гачгийн улмаас нийт 11.2 сая мал хорогдон, 12 мянган малчин өрх огт малгүй болж манай орны эдийн засагт 333 тэрбум төгрөгийн шууд хохирол учирч байсан түүхтэй. Үүнээс шалтгаалж Засгийн газар Дэлхийн Банктай хамтран малчдыг байгаль, цаг уураас шалтгаалсан хохирлоос хамгаалах арга замыг эрэлхийлж, “Малын индексжүүлсэн даатгал төсөл”-ийг анх удаа туршилтын журмаар хэрэгжүүлж эхэлсэн юм.

Улмаар 2006 оноос Хэнтий, Баянхонгор, Увс, Сүхбаатар аймагт туршилтаар Малын индексжүүлсэн даатгалын төслийг хэрэгжүүлж эхлэв. Эл төсөлд зориулж Дэлхийн Банкнаас 9.88 сая ам.долларын санхүүжилт олгожээ. Даатгалын ийм төрлийг хэрэгжүүлсэн дэлхийн анхны тохиолдол нь энэ бөгөөд тухайн малчин өрхийн хохирлыг биш харин орон нутаг болон хорогдсон малын төрлөөс хамаарсан даатгалын тогтолцоо бий болсон юм. Малын индексжүүлсэн даатгал нь сайн дурын, зах зээлд суурилсан даатгал, мөн нийгмийн халамжийн сүлжээний хослол юм. Малчид сайн дураараа өөрсдийн амьжиргаанд нөлөөлөхгүй байх хэмжээний цөөн

► тооны малын хорогдлоо даатгуулах бөгөөд олон тооны малын хорогдлыг нь хувийн даатгалын компани, харин их хэмжээний хорогдлын даатгалыг төр хариуцна. Энэ төсөл хэрэгжиж эхэлсэн цагаасаа малчдын анхаарлыг татаж, жил ирэх тусам даатгалд хамрагдах малчдын тоо нэмэгдэж байлаа. Тухайлбал, 2013-2014 оны хооронд 19 мянга гаруй малчин даатгалд хамрагдсан нь өмнөх оноос 21 хувиар өссөн үзүүлэлт юм. Даатгалд хамрагдсан малчид бүгд нөхөн төлбөр авсан нь тус төслийн нэг гол үр дүн билээ. Ганцхан жишээ дурьдахад Хэнтий аймгийн Баян-Овоо сумын малчин Д.Лхагва малаа индексжүүлсэн даатгалд даатгуулсны ачаар тухайн үед 22 сая төгрөгийн нөхөн төлбөр авч үр өгөөжийг нь хүртэж байсан. 2014 оны байдлаар улсын хэмжээгээр нийт малчдын 65 хувь нь энэ даатгалд хамрагдаад байна.

Эрчим хүчний төсөл-1, 2

Манай улсын цахилгаан түгээх сүлжээ хуучирч, үр ашиггүй ажиллах болсноос үүдэн сүлжээний алдагдал нэмэгдэн, зарим тохиолдолд 25 хувьд хүрч байлаа. Бүсүүдийн түгээх сүлжээ хүчин чадлынхаа дээд цэгт тулгал ажиллаж байгаа ч засвар шинэчлэлт хийж, хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх шаардлага үүсэв. Тиймээс 2001 онд Дэлхийн Банкны 36.2 сая ам.долларын санхүүжилтээр “Эрчим хүчний төсөл”-ийг эхлүүлжээ. Эл төслийн зорилго нь цахилгаан түгээх компаниудын эдийн засгийн чадавхийг сайжруулах, техникийн аюулгүй найдвартай ажиллагааг хангахад оршиж байв. Энэ хүрээнд трансформатор, дунд хүчдэлийн тохируулга, бага хүчдэлийн шугам суурилуулах ажлуудыг хийж гүйцэтгэсэн байна.

Мөн олон улсын арилжааны стандартад үндэслэн техникийн бус алдагдлыг бууруулахаар шинэ тоолуур суурилуулж эхэлсэн юм. Эл төсөл 2013 онд дууссан ч Засгийн газрын зүгээс дахин үргэлжлүүлэх хүсэлт тавьснаар 2017 оноос “Эрчим хүчний төсөл-2”-ыг эхлүүлэв. Хоёр дахь төслөөр Монгол Улсын Засгийн газар Дэлхийн Банкны Олон улсын хөгжлийн ассоциатай 54 сая ам.долларын хөнгөлөлттэй зээлийн гэрээ хийж, үүнээс 12.4 сая ам.долларыг буцалтгүй тусламж хэлбэрээр олгосон юм. Эл төслийн хүрээнд Багануур дүүрэгт 6/0.4 кВт-ын хүчин чадал бүхий дэд станц шинээр барьж, 10.4 км агаарын болон кабель шугам суурилуулсан. Мөн Говьсүмбэр аймагт 6/0.4 кВт-ын хүчин чадалтай гурван дэд станц шинээр барьж, 16.5 км 6 кВт-ын агаарын болон кабель шугам тавиад байна.

Мөн Дундговь аймгийн Сайнцагаан сум, Дорноговь аймгийн Сайншанд, Замын-Үүд сум, Хэнтий аймгийн Бор-Өндөр сумын цахилгаан түгээх сүлжээг шинэчлэн сайжруулах ажил хийгдэж байна. “Эрчим хүчний төсөл-2”-ын хүрээнд Төвийн бүсийн эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнээс гаднах анхны томоохон хэмжээний нарны цахилгаан станцыг барьж байгаа юм.

Монгол нүүрс төсөл

Багануурын нүүрсний уурхай бол Монгол Улсын нүүрсний хэрэгцээний 40 хувь, төвийн бүсийн хэрэгцээний 60 орчим хувийг олборлодог томоохон уурхай юм. Тус уурхай 1990-ээд оны эхээр нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлтийн сөрөг үр дагаврыг багагүй амссан. Ялангуяа 1992-1998 онд нийслэл хотоо хөлдөөхгүйн төлөө Багануурын уурхайн ажилчид нойр хоолгүй ажиллаж байлаа.

Энэ үед олон улсын байгууллагууд тусламжийн гараа сунгасны нэг нь Дэлхийн Банк Групп юм. Тус групп Багануурын уурхайн нүүрс олборлолтыг жилд 4.0 сая тоннд хүргэх, уул, тээврийн болон бусад тоног төхөөрөмжийг шинэчлэх, үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүнийг нэмэгдүүлэх, санхүүгийн хувьд бие даасан үйл ажиллагаа явуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх, боловсон хүчний менежментийг сайжруулах, хүрээлэн буй орчныг тогтвортой хамгаалах боломжтой арга, горимоор ажиллуулах, нөхөн сэргээлтийг эрчимжүүлэх зорилгоор 1996-2002 оны хооронд 60.4 сая ам.доллараар “Монгол нүүрс” төслийг санхүүжүүлсэн юм.

Төслийн хүрээнд Катерпиллар, Комацу маркийн автосамосвалууд, нүүрс бутлан ачих зориулалттай технологийн дамжлага, гинжит болон дугуйт бульдозер, автогрейдер, зам усалгааны машин, D50KS өрмийн машин ►

► болон дугуй засварын багаж тоног төхөөрөмж, сэлбэг хэрэгсэл, байгаль орчны шинжилгээний иж бүрэн лаборатори зэрэг нэн шаардлагатай машин, тоног төхөөрөмжийг оруулж иржээ.

“Монгол нүүрс” төслийн техникийн тусламжийн хүрээнд “Нордвест майн сервис” компани уурхайн уулын ажлын байдалд иж бүрэн судалгаа явуулж, 2017 он хүртэлх урт хугацааны төлөвлөлтийг хийсэн нь үйлдвэрлэлийн бодит боломжийг тооцоход ихээхэн хувь нэмэр болсон. Дан ганц уурхайн үйл ажиллагааг тогтворжуулаад зогсохгүй дулааны цахилгаан станцууд, Монгол Улсын түлш, эрчим хүчний салбарын тогтвортой байдлыг хангаж өгснөөрөө эл төсөл чухал ач холбогдолтой байлаа.

Хөдөөгийн боловсролыг дэмжих төсөл

“Урьд нь унших дургүй байсан хүүхэд одоо номын санд бүтэн өдөр суудаг болсон. Сурагчид маань ном унших зуршилд автсан” хэмээн Хөвсгөл аймгийн Мөрөн сумын дунд сургуулийн багш Н.Энхпүрэв өгүүлэв. Тэрбээр Хөдөөгийн боловсролыг дэмжих төсөл сурагчдад нь ямар нөлөө үзүүлсэн талаарх асуултад ийн хариулжээ. Дэлхийн Банк Группээс 2008-2013 оны хооронд ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдыг чанартай сургалтын материалаар хангаж, мэргэжлийн сүлжээ ашиглан багш нарын ур чадварыг сайжруулах замаар Монголын дунд сургуулиудын чанарыг дээшлүүлэх зорилгоор

хэрэгжүүлсэн тус төслийн олон талт үр дүнгийн зөвхөн нэг сайн жишээ нь энэ юм.

Хөдөөгийн боловсролыг дэмжих төслийн дэмжлэгтэйгээр 2007-2013 оны хооронд Монголын хөдөөгийн нийт 383 анхан шатны боловсролын сургуульд 3560 ангийн номын сан байгуулж, сургууль бүр 160-аас дээш ном хүлээн авсан бөгөөд үүний үр ашгийг нийт 130 мянган сурагч хүртсэн байна. Сурагчдаас гадна орон нутгийн 4144 багш, 383 сургуулийн захирал сургалтанд хамрагджээ. Мөн 95 үндсэн сургууль болон 178 сургагч багш нараас бүрдсэн орон нутгийн мэргэжлийн хөгжлийн сүлжээ байгуулагдаж, 2000 оюутан Олон улсын цахим хүүхдийн номын сангийн монгол хувилбартай холбогдсон нөүтбүүк хүлээж авчээ. Дэлхийн Банк Групп нь тус төсөлд зориулж 4.86 сая ам.доллар, 2008 онд хүүхдэд зориулан хийсэн нөүтбүүкийг тараахад зориулан нэмж нэг сая ам.доллар олгосон юм.

Хөдөө, орон нутгийн сургуулиудад номын сан бараг байгаагүй, чанартай боловсрол эзэмших нь тулгамдсан асуудал болж, боловсролын салбарт хөрөнгө оруулалт нэн шаардлагатай байсан үед тус төсөл хэрэгжсэн билээ.

Мэдээлэл, харилцаа холбооны дэд бүтцийг хөгжүүлэх төсөл

Хөдөө, орон нутгийн иргэдийг чанартай, хямд харилцаа холбооны хэрэгслээр хангахад чиглэсэн эл төсөл малчдын амьдралыг урьд өмнө байгаагүйгээр өөрчилсөн юм. Мэдээлэл, харилцаа холбооны дэд бүтцийг хөгжүүлэх ►

► төсөл нь 2006-2013 оны хооронд хэрэгжсэн бөгөөд 11.85 сая ам.долларыг харилцаа холбооны салбарыг хөгжүүлэхэд зарцуулжээ.

Төсөл хэрэгжсэнээр бүх сумын төв телефон утасны үйлчилгээтэй болоод зогсохгүй малчны хотонд ч телефон утасны хэрэглээ эрс нэмэгдсэн байна. Тухайлбал, сумын төвөөс гарсан дуудлага 2006 онд 1.2 сая минут байсан бол 2013 онд 56.5 сая болж өсжээ.

Энэхүү төсөл нь харилцаа холбооны хүртээмжийг тэлснээс гадна интернэтийн үйлчилгээг алслагдсан сум, орон нутагт хүргэж чадсанаараа онцлогтой. Тодруулбал, төслийн хүрээнд 34 сум өндөр хурдны интернэттэй болж, сумын төвийн интернэт хэрэглэгчийн тоо 2006 онд 300 байсан бол 2013 онд 12 мянгад хүрсэн.

Тус төсөлд хамрагдсан олон зуун айлын нэг нь алс холын Дархатын хөндийн малчин Цорж гуай юм. Тэрбээр “Утсаараа хот суурин газар амьдардаг хамаатан садан болон хажуу зэргэлдээ нутагладаг найз нөхөдтэйгээ ярьдаг. Өмнө нь эмч авчрахын тулд эгц өндөр хавцлаар явдаг байсан бол одоо энэ байдал өөрчлөгдсөн” хэмээсэн юм.

Эл төсөл салбарын бодлого, зохицуулалтад ч эерэгээр нөлөөлсөн. Тодруулбал, 2001 онд батлагдсан Харилцаа холбооны тухай хуулинд Бүх нийтийн үйлчилгээний үүргийн санг байгуулахаар тусгаж, сангийн үйл ажиллагааны хүрээнд Дэлхийн Банкны дэмжлэгтэйгээр үүрэн холбооны үйлчилгээг Монгол Улсын бүх сум, суурин газарт нэвтрүүлэх ажлыг хийж гүйцэтгэсэн юм.

МОНСТАТ төсөл

Статистикийн тогтолцоог сайжруулах нь нийгэм, эдийн засгийн нөхцөл байдлаа үнэн зөв тодорхойлж, оновчтой бодлого хэрэгжүүлэх хамгийн гол арга гэж үздэг.

Тийм ч учраас манай улс 2009-2014 онд Дэлхийн Банкны дэмжлэгтэйгээр МОНСТАТ төслийг хэрэгжүүлжээ. Төслийн үр дүнд статистик өгөгдөл хэрэглэгчдийн сэтгэл ханамж 47 хувиас 71 хувь болж өссөн байна.

Энэхүү төсөл нь Үндэсний хөгжлийн цогц бодлогын хэрэгжилтийг дэмжих, баримт мэдээлэлд тулгуурласан шийдвэр гаргах, үйл ажиллагааг үнэн зөв мэдээллээр хангах нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилготой байв.

Төслийг хэрэгжүүлснээр статистикийн салбарын хууль, эрх зүйн орчин боловсронгуй болоод зогсохгүй статистикийн аргачлалыг олон улсын түвшинд нийцүүлсэн байна. Мөн мэдээллийн технологийн шинэ шийдлүүдийг ашиглаж, статистикийн мэдээллийн хүртээмжийг сайжруулжээ. Тухайлбал статистикийн өгөгдөл, мэдээлэл түгээх www.1212.mn цахим хуудас, MONSTAT, EzSTAT аппликэйшнийг хэрэглээнд нэвтрүүлсэн нь төслийн онцлох үр дүн юм. МОНСТАТ төслийн хүрээнд бүрэн хэмжээний бизнесийн бүртгэлийн өгөгдлийн сан, удирдлагын тогтолцоо бүхий статистикийн дэд бүтцийг хөгжүүлсэн байна. Мөн боловсон хүчнийг чадавхжуулахад анхаарч, 4600 гаруй ажилтныг дотоодод, 406 ажилтныг Европын Холбооны улсуудад мэргэжил дээшлүүлэх сургалтанд хамруулж, өрхөд суурилсан асуулгын түүврийн загварчлалыг сайжруулснаар ядуурлыг илүү оновчтой хэмжих болсон юм.

МОНСТАТ төслийг Германы статистикийн консорциум болон БНСУ-ын Статистикийн газартай хамтран хэрэгжүүлсэн. Тус төсөлд нийт 3.1 сая ам.доллар зарцуулсанаас хоёр сая ам.долларыг нь Дэлхийн Банк Группийн Олон улсын хөгжлийн ассоциаци санхүүжүүлжээ. ►

► Эдийн засгийн удирдлагыг дэмжих хөтөлбөр-1, 2

Тус хөтөлбөр 2017 оны арваннэгдүгээр сард батлагдаж, нэг жилийн хугацаанд хэрэгжсэн бөгөөд цуврал хөтөлбөрийн эхнийх нь юм. Өрийн тогтвортой байдлыг сэргээх, нийгмийн хамгааллын тогтолцоог бэхжүүлэх, өрсөлдөх чадварыг сайжруулах реформуудыг дэмжихэд “Эдийн засгийн удирдлагыг дэмжих хөтөлбөр-1” чиглэж байв.

Мөн эдийн засгийг тогтворжуулахын тулд авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээг улам бататгах, төсөв, санхүүгийн удирдлагын бүтцийн шинжтэй зарим асуудлуудыг засах чиглэлээр өрийн тогтвортой байдлыг сэргээхийг зорьж байжээ. Үүнд татварын тогтолцоо болон төсвийн хөрөнгө оруулалтыг сайжруулах, улсын төсвийн хөрөнгө оруулалттай төслүүдийн зардлыг бууруулах, төсвөөс санхүүждэг тусгай сангуудын удирдлагыг сайжруулах зэрэг арга хэмжээ багтаж байв.

Үүнээс гадна эдийн засгийн өрсөлдөх чадварыг сайжруулахын тулд тусгай зөвшөөрлийн шаардлагыг хялбаршуулах, хөрөнгө оруулагчдын хамгаалалтыг бэхжүүлэх, худалдааг хөнгөвчлөх шинэчлэлийг дэмжих зэрэг бизнес, худалдааны орчныг сайжруулах реформ шинэтгэлийг энэхүү хөтөлбөрөөр дэмжсэн. Үүний үр дүнд эдийн засагт бодлого болон санхүүгийн талаасаа томоохон түлхэц үзүүлсэн юм

Түүнчлэн тус хөтөлбөрийн хүрээнд хөдөлмөр

эрхлэлт, нийгмийн хамгааллын асуудалд ч анхаарч байв. Тодруулбал, уул уурхайн салбараас бусад салбарт ажлын байр бий болгох, нийгмийн хамгааллын бодлогыг зорилтот бүлэгт оновчтой чиглүүлэх замаар эмзэг бүлгийн нийгмийн хамгааллын тогтолцоог бэхжүүлэхийг нэг зорилтоо болгож байсан юм.

2018 онд хэрэгжиж дууссан эхний хөтөлбөр үр дүнтэй байсан учраас дараа онд нь хоёр дахь шатны хөтөлбөрт зориулж, Дэлхийн Банкны зүгээс 100 сая ам.доллар баталсан. Энэ санхүүжилтийг Монгол Улс эдийн засгаа улам тогтворжуулж, цаашид илүү тогтвортой бөгөөд хүртээмжтэй хөгжилд хүрэхэд зориулан, төсвийн дэмжлэг үзүүлсэн юм.

Тогтвортой амьжиргаа-1, 2

Монгол Улсын Засгийн газар Дэлхийн Банкны Олон улсын хөгжлийн ассоциатай хамтран 2002 оноос хойш хэрэгжүүлж буй “Тогтвортой амьжиргаа” төслийн эхний хоёр шатанд орон нутгийн иргэдийн амьжиргааг дээшлүүлэх, нийгмийн суурь үйлчилгээний чанарыг сайжруулахад зориулж, Дэлхийн Банк Группээс 65.7 сая ам.долларын санхүүжилт олгожээ.

“Тогтвортой амьжиргаа-1” төсөлд найман аймгийг хамруулж, 2002-2007 оны хооронд хэрэгжүүлсэн юм. ►

► 2000-аад оны дараалсан зудын дараа эхний төсөл хэрэгжсэн учраас малчдад учирсан эрсдэлийг багасгах, гэнэтийн цаг агаарын өөрчлөлтөөс болж гарсан хямралыг даван туулах, орон нутгийн түвшинд иргэдийн оролцоог өсгөх, санхүүгийн зээлийн үйчилгээ авах боломжийг нэмэгдүүлэх зэрэгт анхаарчээ.

Харин 2007-2013 оны хооронд хэрэгжсэн төслийн хоёр дахь шатанд эхний найман аймгийн туршлагад тулгуурлан хөдөө орон нутагт ядуурлыг бууруулах институцийн механизмыг бий болгоход гол зорилгоо чиглүүлсэн байна. Мөн хамрах хүрээг тэлж, Монгол Улсын бүх аймаг, суманд хэрэгжүүлжээ. “Тогтвортой амьжиргаа-2” төслийг Дэлхийн Банк, Европын Холбоо, Японы Засгийн газар болон Монгол Улсын Засгийн газраас санхүүжүүлсэн бөгөөд төслийн нийт өртөг 60.4 сая ам.доллар болжээ.

Хоёр дахь шатны төсөл нь бэлчээрийн мал аж ахуйн эрсдэлийн удирдлага, олон нийтийн санаачилга, бичил санхүүгийн хөгжил, төслийн удирдлага, чадавх бэхжүүлэлт гэсэн дөрвөн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулсан. Энэ хүрээнд бэлчээр ашиглалтыг малчдын оролцоотойгоор сайжруулж, малчдын амьжиргааг дээшлүүлэх, олон нийтийн оролцоог дэмжин, хөрөнгө оруулалтын үр ашигтай, ил тод аргачлалыг бий болгох, санхүүгийн үйлчилгээ хязгаарлагдмал газруудад оршин сууж буй иргэдийг тогтвортой, чанартай санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнд хамруулахад анхаарчээ.

Нидерланд-Монголын Итгэлийн сан байгаль орчны шинэчлэл төсөл

Манай улс байгаль орчны асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор Дэлхийн Банктай хамтран 2005 онд Нидерландын Засгийн газраас санхүүжүүлсэн Байгаль орчны шинэчлэл төслийг эхлүүлэв. Төслийн хүрээнд Нидерланд, Монголын Итгэлийн сан хөтөлбөрийг боловсруулж, долоон жилийн хугацаанд хоёр үе шаттай хэрэгжүүлжээ. Итгэлийн сан хөтөлбөрийн эхний шат 2005-2006 онд хэрэгжиж байгаль орчин болон байгалийн баялгийн менежментэд зориулсан мэдээллийн үндсэн суурийг бий болгож, байгаль орчны мэргэжилтнүүдийн тоог нэмэгдүүлсэн юм. 2007-2011 онд хэрэгжсэн хоёр дахь шатанд монгол, англи

хэлээр байгаль орчин болон байгалийн баялгийн менежментийн мэдээллийн санг үүсгэжээ.

Энэ хугацаанд төрийн бус байгууллага, оюутны клуб болон малчдын нөхөрлөл зэргээс байгаль орчинтой холбоотой олон төсөл Итгэлийн сан хөтөлбөрт ирүүлсэн. 2006 оноос хойш нийт 2500 орчим санал ирснээс 220 төслийг шалгаруулан тус сангаас санхүүжүүлсэн юм.

Итгэлийн сан хөтөлбөрийн хүрээнд зэрлэг амьтдын зурган индекс ашиглан биологийн олон янз байдалд мониторинг хийсэн нь дараагийн нэг том ажил юм. Эл индекс нь камерын дэргэдүүр өнгөрсөн амьтдын зургийг автоматаар авч, гэрэл зургийг цуглуулдаг бөгөөд ийм аргаар цуглуулсан амьтдын зургуудыг статистик дүн шинжилгээ хийх, биологийн төрөл зүйлийн тоо толгойг хэмжих, тархалтыг тогтооход ашиглах болсон байна. Зурган индекс ашигласнаар байгаль хамгаалагчид тоо толгой нь ихээр цөөрч байгаа ховор амьтдын нутагшил газарт анхаарлаа хандуулах боломжтой болсон юм. Түүнчлэн, өмнийн говийн экосистемийн үнэлгээ, газрын гүний усны нөөц, шугаман дэд бүтцийн төслүүд дэх зэрлэг амьтдын гарц, олон улсын Байгаль орчны Холбооны шалгуур үзүүлэлтийн дагуу Монгол орны загас, хоёр нутагтан, хөхтөн амьтан, шувуудын Улаан дансыг анх удаагаа боловсруулан, хэвлэж олон нийтийн хүртээл болгов. Мөн төслийн хүрээнд “Чонон сүлд” романыг орчуулж, утга зохиол шимтэн уншигчдын гарт хүргэх ажлыг зохион байгуулсан юм. ■

Судалгаа

Уул уурхай ба оюун ухаан

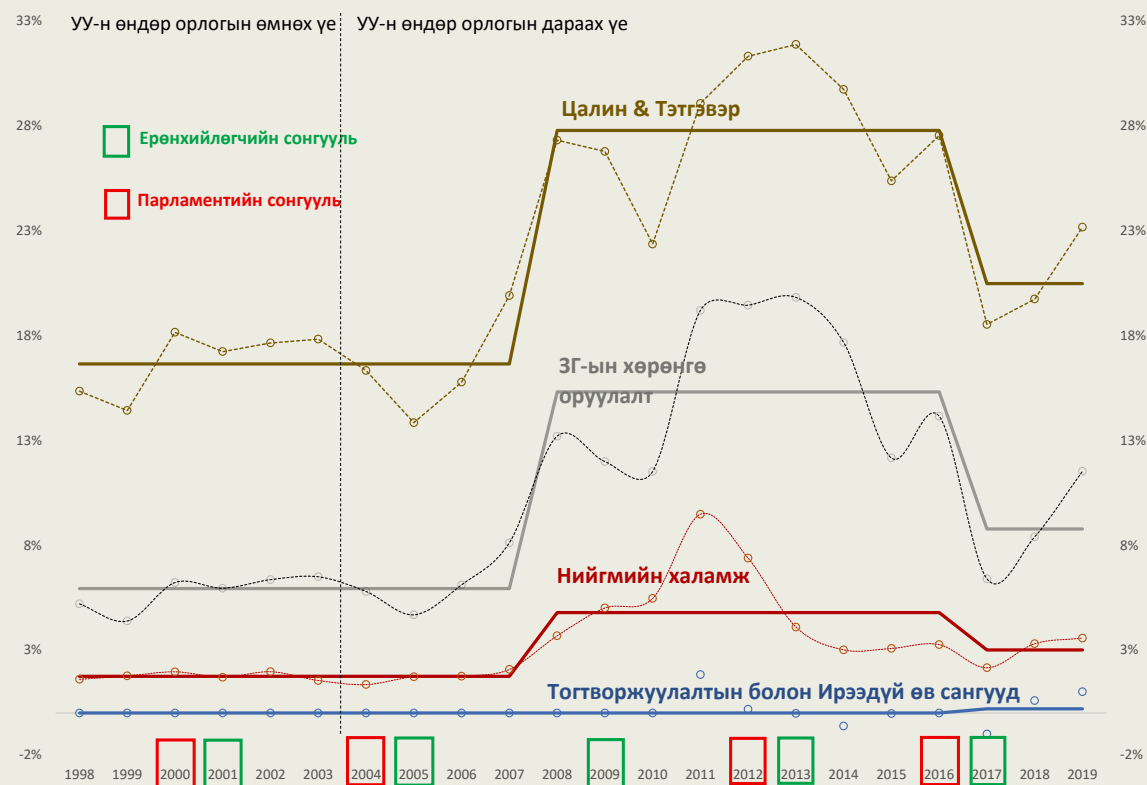
Уул уурхайн салбарт түшиглэн Монгол Улсын эдийн засаг КОВИД-19 цар тахлаас өмнө дэлхийн хамгийн хурдацтай хөгжиж буй эдийн засгийн нэг болж чадсан нь сайшаалтай ч уул уурхайгаас хэт хамаарсан эдийн засгийн өнөөгийн загвар нь ирээдүйд тогтвортой өсөлт авчрах нь эргэлзээтэй байна. Харин байгалийн баялгаас олсон орлогоо хүний болон институцийн хөгжилд чиглүүлж, хөгжлийн гол хөдөлгөгч хүч болгосноор тогтвортой өсөлтөд хүрэхэд чухал ач холбогдолтой. Уур амьсгалын өөрчлөлт, КОВИД-19 цар тахлын эдийн засагт үзүүлж буй нөлөө зэргийг харгалзан үзвэл Монгол Улс уул уурхайг хэт түшсэн эдийн засгийн өнөөгийн загварт бүтцийн шинэчлэл хийх шаардлага улам тодорч байна.

Үндсэндээ Монгол улс өөр хоорондоо харилцан хамааралтай хэд хэдэн сорилттой нүүр тулж байна. Үүнд, 2017 оноос өмнөх хугацаанд макро эдийн засгийн бодлогын хэрэгжилт нь гадаад шокийн нөлөөг даамжруулсан; зах зээлийн өрсөлдөөн хангалттай биш, зарим салбарт өрсөлдөөн хэт олигополь шинжтэй зэргээс шалтгаалан хувийн хэвслүүд дотооддоо чиглэсэн үйл ажиллагаанд төвлөрч, шинийг санаачлах сонирхол багатай

болсон; хүмүүн капиталын дутуу ашиглалтаас шалтгаалан мэдлэг чадвартай залуучууд нь хилийн чанад руу цагаачилж, улмаар эдийн засгийг төрөлжүүлэх боломж хомс байгаа зэрэг асуудлыг дурьдаж болох юм.

Дээрх сорилтуудыг шийдэхийн тулд Фелпс (Phelps 1961)-ийн Алтан дүрмийн дагуу өнөө болон ирээдүй үеийнхний эрх ашиг, сайн сайхан амьдрах боломжийг тэнцвэржүүлэх, түүнд хандах бодлогын арга барилаа өөрчлөх шаардлагатай байна. Тухайлбал, макро эдийн засгийн бодлого нь эдийн засгийн мөчлөгийн бүхий л үед хэрэглээг тэнцвэржүүлэх, байгалийн баялгийн хараалд өртөх эрсдэлийг бууруулахад чиглэх нь зүйтэй (Дэлхийн Банк 2014). Хоёрдугаарт, өрсөлдөөнийг нэмэгдүүлэх, хөрөнгө оруулагчийн эрх ашгийг хамгаалах, компани үүсгэн байгуулахад тулгардаг саад хоригийг арилгахад микро эдийн засгийн бодлогыг сайжруулж, зорилтыг нь эргэн харах шаардлагатай. Гуравдугаарт, одоо байгаа үйлдвэрлэлийн бүтээмжит хүчин зүйлсээ өргөжүүлэх, ялангуяа мэдлэг чадвартай, мэргэшсэн ажиллах хүчний нөөц бололцоог сайтар ашиглах хэрэгтэй. Эцэст нь, эдийн засаг дахь улс төрийн оролцоог багасгах, ил тод байдал, эрх зүйн зохицуулалт, засаглалын чанарыг сайжруулах шаардлага тавигдаж байна. ►

Уул уурхайн орлогын зарцуулалт 1998-2019 он (ДНБ-ий хувиар)

Эдийн засгийн бүтэц, орлогын хувьд ижил төстэй орнуудаар Армэн, Казахстан, Колумб, ОХУ, Перу, Эквадор улсыг сонгосон бол эдийн засгийн бүтэц нь адил боловч өндөр орлоготой жишиг орнуудаар Австрали, АНЭУ, Канад, Малайз, Чили улсыг сонгон авч холбогдох харьцуулалтуудыг хийв. Цаашид дээрх хоёр бүлгийг ижил төстэй улс орнууд, жишиг улс орнууд гэж товчилсон болно.

Эх сурвалж: Дэлхийн Банкны мэргэжилтнүүдийн тооцоо

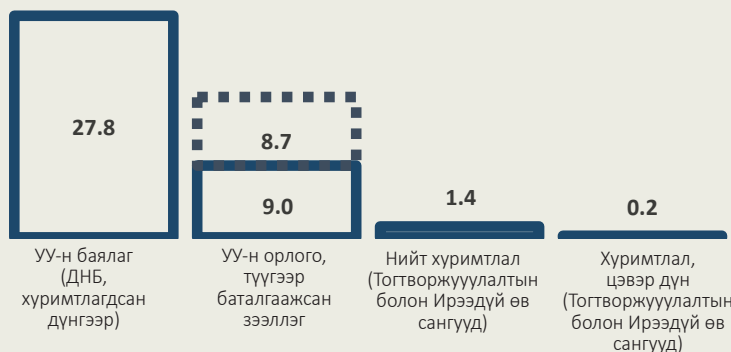
► Уул уурхайд түшиглэсэн эдийн засаг богино хугацаанд томоохон үр ашгийг дагуулдаг ч Монгол Улс зөвхөн богино хугацааны үр шимийг нь хүртэхэд л илүүтэй төвлөрч байна. Тухайлбал, уул уурхайн томоохон ордыг нээж, үйл ажиллагаа нь эрчимжсэн 2004 оноос хойших хугацаанд Монгол Улсын эдийн засаг жилд дунджаар 7.2 хувиар өсч, дэлхийн хамгийн хурдацтай хөгжиж буй эдийн засгийн нэг болж чадсан нь сайшаалтай. Энэхүү өсөлт нь КОВИД-19 цар тахлаас өмнөх хугацаанд орлогын тэгш бус байдлыг ихээр нэмэгдүүлэлгүйгээр ядуурлыг тогтвортой бууруулахад чухал ач холбогдолтой байв. Гэсэн хэдий ч эдийн засгийн үр ашгаас илүүтэй улс төрийн сонирхолд хөтлөгдөн 2017 оноос өмнөх хугацаанд уул уурхайн орлогын зэрэгцээ өр зээлийг ихээр нэмэгдүүлэх замаар өгөөмөр боловч үр ашиг багатай халамжийн тогтолцоог бий болгож, томоохон төслүүдийг эхлүүлээд байна. Цаашид хэт хавтгайрсан нийгмийн халамжийн

тогтолцоог илүү үр ашигтай болгох, хөрөнгө оруулалтын томоохон төсөл хөтөлбөрүүдийг амжилттай хэрэгжүүлэн эцэслэх зэрэг асуудал өндөр ач холбогдолтой болов.

Монгол Улсын өнөөгийн хөгжлийн загвар нь ирээдүйн тогтвортой өсөлтийг хязгаарлах эрсдэлтэй байна. Уул уурхайн салбараас хэт хамааралтай байдлыг аажмаар бууруулж, эдийн засгийг төрөлжүүлэх асуудал улам бүр чухал боллоо. Тухайлбал, 2000 онд ДНБ-ий аравны нэгийг бүрдүүлж байсан уул уурхайн салбар өнөөдөр бараг дөрөвний нэгийг бүрдүүлж байна. Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт (ГШХО) ч уул уурхайн салбарт төвлөрч буй. Тус салбарт 2000 онд нийт ГШХО-ын 44 хувь орж байсан бол 2019 онд энэ үзүүлэлт 73 хувьд хүрсэн. Мөн, уул уурхайн экспорт нийт экспортын 90 орчим хувь, төсвийн орлогын 26 хувийг бүрдүүлж байна. Харамсалтай нь Монгол Улс уул уурхайн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж олсон орлогын нэг ам.доллар бүрээс ►

Уул уурхайн орлогын хуримтлал

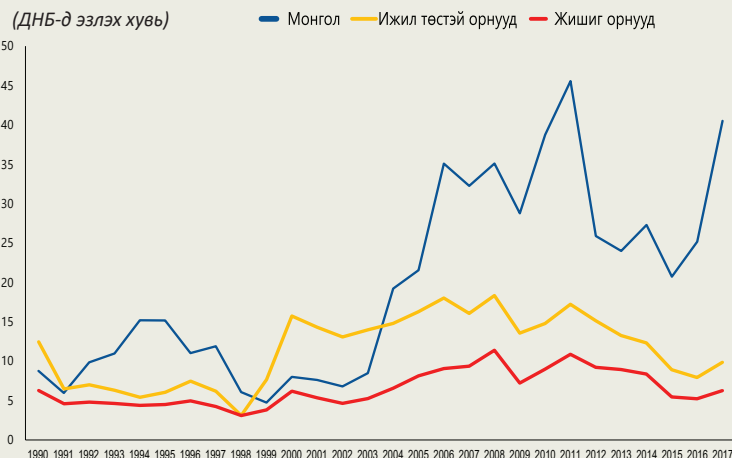
Монгол Улс уул уурхайн орлогын нэг ам.доллар тутмын 99 центийг нь хэрэглэж, зөвхөн нэг центийг л хуримтлуулж байгаа нь ажиглагдлаа (2004-2019 он, тэрбум ам.доллар)

Эх сурвалж: Дэлхийн Банкны мэргэжилтнүүдийн тооцоо

Баялгийн өгөөж

Сүүлийн жилүүдэд Монгол Улсын байгалийн баялгийн өгөөж нэмэгдэж, бусад улс орнуудаас харьцангуй өндөр байна

Эх сурвалж: Дэлхийн Банкны мэргэжилтнүүдийн тооцоо

- дөнгөж нэг центийг л хуримтлуулж байгаа тул өр нэмэгдэж, хуримтлалын хэмжээ тогтмол буурч, эдийн засагт нэмэлт дарамт бий болж байгаа юм.

Макро эдийн засгийн төлөв тогтворгүй, мөчлөг нь богино хугацаанд өндөр хэлбэлздэг тул эдийн засгийн эрчимтэй өсөлтийн эерэг нөлөөг дорвитой хадгалж чадахгүй байна. Энэ нь эдийн засгийн өсөлтийг бүтээмжийн тогтвортой өсөлтөд бус капиталын хуримтлал, байгалийн баялгийн эрчимтэй ашиглалтад түшиглэн бий болгосонтой

холбоотой. Ижил төстэй улс орнуудтай харьцуулахад Монгол улс үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанд хүмүүн капиталын баялгийг дутуу ашиглаж байгаагаас гадна байгалийн баялгаас

Хүний хөгжилд уул уурхайтай эн тэнцүү ач холбогдол өгч бүтцийн өөрчлөлт хийхгүй бол хэдхэн жилийн дотор Монгол Улс баялгийн хараалыг амсах эрсдэлтэй юм.

хэт хараат байдлаасаа шалтгаалан институцийн чанарын хувьд жишиг улс орнуудаас сул үзүүлэлттэй байна. Энэ нь эдийн засгийн өсөлтийн өнөөгийн загварыг хэвээр хадгалахын тулд институцийн бие даасан, ил тод, хариуцлагатай байдлыг орхигдуулснаар институцийн чанар аажмаар суларсантай холбоотой. Түүнчлэн эдийн засгийн чухал салбаруудад хувь эзэмшлийн төвлөрөл нэмэгдэж, мэргэшсэн хүмүүн капитал хилийн чанад руу үргэлжлэн гадагшилж, эмэгтэй ажиллах хүчний оролцооны түвшин буурч байгаа нь хэтдээ төрөлжсөн эдийн засгийн хөгжлийг бий болгох боломжийг хумихаар байна.

Уур амьсгалын өөрчлөлт, хөрөнгө оруулалтын таагүй орчин, БНХАУ-ын нүүрсний эрэлт хэрэгцээ буурах ерөнхий чиг хандлага болон КОВИД-19 цар тахал нь Монгол Улсын эдийн засгийн эмзэг байдлыг улам бүр нэмэгдүүлж байна.

Хүний хөгжилд уул уурхайтай эн тэнцүү ач холбогдол өгч бүтцийн өөрчлөлт хийхгүй бол хэдхэн жилийн дотор Монгол Улс баялгийн хараалыг амсах эрсдэлтэй юм. Уул уурхай, мал аж ахуй, ноолуур, аялал жуулчлалын үр шимийг илүүтэй хүртэх нь зүйтэй боловч дундаас дээш орлоготой, төрөлжсөн эдийн засгийн суурийг тавихын тулд илүү ихийг хийх шаардлагатай байна.

Юуны өмнө өнөөгийн хэрэглээг хамгийн дээд түвшинд хүргэхэд бус эдийн засгийн мөчлөгийн бүхий л үед хэрэглээг тогтвортой байлгах, тэнцвэржүүлэхийн тулд төсвийн ил тод дүрэм, төсвийн тогтвортой байдлын хараат бус зөвлөл, зах зээлийн журмаар тогтох ханшийн тогтолцоо, сайн ажилладаг тогтворжуулалтын сан зэргийг ашиглан мөчлөг сөрсөн төсөв, ►

► мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэх хэрэгтэй. Хоёрдугаарт, өрсөлдөөнийг нэмэгдүүлэх, хөрөнгө оруулагчийн эрх ашгийг хамгаалах, үр ашигтай компаниудад хөрөнгө оруулах, бизнесээ өргөжүүлэх боломжийг олгох, эрх тэгш нөхцөлийг бүрдүүлэхийн тулд хөрөнгө оруулалтын орчныг эрс сайжруулах хэрэгтэй. Гуравдугаарт, зөвхөн бараа, бүтээгдэхүүнийг төрөлжүүлэхэд чиглэсэн сэтгэлгээг халж, үйлдвэрлэлд оролцох хүчин зүйлсийг төрөлжүүлэхэд анхаарах нь зүйтэй. Ялангуяа, боловсролтой залуу ажиллах хүчин, түүний дотор эмэгтэй ажиллах хүчний оролцоог нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн холч сэтгэлгээнд шилжих нь зүйтэй. Эцэст нь улс төрийн оролцоог багасгах, ил тод байдлыг өргөжүүлэх, эрх зүйн зохицуулалтын чанарыг сайжруулахад чиглэсэн засаглалын суурь шинэчлэлийг яаралтай хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

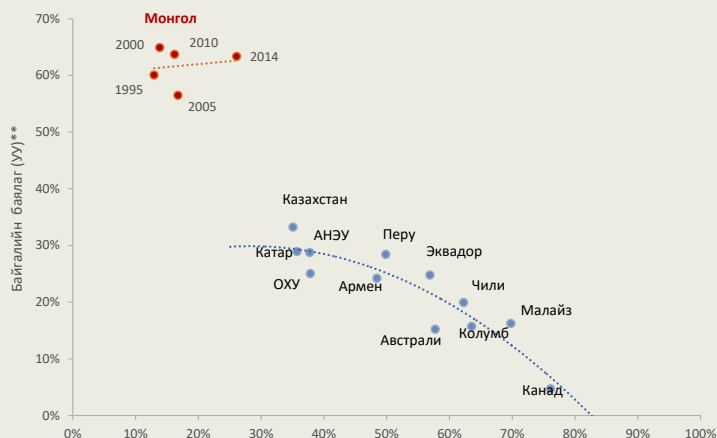
Ингэхдээ заавал шинэ реформ, шинэчлэлийг нэвтрүүлэх замаар бус өмнө нь нэвтрүүлсэн шинэчлэлийн бодлогоо амжилттай хэрэгжүүлэх замаар макро бодлогын түвшинд амжилтанд хүрэх боломжтой гэдгийг цар тахлын хямралаас өмнөх 2-3 жилүүдэд макро эдийн засгийн менежментэд гарсан эерэг өөрчлөлтүүдээс харж болно. Тухайлбал, төсвийн сахилга батыг сайжруулснаар 2017-19 онд төсвийн тэнцэл сайжирч, ДНБ-д эзлэх улсын өрийн хэмжээ гурван жил дараалан буурч, ДНБ-ий 2.5 хувиас их хэмжээний хуримтлалыг төсвийн Тогтворжуулалтын сан, Ирээдүйн өв санд жил бүр хуримтлуулсан зэрэг нь Монгол

Улс төрийн оролцоог багасгах, ил тод байдлыг өргөжүүлэх, эрх зүйн зохицуулалтын чанарыг сайжруулахад чиглэсэн засаглалын суурь шинэчлэлийг яаралтай хэрэгжүүлэх шаардлагатай

Улсын макро эдийн засгийн удирдлагад гарсан томоохон амжилт юм. Энэ нь улс төрийн зөв хүсэл эрмэлзэл, удирдлага байвал мөнгө, ханшийн бодлого, санхүүгийн салбар, бизнесийн орчин, хөдөлмөрийн зах зээл зэрэг бусад

Хүмүүн капитал

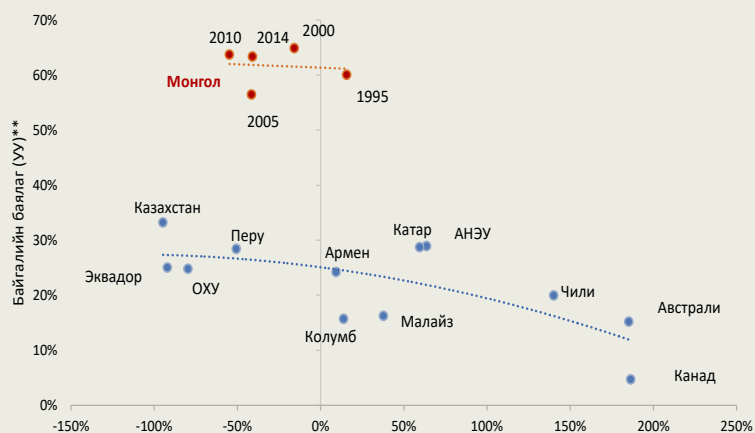
Ижил төстэй улс орнуудтай харьцуулахад Монгол Улс хүмүүн капиталыг дутуу ашиглаж байна

Эх сурвалж: Дэлхийн Банк (2018с) ДХУ: Дэлхийн Банкны мэргэжилтнүүдийн тооцоо /Нийт баялагт эзлэх хувиар тооцв

Авлигын индекс

Сүүлийн 10 жилд институцийн чанар муудсан

Эх сурвалж: Дэлхийн Банк (2018с) ДХУ: Дэлхийн Банкны мэргэжилтнүүдийн тооцоо /Институцийн чанарыг хууль тогтоомжийн хэрэгжилт болон авлигатай хийх тэмцлийн дундаж оноогоор төлөөлүүлэв

чиглэлээр ч амжилт гаргах боломжтой гэдгийг харууллаа. Гэвч удирдлага солигдоход л дээрх ололтоос ухарч болзошгүй учраас хувь хүнээс хамаарсан өөрчлөлт, шинэчлэлд найдалгүйгээр эдгээр өөрчлөлт, шинэчлэлийг албан ёсны болгох, бататгах, улмаар ирээдүйн бодлогын хямралаас зайлсхийх боломж Засгийн газрын гарт байна. ■

Эх сурвалж: Олон улсын сэргээн босголт, хөгжлийн банк, Дэлхийн Банк

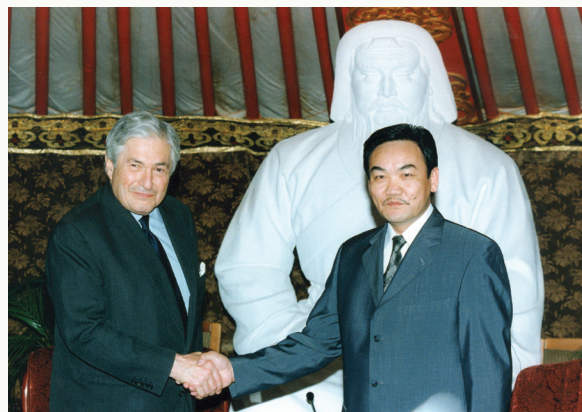
Зураг түүх өгүүлнэ

1991 оны хоёрдугаар сарын 14-нд Сангийн сайд агсан А.Базархүү тэргүүтэй төлөөлөгчид Вашингтон хот дахь Дэлхийн Банкны төв байранд Дэлхийн Банк, Олон улсын санхүүгийн корпорац, Олон улсын хөгжлийн ассоциацид Монгол Улс гишүүнээр элсэх гэрээнд гарын үсэг зурав

УИХ-ын гишүүн М. Энхсайхан, Т. Очирхүү, Д. Ганболд нарын бүрэлдэхүүнтэй төлөөлөгчид анх удаа Дэлхийн Банкны төв оффист зочиллоо (1992)
2014-2018 онд Монгол дахь суурин төлөөлөгчөөр ажилласан Жэймс Андерсоны хамт

Дэлхийн Банкны ерөнхийлөгч Ж.Вольфенсон 2002 оны тавдугаар сард Монгол Улсад айлчлав

Ерөнхийлөгч П.Очирбат АНУ-д айлчлах үеэрээ Дэлхийн Банкны Ерөнхийлөгч Ж.Вольфенсонтой уулзав (1995.10)

Олборлох салбарын ил тод байдлын санаачилга олон улсын бага хурал Улаанбаатар хотод боллоо (2005)

КОВИД-19 цар тахлын үед Дэлхийн Банкнаас Улсын Гуравдугаар Төв Эмнэлэгт яаралтай тусламж, сэхээн амьдруулах тасгийн тоног төхөөрөмжийн иж бүрдэл хүлээлгэн өглөө. (2021.10)

Дэлхийд анх удаа малын индексжүүлсэн даатгалын хөтөлбөр хэрэгжүүлсэн Монгол Улс Дэлхийн Банкны Алтан анжис шагналыг хүртэв (2005 он)

Дэлхийн Банкны дэд ерөнхийлөгч Викториа Кваква тэргүүтэй төлөөлөгчид 2016 онд Монгол Улсад болсон ASEM-ын үулзалтад оролцов

Дэлхийн Банкны Монгол Улс хариуцсан захирал Мартин Райзер, суурин төлөөлөгч Андрей Михнев нар хамт олонтойгоо (2019.09)